

R O B E R T P L O M P

Met een
woord vooraf
door Jan Hoek

Geschapen om te regeren

In gesprek over vrouw en ambt

Mogen vrouwen leidinggeven in de kerk? In dit boek bespreekt Robert Plomp de overwegingen van christenen die pleiten voor verschillende posities voor vrouwen en mannen. Daartegenover onderbouwt hij zijn eigen visie dat we in de Bijbel juist lezen dat er in Christus geen onderscheid is tussen man en vrouw.

“Robert Plomp heeft veel kennis in huis en daarom is het zeer waardevol dat hij reageert op de brochures van de Gereformeerde Bond. Zijn vragen zetten je aan het denken, zijn zorgvuldig en ik hoop dat er vanuit de Gereformeerde Bond op gereageerd zal worden.

Zijn conclusies zijn overtuigend en brengen je verder in het nadenken over dit thema.”

—
Dr. Almatine Leene

“Op een uiterst respectvolle wijze gaat Robert Plomp in deze brochure het gesprek aan met het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond over de aangelegene vragen rond sekse en

kerkelijk ambt. Zorgvuldig twee richtinggevend GB-brochures lezend, is hij royaal in zijn bijval waar het kan. Maar hij stelt op kritieke punten ook scherpzinnige vragen, waar niemand zich gemakkelijk van af kan maken. Met grote sensitiviteit zoekt Plomp zo het gesprek bij een open Bijbel over een belangrijk thema dat veel orthodoxe christenen, ook in hervormd-gereformeerde kring, steeds nadrukkelijker bezighoudt: wat heeft de Bijbel ons nu werkelijk te zeggen als het gaat over mannen, vrouwen en ambten? Plomps belangwekkende bijdrage verdient het om doordacht, overwogen en besproken te worden.”

—
Prof. Dr. Gijsbert van den Brink

Buijten & Schipperheijn Motief
Amsterdam

ISBN 978-94-6369-136-9

9 789463 691369

R O B E R T P L O M P

Geschapen om te regeren

In gesprek over vrouw en ambt

Buijten & Schipperheijn *Motief* – Amsterdam

Colofon

© 2021 Robert Martin Plomp, www.vromepraatjes.nl

ISBN 978-94-6369-136-9

Omslagontwerp: Theresia Koelewijn

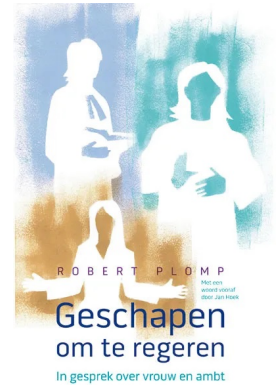
Behoudens uitzonderingen krachtens de Auteurswet van 1912 mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

Dit eBook is gratis beschikbaar voor persoonlijk gebruik.

Voor kerkenraden, kringen, verenigingen of andere groepen die in gesprek willen over de plaats van de vrouw in kerk en ambt is het eBook verkrijgbaar in de [webshop van Buijten & Schipperheijn Motief](#) voor €2,99.

Het [papieren boek](#) is daar verkrijgbaar voor €9,90.

Via [vromepraatjes.nl](#) kunt u contact opnemen met de auteur van dit boek voor vragen of spreekbeurten.

In dit boek gaat Robert Plomp in gesprek met de twee brochures die de Gereformeerde Bond uitgaf in 2012 en 2015. Dr. P.F. Bouter schreef [Mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen](#), dr. M. van Kampen en prof. dr. J. Hoek schreven [Geroepen Vrouw](#). Beide brochures kunt u bestellen op de website van de Gereformeerde Bond.

Eerder verscheen van Robert Plomp:

[Nederlander met de Nederlanders](#)

een progressieve, orthodoxe visie op homoseksualiteit, wetenschap en vrouwelijke leiders

Buijten & Schipperheijn *Motief*, 2016

“Blijven wij als orthodoxe christenen werkelijk in gesprek met onze tijdgenoten over de kern van het evangelie? Of wordt dit gesprek geblokkeerd door tijdgebonden meningen en voorstellingen? Deze vraag wordt door Robert Plomp indringend aan de orde gesteld. Op het scherp van de snede wordt de lezer uitgedaagd tot een eigen antwoord.”

Dr. Wim Dekker

“Kan het samengaan - de Bijbel erkennen als Woord van God én je midden in de samenleving begeven? In dit boek over drie hete hangijzers zoekt Robert Plomp naar een begaanbare weg. Wat mij daarin vooral treft is zijn verlangen tijdgenoten met het goede nieuws van Jezus Christus te bereiken.”

Ds. Gerrit van Meijeren

vromepraatjes.nl is het weblog van Robert Plomp. Hierop plaatst hij regelmatig blogs, artikelen en achtergronden over christelijke thema's, geloofsvragen en actuele onderwerpen rondom christen zijn in een post-christelijke wereld.

PETRUS WAS AL ZALIG VOOR HIJ JEZUS ECHT KENDE!

Robert Plomp | 14 april 2022

Jezus noemde Petrus al zalig en de rots van de kerk toen Petrus Jezus eigenlijk nog helemaal niet kende, en nog een fanatieke strijder was vol zelfvertrouwen.

[Meer lezen](#)

VOER GEEN OORLOG OVER JE NAASTE

Robert Plomp | 16 maart 2022

Door wiens leed je geraakt wordt is erg persoonlijk. Heb jouw naaste lief, en neem het anderen niet kwalijk als zij voor ander onrecht opkomen.

[Meer lezen](#)

WAAROM LIJKT VRIJE SEKS VOOR VEEL MENSEN EEN BEVRIJDING?

Robert Plomp | 11 maart 2022

Klopt de bewering dat de mens geen monogaam-seksueel wezen is, maar net als dieren zonder problemen partners kan afwisselen?

[Meer lezen](#)

STOP MET SPREKEN OVER DE 'HOMOSEKSELE LEVENSTIJL'

Robert Plomp | 1 maart 2022

Door homoseksualiteit een 'levensstijl' te noemen vertroebel je de impact die een gedwongen leven als single voor homo's en lesbiennes heeft.

[Meer lezen](#)

Meedenken met Paulus

Letter en Geest
in de bezinning op
vrouw en ambt

Dr. Bert Loonstra

Bert Loonstra onderzoekt in dit boek Paulus' gedachtegoed. Wat is de grote lijn in zijn denken? Hoe kijkt hij aan tegen de geschreven wet en hoe komt hij tot zijn uitspraken over de rol van vrouwen in de gemeente?

Deze studie brengt de auteur tot de conclusie dat trouw aan Paulus niet bestaat in het naspreken van diens woorden, maar in een nieuwe toepassing van zijn uitgangspunten. Dit boek kan het gesprek over de positie van vrouwen helpen uitstijgen boven het dilemma hoe je aan de Bijbel het hoogste gezag kunt toekennen en tegelijk je culturele situatie de ruimte geven.

[Bert Loonstra, Buijten & Schipperheijn Motief, 2018](#)

Almatine Leene

Samen dansen in de kerk

Als mannen en vrouwen op God lijken

Mogen vrouwen leidinggeven en het woord voeren in de kerk? Christenen staan lijnrecht tegenover elkaar in hun antwoord op die vraag. De discussie draait vooral om een aantal teksten uit het Nieuwe Testament. Dat is jammer, want er staan veel meer teksten in de Bijbel die van belang zijn.

Denk aan Genesis 1. Daar staat dat de mens (m/v) geschapen is naar Gods beeld. Maar wat betekent dat eigenlijk? Almatine Leene beantwoordt die vraag door na te denken over God. Ze legt uit wat de Drie-eenheid betekent voor de rol van mannen en vrouwen in de kerk. Op een frisse manier bespreekt ze bijvoorbeeld of het belangrijk is dat Jezus man was, en waarom we in vrouwelijke termen over de kerk spreken.

Willen we als mannen en vrouwen Gods beeld vertegenwoordigen dan moeten mannen en vrouwen op alle vlakken in de kerk samenwerken. Dat betekent meer 'dansen' in de kerk.

[Almatine Leene, Buijten & Schipperheijn Motief, 2013](#)

Als vrouwen het Woord doen

OVER SCHRIFTEGEG, HERMENEUTIEK EN HET WAAROM VAN DE APOSTOLISCHE INSTRUCTIE AAN VROUWEN

Myriam Klinker-De Klerck

'Een vrouw kan het ambt van ouderling of predikant niet bekleden, zo leert de Bijbel.' Deze stelling wordt tot op vandaag gehuldigd in diverse gereformeerde kerken. Bij het onderbouwen van de stelling wordt vooral gewezen op de zogeheten 'zwijgteksten' van Paulus. Zijn voorschriften krijgen een universele lading omdat de apostel ze nadrukkelijk in verband brengt met de scheppingsorde van man en vrouw. Ze zouden daardoor – in tegenstelling tot contextgebonden voorschriften – bindend zijn voor alle tijden en culturen. Maar doet een tegenstelling tussen universele en contextverbonden voorschriften niet tekort aan het gezag van de hele Schrift? En hoe verhoudt een verwijzing naar de scheppingsorde zich tot andere motiveringen die de apostolische voorschriften onderbouwen?

[Myriam Klinker-De Klerck, Buijten & Schipperheijn Motief, 2011](#)

Inhoud

Woord vooraf 7

1. Inleiding 9
2. In gesprek 10
 - 2.1 Aanleiding 10
 - 2.2 Gelijkwaardig, niet gelijk 12
 - 2.3 Eigen plaats vrouw 14
 - 2.4 Gelijkheidsdenken 16
 - 2.5 Cultuur 17
 - 2.6 Gespreksvragen 18
3. Uitleg van de Bijbel 20
 - 3.1 Belang van de context 20
 - 3.2 Hermeneutiek 21
 - 3.3 Gezag van de Bijbel 24
 - 3.4 Goddelijk gezag 25
 - 3.5 Christocentrisch 26
 - 3.6 Samenhang 28
 - 3.7 Onderzoek de cultuur 29
 - 3.8 Vertalen 30
 - 3.9 Zelfrelativering 32
 - 3.10 Te complex? 34
 - 3.11 Tegen elke cultuur 35
 - 3.12 Bijbel en Geest 36
 - 3.13 Gespreksvragen 37
4. Exegese Oude Testament 38
 - 4.1 Schepping 38
 - 4.2 Genesis 1 39
 - 4.3 Genesis 2 42
 - 4.4 Zondeval 45
 - 4.5 De praktijk van het Oude Testament 48

- 4.6 Priesterschap 49
- 4.7 Conclusie 51
- 4.8 Gespreksvragen 53
- 5. Exegese Nieuwe Testament 54**
 - 5.1 Jezus en de apostelen 54
 - 5.2 Paulus 56
 - 5.3 Korinthe 58
 - 5.4 Schepping 62
 - 5.5 Vrouw en slaaf in Efeze 64
 - 5.6 1 Timotheüs 66
 - 5.7 Galaten 68
 - 5.8 Petrus 69
 - 5.9 Het ambt 70
 - 5.10 Conclusie 72
 - 5.11 Gespreksvragen 74
- 6. Traditie en samenleving 75**
 - 6.1 De kerkgeschiedenis 75
 - 6.2 Culturele omwenteling 76
 - 6.3 Godloosheid van elke cultuur 77
 - 6.4 Genotscultuur 79
 - 6.5 Slavernij en de positie van de vrouw 81
 - 6.6 Missionair motief 83
 - 6.7 Mannelijk en vrouwelijk 85
 - 6.8 Persoonlijk 87
 - 6.9 Gespreksvragen 88
- 7. Conclusie 90**
- 8. Hoe nu verder 92**

- Woord van dank 96**

Woord vooraf

Aan het verzoek van de auteur om een ‘woord vooraf’ te schrijven voldoe ik graag. Niet omdat ik het eens zou zijn met alles wat hij schrijft of zelfs ook maar met alle conclusies die hij trekt. Maar wel omdat ik het voortgaande gesprek binnen de Gereformeerde Bond – en zeker ook breder in de gereformeerde gezindte – over de positie van de vrouw in de gemeente van groot belang acht.

Het is goed dat er onder auspiciën van de Gereformeerde Bond in 2012 en 2015 een tweetal brochures rond dit onderwerp is verschenen. Tot op heden hebben deze brochures echter voor zover ik weet nog niet tot een diepgaand gesprek geleid tussen voor- en tegenstanders van ‘de vrouw in het ambt’. Het prikkelende betoog van Robert Plomp dat gedetailleerd en kritisch op deze brochures ingaat, zal dit gesprek ongetwijfeld kunnen stimuleren. Niemand is gebaat met het handhaven van vastliggende standpunten zonder doorgaande bezinning en voortdurende kritische toetsing.

Met het oog op dit gewenste gesprek is mijns inziens een aantal in dit geschrift aangegeven kaders van eminent belang. Ik noem de volgende (in bewoordingen grotendeels aan deze brochure ontleend):

- Gemeenschappelijk uitgangspunt is dat de boeken van het Oude en het Nieuwe Testament van kافت tot kافت goddelijk gezag hebben en door de Geest geïnspireerd zijn. Niemand mag dan ook ongewenste passages uit de Bijbel knippen of deze gemakzuchtig aan de kant schuiven;
- Het centrale doel bij uitleg en toepassing van de Schrift is: Christus (als het hart van de Bijbel) centraal stellen in onze tijd en cultuur;
- Dat man en vrouw gelijkwaardig zijn maar niet gelijk, is een grondbeginsel dat voor- en tegenstanders met elkaar verbindt.

Seksistische en discriminerende motieven worden door alle gesprekspartners zonder reserve afgewezen;

- De Kerk van Christus heeft recht op optimale inzet van de gaven die de Heilige Geest aan de dochters van Zijn kerk heeft gegeven in samenhang en samengang met de gaven die aan de broeders zijn gegeven;
- *Onze* cultuur is niet bepalend voor de *uitleg* van de Bijbeltekst, en de *toenmalige* cultuur is niet bepalend voor de *toepassing* van de Bijbeltekst;
- Het is van groot belang geen onnodige blokkades op te werpen voor de verkondiging van het evangelie in de eigentijdse cultuur;
- Niemand kan zich onttrekken aan de uitdaging van de hermeneutiek. De Bijbelse boodschap voor onze tijd wordt duidelijk wanneer we scherp hebben waar bijvoorbeeld Paulus de toenmalige cultuur volgt (in accommodatie ter wille van de verkondiging, dus contextueel bepaald) en waar hij dat juist niet doet (cultuurkritisch, in gehoorzaamheid aan Gods openbaring en dus de context overstijgend).

Van harte hoop ik op onbevangen ontmoetingen rond het geopende Woord van God en in gebed om de leiding van de Heilige Geest, tot zegen voor vrouwen en mannen in Christus' gemeente en ten dienste van de voortgang van het evangelie in onze tijd.

Prof. Dr. Jan Hoek, Veenendaal, maart 2021

1. Inleiding

Opvallend veel vrouwelijke predikanten groeiden op en kwamen tot geloof in een kerkelijke gemeente waar alleen mannen ambtsdrager kunnen zijn. De prediking, het jeugdwerk, de gemeenschap en het pastoraat droegen vrucht: niet alleen gingen deze vrouwen geloven, maar ze wisten zich ook geroepen om hun leven in te zetten voor de Kerk van Christus. Dat bracht hen in de vreemde situatie dat ze nu op de meest onverwachte plekken getuigen en preken, behalve op de plaats waar ze opgroeiden. Zo gebeurt het dat elke zondag in orthodox-gereformeerde kerken gebeden wordt voor de jeugd, het jeugdwerk, om geloof, om arbeiders in de wijngaard, en om vervulling met de Heilige Geest, maar dat sommige van de meest expliciete voorbeelden van de verhoring van deze gebeden terzijde worden geschoven.

Vaak hoor je kerkenraadsleden erkennen dat deze vrouwelijke predikanten inderdaad het volle evangelie preken, dat hun liefde voor God al vroeg bleek, dat er niks mis is met hun talenten en gaven, maar omdat ze nu eenmaal vrouw zijn is het toch niet wat God zou bedoelen.

En vanuit de Bijbel lijkt er reden om vast te houden aan deze opvatting. In het Oude en Nieuwe Testament zijn het vrijwel altijd mannen die de ambten van priester, profeet en oudste bekleeden. Paulus schrijft in meerdere van zijn brieven expliciet dat vrouwen moeten zwijgen en onderdanig aan hun man moeten zijn. Dat kun je niet zomaar naast je neerleggen.

De klassieke uitleg van de Bijbel op dit punt lijkt moeilijk samen te gaan met de dagelijkse praktijk van de 21^e eeuw zowel binnen als buiten de kerken. Moet onze uitleg van de Bijbel hervormd worden, of is het noodzakelijk dat onze persoonlijke bezwaren en ervaringen wijken voor deze uitlegtraditie?

2. In gesprek

2.1 Aanleiding

Op 18 februari 2020 reageerde de voorzitter van de Gereformeerde Bond, A.J. Mensink,¹ op de open brief van zeven (oud-)synodeleden van de Protestantse Kerk in Nederland waarin zij de Gereformeerde Bond opriepen het ambt open te stellen voor vrouwen.² Mensink verwijst in zijn antwoord voor de onderbouwing van deze afwijzing naar twee brochures die de Gereformeerde Bond eerder uitgaf: *Mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen*³ en *Geroepen vrouw*.⁴

In de afgelopen jaren zijn er binnen de gereformeerde orthodoxie meerdere publicaties uitgekomen die de positie van de vrouw in de gemeente bespreken. Bert Loonstra schreef in 2018 *Meedenken met Paulus*,⁵ diverse theologen brachten, onder redactie van Henk Folkers, Maaïke Harmsen, Almatine Leene en Maarten Verkerk, *Zonen & Dochters profeteren* uit in 2016,⁶ en zelf wijdde ik er in datzelfde jaar een hoofdstuk aan in mijn boek *Nederlander met de Nederlanders*.⁷

Toch heb ik niet het idee dat het gesprek van de grond komt. Steeds vaker wordt de indruk gewekt dat er gewoon twee verschillende

1 A.J. Mensink, *De Waarheidsvriend*, 20 februari 2020.

2 www.harmpjesansen.nl/?p=2294.

3 P.F. Bouter vanwege de Gereformeerde Bond, *Mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen. Over man, vrouw en ambt*, 2012.

4 M. van Campen en J. Hoek vanwege de Gereformeerde Bond, *Geroepen vrouw. Vrouwen in Christus' gemeente*, 2015.

5 Bert Loonstra, *Meedenken met Paulus. Letter en Geest in de bezinning op vrouw en ambt*, Buijten & Schipperheijn Motief, 2018.

6 Henk Folkers, Maaïke Harmsen, Almatine Leene, Maarten Verkerk (redactie), *Zonen & dochters profeteren. Man vrouw & kerk*, Uitgeverij Boekencentrum, 2016.

7 Robert Plomp, *Nederlander met de Nederlanders. Een positieve, orthodoxe visie op homoseksualiteit, wetenschap en vrouwelijke leiders*, Buijten & Schipperheijn, 2016.

interpretaties zijn die naast elkaar kunnen bestaan. Maar voor die conclusie is het nog veel te vroeg. Vroeger waren het juist de behoudende orthodoxe theologen die ontkenden dat de Bijbel multi-interpretabel was, en zolang er nog heldere vragen openstaan lijkt het me goed om daaraan vast te houden voor de discussie rondom de positie van de vrouw in de kerk.

Daarom heb ik ervoor gekozen om in deze publicatie het gesprek te zoeken met de genoemde brochures van de Gereformeerde Bond. Direct te reageren op wat daarin geschreven staat, overeenkomsten te onderstrepen, vragen te beantwoorden en wedervragen te stellen. Op die manier kan een lezer die werkelijk wil proberen zonder vooroordeel meer te begrijpen van wat Gods wil is, de verschillende inzichten beter wegen.

Het is mijn overtuiging dat we in de Kerk van Christus aan elkaar gegeven zijn om elkaar tot een hand en een voet te zijn. De maatschappelijke polarisatie hoort niet thuis in de kerken. Juist diegene die anders denkt en leest kan mij wijzen op Bijbelse overwegingen die mij ontgaan waren. Als we alleen met gelijkgestemden het gesprek aangaan verliezen we veel van de diepte van het geloof en de Bijbel. Gelukkig is er veel in de genoemde brochures waar ik graag bij aansluit.

Mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen gaat in op de theologische overwegingen om het ambt alleen open te stellen voor mannen. *Ge-roepen vrouw* gaat niet meer op deze overwegingen in, maar gaat op zoek naar de plaats die de vrouw wel in de kerk heeft. Het ligt voor de hand dat ik vooral in gesprek ga met de eerstgenoemde brochure,⁸ de tweede⁹ staat of valt namelijk met de vraag of de theologische overwegingen van de eerste overtuigend zijn.

Dat ik ervoor gekozen heb in te gaan op brochures van de Gereformeerde Bond, betekent niet dat deze publicatie alleen relevant is binnen dit spectrum. De beide brochures en ook deze publicatie zijn

8 Voortaan aangeduid als *Brochure I*.

9 Voortaan aangeduid als *Brochure II*.

toegankelijk geschreven en geven een goede weergave van de overwegingen die spelen onder behoudende orthodox-gereformeerde christenen en Bijbelgetrouwe christenen in welk kerkverband dan ook. Het is opvallend dat veel basisprincipes van de Gereformeerde Bond juist ook kunnen leiden tot openstelling van het ambt voor de vrouw in de kerk. De vraag of vrouwen daar recht op zouden hebben is daarbij niet van belang. Deze publicatie schrijf ik dan ook niet om voor vrouwenrechten op te komen, maar omdat ik geloof dat de Kerk van Christus recht heeft op de gaven die de Heilige Geest aan de dochters van Zijn Kerk gegeven heeft. ‘Vanuit de vrucht van de Geest worden de gaven van de Geest niet ingezet om er zelf mee te schitteren, maar juist om daarmee God en elkaar te dienen’ (*Brochure II*, p. 9).

2.2 Gelijkwaardig, niet gelijk

De constructieve toon van de brochures valt op. De auteurs schrijven respectvol over kerken die het ambt wel openstelden voor vrouwen: ‘Was dit zomaar een volgen van de cultuur? Dat mag zo niet gezegd worden. Er is die jaren veel over de Bijbelse grondlijnen gesproken’ (*Brochure I*, p. 8). Ook wordt de vraag gesteld of de kerken hier iets van de wereld kunnen leren: ‘Zien we in deze ontwikkeling iets van de kinderen der wereld die verstandiger zijn dan de kinderen van het Koninkrijk?’ (*Brochure I*, p. 8).

De schrijvers erkennen dat niet alleen liberale christenen, maar ook mensen uit eigen geledingen pleiten voor vrouwen als ambtsdrager, en daarbij trouw willen blijven aan de Bijbel: ‘Tegenover eerdere ontwikkelingen in andere kerken wil men daarbij beslist vasthouden aan het gezag van de heilige Schrift als Woord van God’ (*Brochure I*, p. 6). Wat wel opvalt is dat deze brochure vervolgens vooral ingaat op de liberale overwegingen, en de Bijbels-orthodoxe argumenten vaak onbesproken laat. Opvallend is ook dat het hoofdstuk dat ingaat op overwegingen vanwege een missionair perspectief, slechts een halve pagina beslaat. Ook komt de toepassing van de calvinistische leer van de zogenoemde *accommodatie*¹⁰ op dit onderwerp niet

10 Volgens Calvijn past God zich aan aan onze menselijke vermogens om

aan de orde. Belangrijk is de bestrijding van het idee dat de vrouw nu eenmaal recht zou hebben op bepaalde posities in de kerk. Ik draai het liever om: de Kerk heeft, bij alle aspecten van het kerk-zijn, juist recht op de talenten en de inzet van de vrouw, want die talenten heeft God haar gegeven bij de schepping en door de Geest van Christus. Het elementaire verschil tussen de opvatting van de Gereformeerde Bond en mijn eigen visie ligt in de conclusies die getrokken worden uit het gedeelde grondbeginsel: 'Man en vrouw zijn gelijkwaardig maar niet gelijk.'¹¹ Het is duidelijk dat man en vrouw in algemene zin van elkaar verschillen. Dat uit zich fysiek, in de bouw van ons lichaam, en er zijn redenen om aan te nemen dat die verschillen ook op andere vlakken bestaan. Hoe groot of hoe doorslaggevend die verschillen zijn is theologisch gezien irrelevant omdat de Bijbel daar vrijwel niet over spreekt.

Man en vrouw zijn gelijkwaardig maar niet gelijk, even belangrijk maar niet hetzelfde. Voor de Gereformeerde Bond is dat een reden om onderscheid te maken tussen de gebieden waar vrouwen en waar mannen werkzaam kunnen zijn. Die gedachte is niet vreemd. Immers, een architect en een bouwvakker zijn beiden nodig, maar hebben verschillende talenten en rollen bij de bouw van een huis. De gedachte dat mensen gelijkwaardig kunnen zijn zonder dat ze gelijk (hetzelfde) hoeven te zijn of te doen is legitiem.

Maar je kunt die conclusie ook omdraaien: omdat mannen en vrouwen niet hetzelfde zijn, heb je juist mannen en vrouwen nodig om elkaar aan te vullen op elk vlak. Als, puur bij wijze van voorbeeld, mannen meer talent voor zorg zouden hebben en vrouwen meer voor organisatie, dan zou je de mannen in de crèche kunnen zetten en de vrouwen koster kunnen maken. Je kunt ook zeggen: we heb-

Zichzelf te openbaren en ons te laten groeien in het kennen en doen van Zijn wil. Soms doet God daarbij zelfs concessies. Zie ook Arnold Huijgen, *Divine Accommodation in John Calvin's Theology, Analysis and Assessment*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2011, p. 389.

11 Zie ook de titel van het stuk dat ds. A.J. Mensink schreef in *De Waarheidsvriend* van 20 februari 2020: 'Gelijkwaardig, niet gelijk'.

ben in de kerkenraad zowel mensen nodig met feeling voor zorg als mensen met oog voor organisatie. Elkaar tot een hand en een voet zijn komt tot uiting door beiden verschillende taken op je te nemen, maar ook door je samen te buigen over dezelfde vragen en projecten, waardoor je elkaar kunt bevragen en aanvullen.

In behoudende kringen wordt het toelaten van vrouwen in kerkenraden weleens ‘verschraling’ genoemd omdat daarmee het eigene van vrouwen en mannen uit het zicht zou raken of zou worden ontkend. Maar dat eigene komt juist beter uit de verf door samen te werken, omdat het verbreding en verdieping geeft in de aanwezigheid van kennis, kunde, ervaring, emotie en inzicht, juist doordat man en vrouw niet hetzelfde zijn. Uit de dagelijkse praktijk, ook buiten de kerk, blijkt dat diversiteit verrijkend werkt.¹²

Deze manier van kijken naar gelijkheid en gelijkwaardigheid wordt helaas niet besproken in *Brochure I*, en dus ook niet weersproken, waardoor de conclusies die getrokken worden vanuit het *gelijkwaardig maar niet gelijk* incompleet blijven. *Brochure II* benoemt deze samenwerking wel in de breedte van de gemeente (p. 7) maar zegt niets over die mogelijkheid binnen de kerkenraad.

2.3 Eigen plaats vrouw

Een tweede principiële vraag die voortkomt uit het uitgangspunt *gelijkwaardig maar niet gelijk* is, wat dan de taken zijn die alleen door vrouwen vervuld kunnen worden. Een consistente doorvoering van die gedachte moet betekenen dat mannen bijvoorbeeld niet welkom zouden zijn in de crèche of de keuken. Maar daar is geen sprake van. Mannen mogen elke taak in de gemeente oppakken, vrouwen zijn van sommige taken uitgesloten. Misschien zijn er in de praktijk vrijwel geen mannelijke crècheleiders of koffieschenkers, het is voor hen echter niet een principiële ontoegankelijke taak. De vraag hoe dat mogelijk is wordt helaas niet behandeld in de brochures. Dat wekt

12 Carol P. Harvey en M. June Allard, *Understanding and Managing Diversity* (5e editie), New Jersey: Pearson Education Inc., 2012, p. 393.

de indruk dat het argument van de eigen plaats een gelegenheidsargument is. Er lijkt wel degelijk sprake te zijn van ongelijkwaardigheid. Waarom hebben mannen wel een eigen plaats, en vrouwen niet? *Brochure II* gaat in op de plaats van de vrouw in de gemeente, en doet dat zeer genereus en vol erkenning van de talenten en gaven die vrouwen hebben. Toch geeft deze brochure geen antwoord op de vraag wat de eigen, unieke plaats van de vrouw is (behalve die van de predikantsvrouw) in de gemeente.

De derde onbeantwoorde vraag komt voort uit het feit dat het vrouwen toegestaan wordt om bijvoorbeeld catechese te geven, beleid te maken voor jeugdclubs, of te spreken buiten de eredienst. De Gereformeerde Bond ontkent niet dat vrouwen hier talenten en gaven voor hebben. Een vrouw kan de leer en de belijdenis uitleggen, exegetiseren en toepassen, en organisatorisch of beleidsmatig bezig zijn. Het verschil is niet dat de man goed is in het één en de vrouw in het ander. Er is geen onderscheid in talenten en capaciteiten. Het onderscheid is dat mannen deze talenten overal in mogen zetten, en vrouwen enkel op deelgebieden. Dat wekt opnieuw de suggestie dat er wel degelijk sprake is van ongelijkwaardigheid. Man en vrouw kunnen hetzelfde en hebben dezelfde benodigde capaciteiten, maar enkel het niveau waar zij deze mogen inzetten verschilt. Zijn gelijke capaciteiten die worden ingezet op verschillende niveaus niet in tegenspraak met het uitgangspunt van gelijkwaardigheid?

Brochure II zegt daarop: 'Het kan niet de bedoeling zijn daarmee aan te geven dat de ene taak in de gemeente veel hoger en belangrijker zou zijn dan de andere' (p. 9). Het is zo dat verschillende functies niet automatisch ook een verschil in niveau hoeven te betekenen. Toch is daar in dit geval wel sprake van. De kerkenraad heeft het laatste woord in de te volgen catechesemethode, niet de catecheet. De jeugdouderling draagt de verantwoordelijkheid voor het jeugdwerk, niet de jeugdleider. De ouderling-kerkrentmeesters besluiten over de begroting, niet de koster. Voor de invulling van de rollen in het gemeentewerk draagt de kerkenraad de eindverantwoordelijkheid. Vaak zullen ambtsdraggers daarin zeer terughoudend zijn, maar het feit is dat een ouder-

ling wel een andere bezoekzuster kan uitkiezen, maar andersom niet. Daarom is er wel degelijk sprake van ongelijkwaardigheid.

Er zijn natuurlijk nog andere vragen te stellen, die de brochures niet behandelen. Bijvoorbeeld hoe het komt dat in de praktijk blijkt dat vrouwen buiten de kerk prima hoge beleidsmatige functies kunnen vervullen. Heeft God vrouwen talenten gegeven die zij binnen de kerk moeten begraven in de grond? Of hoe zit het met mannen die zich juist erg thuis voelen op die gebieden die vrouwelijk zouden zijn? De werkelijkheid van alledag stelt vragen aan de uitleg van een scheppingsorde waarbij man en vrouw hun eigen taken hebben. Hoe verhoudt de klassieke voorstelling van de scheppingsorde zich tot de manier waarop wij daadwerkelijk door God geschapen zijn?

2.4 Gelijksheidsdenken

Dat de visie van de Gereformeerde Bond inconsistent lijkt te zijn, wil niet zeggen dat vrouwen bij consequente redenering ambtsdrager kunnen zijn. Het zou alleen betekenen dat we moeten erkennen dat man en vrouw niet alleen verschillend, maar ook ongelijkwaardig zijn. Die erkenning doet recht aan het gevoel dat veel christenen hierbij ervaren. Vreemd genoeg lijkt *Brochure I* 'gelijkwaardig' en 'gelijk' ook door elkaar te halen. Op pagina 8 wordt kritisch gesproken over onze cultuur die doordrenkt zou zijn van het 'gelijkheids-principe': 'Dat geldt voor mensen van verschillende huidskleur, verschillende godsdienst, verschillende geartheid, dat geldt ook voor man en vrouw' (p. 8).

Het rijtje is opmerkelijk omdat er, behalve bij het onderscheid man/vrouw, in alle gevallen sprake is van verschillen (ongelijkheid) die niets met talenten en capaciteiten te maken hebben. Ook binnen de Gereformeerde Bond zal niemand zeggen dat mensen met een andere huidskleur of lhbt'ers andere talenten of capaciteiten hebben, en daarom bijvoorbeeld bepaalde taken in de kerk niet uit zouden kunnen of mogen voeren vanwege wie ze zijn. De emancipatie van deze groepen zet juist niet in op gelijkheidsdenken, maar op aanvaarding van diversiteit.

Er is sprake van discriminatie als iemand afgewezen wordt vanwege een irrelevante eigenschap. Het is legitiem om iemand af te wijzen als manager omdat hij geen management skills heeft. Maar iemand afwijzen als manager omdat hij een donkere huidskleur heeft, dát is discriminatie. Onze cultuur bepleit geen eenheidsworst, ze bepleit juist diversiteit. Daarom wordt het afwijzen van vrouwen uit ambten op basis van hun geslacht als immoreel gezien, want niet hun vrouw-zijn zou doorslaggevend moeten zijn, maar de vraag of ze de talenten voor een bepaald ambt gekregen hebben.

De manier waarop de Gereformeerde Bond over onze cultuur praat, wekt de indruk dat de Bond de cultuur niet begrepen heeft. Dat is problematisch, omdat we als christenen geroepen zijn om een licht in de wereld te zijn, en dus ook binnen onze cultuur. We zijn geroepen om ook de westerse volken te vertellen over Jezus Christus. In dat licht verwijst ik nogmaals naar het feit dat hoofdstuk 9 over vrouw en ambt in missionaire context slechts een halve bladzijde beslaat. De wil om een tegencultuur te vormen lijkt onze roeping om een lichtend licht te zijn te overschaduwen. Het onrecht dat buitenstaanders denken te zien in de kerken maakt onze boodschap van zonde en genade voor hen hypocriet en irrelevant.¹³

Tegelijk roept het de vraag op waarom de Kerk dan al die eeuwen dat de vrouw ook in de maatschappij een ongelijke plaats had geen tegencultuur hoefde te zijn. Als orthodoxe christenen moeten we ons telkens weer de vraag stellen of we echt een christelijke (tegen)cultuur willen vestigen (als zoiets al kan), of dat onze pogingen om een tegencultuur te vormen eigenlijk ingegeven worden door onze wens om een wereldlijke cultuur van vroeger vast te houden.

2.5 Cultuur

Als het verschil in positie van mannen en vrouwen inderdaad is wat God bedoelde bij de schepping, en dus ook in de Kerk, dan zullen we daarnaar moeten luisteren. Daarom is, als het gaat over de plaats

13 Robert Plomp, 2016, p. 12-13.

van man en vrouw in schepping en Kerk, vooral het begrijpen van de Bijbel van belang. *Brochure I* gaat daar dan ook ruimschoots op in. Maar voordat de relevante tekstgedeelten worden behandeld gaan de schrijvers in op de manier waarop we de Bijbel lezen. Op een integrale manier wordt in kaart gebracht hoe sommige Bijbelgetrouwe christenen tot de conclusie komen dat vrouwen wel degelijk een ambt kunnen vervullen. Er wordt gewezen op het verschil in de cultuur van de tijd van de Bijbel en onze cultuur: 'Wat betekent dan een boodschap van toen voor de tijd van nu?' (*Brochure I*, p. 10). De oorzaak van het verschil wordt vooral gezocht in de ontkerkelijking: 'omdat de Europese cultuur juist de afgelopen eeuwen een ingrijpende omslag heeft meegemaakt: van een christelijke naar een meer nachristelijke, godsdienstloze cultuur. Dat is een buitengewoon ingrijpende culturele breuk, die geweldige en voortgaande gevolgen blijkt te hebben voor alle levensgebieden. Het is daarom niet vreemd dat juist in deze tijd de hermeneutische vragen in de belangstelling zijn gekomen.'

Het is verleidelijk om maatschappelijke veranderingen die je niet als christelijk ervaart te duiden als veroorzaakt door de teloorgang van het christendom. Afgezien van de cirkelredenering die dat lijkt op te leveren, gaat dat te gemakkelijk uit van het 'christelijk zijn' van de cultuur van voorgaande eeuwen. Dat lijkt me vanwege de misstanden van vroeger erg gevaarlijk. Daarnaast lijkt de brochure geen zicht te hebben op de werkelijke culturele omwenteling van de afgelopen eeuw, en de zegen dat de Kerk van Christus dwars door die omwenteling heen is blijven bestaan. In het hoofdstuk over de kerkgeschiedenis kom ik hierop terug.

2.6 Gespreksvragen

1. Hoe waardevol is het om in gesprek te zijn met christenen die een andere visie hebben?
2. Welke gedeelde uitgangspunten zijn nodig voor een vruchtbaar gesprek?
3. Hoe verhouden *gelijk* en *gelijkwaardig* zich tot elkaar?

4. Wat zijn redenen om *ongelijkheid* of *diversiteit* in te zetten op verschillende posities?
5. Wat zijn redenen om *ongelijkheid* of *diversiteit* in te zetten op dezelfde positie?
6. Wat zijn de gevaren en wat zijn de zegeningen van gelijkheidsdenken?
7. Wat is de eigen plaats van de vrouw in een gemeente die geen vrouwelijke ambtsdragers heeft?

3. Uitleg van de Bijbel

3.1 Belang van de context

Terwijl ik dit schrijf woedt de COVID-19 pandemie. Net als Paulus schrijven ook nu kerkleiders brieven aan de christelijke gemeenten. Zo'n brief bevat vaak opdrachten zoals: 'Laat niet meer dan dertig personen aanwezig zijn in de eredienst, laat geen gemeentezang plaatsvinden maar kies bijvoorbeeld enkele voorzangers.'

Stel nu dat zo'n brief over tweeduizend jaar gevonden wordt door hervormd-gereformeerde christenen die de kerkgeschiedenis willen bestuderen op de vraag hoe de samenkomst vormgegeven moet worden in lijn met de traditie. Zou het dan terecht zijn als zij tot de conclusie komen dat hervormd-gereformeerde kerkdiensten principieel beperkt moeten worden in het aantal bezoekers en de gemeentezang?

Een ander, die de culturele en maatschappelijke omstandigheden van onze tijd bestudeert, kan concluderen dat hier geen sprake is van een eeuwige goddelijke maatregel, maar van een door de tijd gegeven beperking met het oog op de volksgezondheid en de maatschappelijke positie van de kerken. Je kunt je voorstellen dat een andere christen deze uitleg dan stellig afwijst: 'Als we deze brief als tijdgebonden gaan zien, raken we een wezenlijk deel van de boodschap kwijt, er staat toch duidelijk dat er niet gezongen mag worden.' Omdat wij nu in de COVID-19 tijd leven, is het voor ons klip en klaar dat we deze brief alleen met kennis van de context van de pandemie kunnen begrijpen. Voor een toekomstige uitlegger van zo'n brief is kennis van deze culturele context dus noodzakelijk om de brief te kunnen begrijpen. Hij kneedt de tekst niet naar zijn eigen wil, omdat hij zondig met honderd man wil zingen, maar doet juist recht aan de boodschap door deze te plaatsen in de tijd, de cultuur en de omstandigheden.

Daarmee is de brief niet waardeloos geworden voor latere tijden.

De onderliggende boodschap wordt namelijk duidelijker: Hoe ben je kerk in crisistijd? Waar laten we ons leiden door verantwoordelijkheid en waar door vertrouwen? Hoe verhouden we ons tot de maatschappij, en tot onze roeping om God te dienen? Ook als de COVID-19 maatregelen tijd- en cultuurgebonden zijn blijft de brief daarom van belang, en kan deze voor latere generaties tijdens andere crises opnieuw actueel gemaakt worden.¹⁴

Door de tijd en cultuur te betrekken bij de exegese verklaren we de Bijbel niet als tijdgebonden, maar ontsluiten we hem juist uit de greep ervan, en proberen we de Bijbelse boodschap duidelijk te maken in onze tijd. De accommodatie van God dient de voortgang van het evangelie, en ook in onze tijd moet dat ons drijven bij het doordenken van de plaats van ieder mens, en dus ook de vrouw, in de Kerk van Christus.

3.2 Hermeneutiek

In de twintigste eeuw is er meer oog gekomen voor de verschillen tussen de cultuur van nu en die in de tijd van de Bijbelschrijvers. De vraag kwam op: ‘Hoe moet de Bijbelse boodschap vertolkt worden in onze manier van denken en leven?’ (*Brochure I*, p. 10). De brochure noemt de nadruk die deze vertolking op het wezenlijke van Gods openbaring legt de sterke kant van deze werkwijze. Als zwakke kant wordt het risico genoemd dat ‘de eigen cultuur voor een groot deel gaat bepalen wat er wel en wat er niet als boodschap van God naar ons toe kan komen. Juist waar de Bijbelse inzichten haaks staan op wat wij redelijk en normaal achten, kan de Schrift gemakkelijk tandoeloes worden gemaakt’ (p. 11). Op deze manier zou Gods Woord moeite krijgen om nog werkelijk als een tegenover te functioneren. Met de bovenstaande kritiek plaatst *Brochure I* de hermeneutische methoden van hervormende orthodoxe christenen onder de modern-liberale *nieuwe of moderne hermeneutiek* van Paul Ricoeur

14 Het spreekt voor zich dat de Bijbelse brieven van de apostelen een gezag hebben die latere brieven niet hebben, onder andere omdat deze geïnspireerd zijn door de Heilige Geest.

(in de filosofie) en Rudolf Bultmann (in de theologie). De moderne hermeneutiek gaat niet meer op zoek naar de intentie van de auteur, maar plaatst de context van de lezer in het centrum van de interpretatie. Een tekst mag op die manier talloze interpretaties krijgen.

De hermeneutische methode van hervormende orthodoxen staat hiertegenover, en wil juist wél op zoek gaan naar de *intentie* van de auteur. Het doel van deze methode is de boodschap van de Bijbel te begrijpen los van elke culturele kleur, zodat deze telkens opnieuw toegepast kan worden in elke cultuur. Dat kan betekenen dat de *tegenover-boodschap* in de culturele beschrijving van toen vertaald moet worden om deze binnen onze cultuur duidelijk te maken. Dit alles is conform de hermeneutische methode die onderscheid maakt tussen de *meaning*, de *sense* en de *significance* van de tekst.¹⁵ De *meaning* betreft de woordelijke betekenis, bijvoorbeeld in Johannes 13:5 dat de persoon Jezus de voeten van Zijn discipelen wast. De *sense* is de contextuele waarde, bijvoorbeeld dat de belangrijkste persoon in de groep een vernederende handeling verricht voor de personen aan wie hij leiding geeft. De *significance* voor de lezer is dat Jezus ons voorgaat in het dienen van de ander zonder Zijn eigen positie te willen beschermen.

Met behulp van deze gereformeerde hermeneutische methode wil ik op zoek gaan naar de intentie van de Bijbelschrijvers en de Heilige Geest. Als we bij de *meaning* van de tekst blijven hangen kunnen we concluderen dat elke pedicure Christus navolgt. Het *voeten wassen* wordt dan de kern van de boodschap, los van de gevoelswaarde. Als we stoppen bij de *sense* kun je tot de conclusie komen dat ambtsdragers langs de deuren moeten gaan om kruipruimtes schoon te maken. Dan ligt de focus op het doen van vernederend werk. Maar de intentie van de schrijver is dat het hele leven van elke christen in het teken van dienende naastenliefde staat, in navolging van Jezus.

15 Ad de Bruijne, Hans Burger (red), *Gereformeerde hermeneutiek vandaag. Theologische perspectieven*, Barneveld: De Vuurbaak, 2017, p. 52-60.

Deze methode zal voor deze studie naar de plaats van de vrouw in de gemeente telkens van groot belang zijn, bijvoorbeeld bij het lezen van de schepping van de mens en de brieven van Paulus. Wat staat er, welke contextuele waarde heeft de tekst, en wat wil de schrijver ermee zeggen, ook tegen ons?

As relevant voorbeeld kunnen we, zonder vooruit te lopen op de exegese, kijken naar Paulus' aanwijzingen in 1 Korinthe 11. Deze gaan over het bedekken van het hoofd vanwege de engelen, dat is de *meaning* van de tekst. Deze voorschriften lijken zeer sterk op de toenmalige Griekse culturele protocollen die uiting gaven aan de maatschappelijke status van jezelf ten opzichte van anderen, zoals we die vinden bij bijvoorbeeld de Griekse moralist Plutarchus.¹⁶ In de Griekse taal en cultuur zijn engelen menselijke boodschappers. Ditzelfde Griekse woord wordt in de Septuagint echter gebruikt voor de hemelse engelen. Het is dus van belang om te weten of Paulus hier spreekt over menselijke boodschappers, of over hemelwezens. Sluit Paulus aan bij de Griekse culturele positie van voorgangers, of schrijft hij over een goddelijke verordening? De zoektocht naar het antwoord op die vraag helpt ons om de *sense* van de voorschriften te begrijpen, dat helpt ons om te zoeken naar de *intentie* van Paulus, zodat we de *significance* voor ons kunnen bepalen.

De hermeneutische methode helpt ons te voorkomen dat ons eigen verstaan (van het woord *engelen*) bepalend wordt voor de uitleg van de Bijbel. We moeten zoeken naar de contextuele waarde van het woord, en niet onze eigen associaties bij dat woord leidend laten zijn. Pas dan kunnen we nadenken over intenties van de schrijver en de Heilige Geest.

Door de hermeneutiek serieus te nemen wordt iedere christen, behoudend én progressief, gedwongen zich af te vragen of we echt op zoek zijn naar de boodschap van de Heilige Geest, of dat we onze eigen kerkelijke of wereldlijke cultuur maatgevend laten zijn voor

¹⁶ Robert Plomp, 2016, p. 85-86.

de betekenis die wij aan de tekst opleggen. Is de Bijbel nog wel een tegenover voor ons als elke uitleg als vanzelfsprekend aansluit bij de manier waarop wij toch al leven en denken? Daarom vind ik het jammer dat de terechte kritische vragen die in *Brochure I* gesteld worden aan progressieve christenen, niet ook voorgelegd worden aan de behoudende achterban van de Gereformeerde Bond.

Oog hebben voor de culturele verschillen doen we niet met het doel om cultuurbepaalde voorschriften buiten werking te stellen of te relativiseren. We doen het om de onderliggende boodschap van de Heilige Geest te ontdekken en toe te passen in onze eigen tijd. Misschien niet op dezelfde wijze als toen, maar wel in de hoop dezelfde impact te hebben. Uiteraard alles in gebrokenheid.

3.3 Gezag van de Bijbel

Dat neemt niet weg dat *Brochure I* terecht benoemt dat de onderliggende boodschap ook verloren kan gaan als bij voorbaat elke bepaling als cultuurgebonden wordt verklaard. *Brochure I* zegt over Efeze 5:22-33: 'Als daar de orde van man en vrouw tot tijdgebonden cultuur wordt verklaard; als vervolgens als hoofdboodschap de gevende liefde wordt genomen, dan kan iemand wel het gezag van Gods Woord erkennen, maar dan wordt toch een wezenlijk deel van de boodschap geamputeerd' (p. 11).

Als Paulus in de brief aan de Efeziërs inderdaad wil aangeven dat het genoemde onderscheid tussen man en vrouw eeuwig door God bedoeld is, kunnen we dit niet met een beroep op de cultuur wegverklaren. We zullen dus zorgvuldig moeten lezen. Is het genoemde onderscheid het doel van de tekst, of is het een cultuurbepaald middel om tot het werkelijke doel te komen? Als ik mijn zoon de opdracht geef om met de fiets naar het centrum te gaan, bedoel ik dan dat de fiets het juiste vervoermiddel is in elke situatie, of bedoel ik dat hij boodschappen moet gaan doen en is voor zijn situatie de fiets daarvoor op dit moment het voor de hand liggende vervoermiddel? Om daarachter te komen moeten we naar de context kijken.

Brochure I stelt terecht dat een beroep op de cultuur kan leiden tot

het relativeren van de boodschap van de tekst, maar heeft geen oog voor het gevaar dat de letterlijke tekst onbedoeld kan worden verabsoluteerd door de impact van de cultuur op de tekst te veel te relativeren. Bij de exegese dient de kennis van de cultuur om tot een betere uitleg te komen, om op die manier achter de letter van de tekst te zoeken naar de boodschap van de Geest. Daardoor wordt het gezag van de Bijbel voor ons leven versterkt en behoudt hij zijn kracht als tegenover.

In het licht van het bovenstaande geeft *Brochure I* vijf regels om de uitleg van de Bijbel in goede banen te leiden:

1. de Schrift heeft – in haar geheel – goddelijk gezag’ (p. 12);
2. ‘Christus is het hart van de Bijbel’ (p. 13);
3. ‘het Oude Testament in het licht van het Nieuwe Testament’ (p. 14);
4. de Schrift uitleggen in onderlinge samenhang’ (p. 14);
5. de cultuur van toen en nu onderzoeken’ (p. 14).

Die regels staan als een huis. Gelukkig, want daarmee staan de behoudende christenen die geen plaats zien voor de vrouw in het ambt, én zij die daar juist voor pleiten, samen achter dezelfde uitgangspunten, waar ze elkaar ook op aan kunnen spreken.

3.4 Goddelijk gezag

De toelichting die *Brochure I* geeft bij de eerste regel is prachtig: ‘Er is wel sprake van een reeks menselijke auteurs maar de grote Auteur is God, Die de heilige Schrift heeft ingegeven en op laten schrijven. Daardoor is de Bijbel voor alle tijden de mond van God. (...) Want zij bevat de boodschap van de almachtige God zelf’ (p. 12).

Ook citeer ik instemmend *Brochure I* over ons als Bijbellezers: ‘Omdat de Bijbel Gods Woord is, geeft haar inhoud zich alleen prijs aan een hart dat zachtmoedig is en aan een verstand dat nederig is. Naast grondige studie is deze existentiële houding fundamenteel om recht te doen aan de heilige Schrift’ (p. 12).

Helaas volgt in de volgende zin direct het gevaar van eenzijdigheid: ‘Dit vraagt een openheid om ook inzichten eerlijk op je toe te laten

komen die op het eerste gezicht ouderwets, primitief, afstotend of vreemd lijken. Juist als God de levende God is, mogen we verwachten dat niet alles van Zijn boodschap ons gelijk passend en aange-naam voorkomt' (p. 12).

Wat daar staat is natuurlijk helemaal waar. Het is alleen slechts één kant van de medaille. Het gezag van de Bijbel blijft niet alleen staan als de woorden ons ouderwets, primitief, afstotend of vreemd voorkomen, maar ook als ze ons postmodern, vernieuwend, doorgeslagen, tegensprekend, of hervormend voorkomen. Zoals de hervormende christen moeite kan hebben met een behoudende Bijbelse boodschap, zo kan een behoudende christen moeite hebben met een hervormende Bijbelse boodschap. De Bijbel kan onze identiteit onder druk zetten, onze opvattingen bevragen, en ons een tegenover worden als we ons christen-zijn definiëren in eigen ideeën en opvattingen, of dat nu behoudende of hervormende ideeën zijn. De Bijbel is niet alleen een tegenover voor de christen die vernieuwing zoekt, maar ook voor de christen die gebruiken wil behouden.

3.5 Christocentrisch

De tweede regel zet Christus centraal: 'Het centrum van de gehele Bijbel is de persoon van Christus. In de Bijbel komt Christus tot ons' (p. 13). Een regel die ik graag onderstreep. Vervolgens stelt *Brochure I* de vraag of het centraal stellen van Christus betekent dat daarmee alle andere onderwerpen verbleken: 'Het gevaar is groot dat dan een kleurloos, overgeestelijk christendom ontstaat. De levensbepalende en cultuurvormende kracht van het christendom verdwijnt. Het wordt een geestelijke band met Jezus, maar voorzien van een leven dat erg lijkt op de omringende cultuur' (p. 13).

Het is jammer dat *Brochure I* op deze tweede regel zo snel al een 'maar' laat volgen waarbij niet Christus maar de cultuurstrijd centraal komt te staan: 'Wat is dan de betekenis van de vele andere onderwerpen die aan de orde komen? We lezen in de Bijbel over de schepping, de overheid, het huwelijk, de opvoeding, en zeer vele onderwerpen meer. Doen die er ook toe, of veel minder, of niet?' (p. 13).

Belangrijker is de vraag wat de betekenis is van deze onderwerpen juist vanuit het zicht op Christus. Daarover zegt *Brochure I*: ‘Het hart van de Bijbel [Christus, rmp] geeft de juiste plek en waarde van de andere onderwerpen aan’ (p. 13). Het is opvallend dat met betrekking tot deze onderwerpen wel wordt gesproken over de ‘plek’ en de ‘waarde,’ maar niet over de betekenis. De betekenis wordt door de Gereformeerde Bond als vanzelfsprekend gezien, alleen de vraag hoe belangrijk en hoe waardevol deze betekenis is komt dan nog aan de orde. In het licht van Christus zou die dan heel groot zijn.

In feite gebeurt nu het omgekeerde van wat de regel stelde. Al deze onderwerpen schijnen niet op Christus, maar Christus schijnt op de onderwerpen en maakt deze belangrijk. Het gevolg is dat als we naar het huwelijk kijken we niet meer over Christus leren, en over Gods trouw vanwege Zijn liefde, maar dat we kijkend naar Christus meer waarde geven aan bepaalde opvattingen rondom het huwelijk. Echter, het is niet allereerst zo dat wij Christus hebben ontvangen opdat wij beter zouden weten hoe ons huwelijk georganiseerd moet worden, maar wij hebben het huwelijk allereerst gekregen om een beter zicht te krijgen op wie Christus is. Hij is de Bruidegom, wij zijn Zijn bruidskerk.

Laten we Efeze er nog een keer bij pakken als voorbeeld. In hoofdstuk 6 lezen we dat slaven gehoorzaam moeten zijn aan hun heer net zoals ze gehoorzaam zijn aan Christus. Je kunt dan Christus als uitgangspunt nemen om iets over Gods bedoeling met arbeidsrelaties te leren. Je zou er zelfs uit op kunnen maken dat vanuit Christus de heer-slaafrelatie een door God gegeven oorsprong heeft. Maar als Christus ook in Efeze 5 centraal staat, worden de christenslaven opgeroepen om verder dan naar hun aardse heer te kijken, namelijk naar Christus. Alsof de gehoorzaamheid aan hun meester gehoorzaamheid is aan Christus. Op die manier komen christenslaven in een goed daglicht te staan, wat de Naam van Christus ten goede komt.

Als Paulus’ bedoeling inderdaad in dat laatste ligt, dan is het onze opdracht om in onze tijd en cultuur op zo’n manier te leven dat de Naam van Christus ook grootgemaakt wordt dankzij de manier

waarop wij ons bewegen in onze werkrelaties nu. Zo komt Christus ook centraal te staan op ons werk. Door op deze manier de tweede regel toe te passen is er geen sprake van een verbleking van al die ethische onderwerpen en thema's, alsof ons geloof alleen maar een geestelijke relatie met Christus is. Het klopt dan dat onze manier van werken uiterlijk in lijn is met de ons omringende cultuur (zoals dat ook bij de christenslaven in Efeze het geval was.) Het verschil ligt in onze motivatie. Dat sluit ook aan bij wat Paulus schrijft in Efeze 4, de beroemde 'gij geheel anders' tekst: 'dat u vernieuwd wordt in de geest van uw denken' (vers 23). Ons *anders*-zijn ligt niet in ons uiterlijk, maar in de door de Geest vernieuwde manier van denken. Wij moeten niet focussen op uiterlijkheden, en ook niet op culturen en tegenculturen, maar op een innerlijke verandering waarmee al ons doen en laten licht op Christus laat schijnen.

Bovenstaande is een ruwe vingeroefening in het omdraaien van de toepassing van het Christus centraal stellen bij de exegese. Het is jammer dat *Brochure I* het hierboven besproken perspectief niet als mogelijkheid ziet en toepast op de plaats van de vrouw in de kerk. Daarmee wordt een valse keuze gesteld: of we stellen Christus centraal en zijn daarom gehoorzaam aan klassieke kerkelijke standpunten, of Christus komt zo centraal te staan dat al het andere ten onrechte een bijzaak wordt. Daar voeg ik graag de derde mogelijkheid aan toe: alle andere onderwerpen komen tot hun volle betekenis doordat we ze werkelijk gaan beleven en zien in het licht van Christus.

3.6 Samenhang

De derde hermeneutische regel is opnieuw van groot belang. Ik onderstreep zonder verder commentaar: 'Christus heeft verklaard hoe wet en profeten en geschriften op Hem aangelegd zijn. Zij geven in Zijn licht hun rijkste betekenis prijs. (...) Dat betekent dat de geschiedenissen, wetten, geboden, profetieën van het Oude Testament niet zomaar kunnen worden doorgetrokken naar een christen in het heden, maar altijd door het prisma van Christus tot juiste toepassing voor een christen kunnen komen' (p. 14).

De vierde regel onderstreept het belang van de onderlinge samenhang van de Bijbel in onze exegese. In deze paragraaf komt het *tota scriptura* aan de orde, het belang van het vergelijken van tekst met tekst en een waarschuwing tegen het uitspelen van de ene tekst of Bijbelschrijver tegen de ander. In lijn met de vorige twee regels is de conclusie: ‘De heilige Schrift is als een fuga, waarbij Christus het grondthema vormt. Maar bij een fuga komt de schoonheid het meest tot uiting als alle andere noten ook meegespeeld worden’ (p. 14).

In de praktijk van het gesprek rond vrouw en ambt betekent dit dat hervormers recht zullen moeten doen aan de plaats en betekenis van bijvoorbeeld de moeilijke zwijgtteksten van Paulus. Behoudende christenen zullen een eerlijke plaats moeten geven aan teksten die bijvoorbeeld spreken over het wegvallen van het onderscheid tussen man en vrouw in Christus, of de scheppingshoofdstukken waarin man en vrouw beiden worden geschapen om te heersen. Niemand mag ongewenste passages uit de Bijbel knippen, of deze gemakzuchtig aan de kant schuiven.

3.7 Onderzoek de cultuur

De vijfde hermeneutische regel in *Brochure I* luidt: ‘de cultuur van toen en nu onderzoeken’. Het uitgangspunt is helder en naar mijn mening juist: ‘Eerst komt de cultuur van de Bijbelse tijd aan de orde voor de uitleg van de tekst, dan de cultuur van onszelf voor de toepassing’ (p. 14, 15). Dat onderscheid is belangrijk. De cultuur van toen is van groot belang voor de uitleg en de betekenis, de cultuur van nu voor de toepassing. Dat moeten we niet door elkaar halen. Onze cultuur is niet bepalend voor de uitleg, en de cultuur van toen niet voor de toepassing. *Brochure I* maakt dat duidelijk door te stellen dat de manieren van reizen en wonen van bijvoorbeeld Abraham niet betekenen dat wij in onze tijd ook op kamelen moeten rijden en in tenten moeten wonen. Vervolgens staat er dat het anders is als het gaat om ‘voorschriften, inzichten, beloften’ (*Brochure I*, p. 15). Dit wordt niet toegelicht, maar het lijkt me een niet houdbare uitspraak. Er staan talloze voorschriften in de Bijbel die wij niet volgen, mede

ook vanwege culturele verschillen. Denk bijvoorbeeld aan de manier waarop wij bidden, dat doen we (meestal) niet zoals Paulus ons opdraagt met opgeheven, maar met gevouwen handen.

Belangrijker is de conclusie die volgt: ‘We moeten bedenken dat de gehele Schrift Gods openbaring is, inclusief haar manier van beschrijven. (...) De tekst als geheel blijft echter de drager van Gods boodschap, mét haar culturele gewaad’ (p. 15). Allereerst is het belangrijk dat ook Bijbelgetrouwe hervormers dit in beginsel onderschrijven. Wij pleiten er niet voor om de Bijbel te herschrijven, en bijvoorbeeld voortaan te spreken over de gelijkenis van de barmhartige Marokkaan, Jezus overal ‘Werkgever’ te noemen in plaats van ‘Heer’, of te spreken over de wonderbaarlijke bitcoin-vangst. De reden daarvoor is helder, door dit soort culturele toepassingen (!) tekstueel vast te leggen gaat er veel diepgang en betekenis van de Bijbel verloren, en voegen we ook onbedoelde bijbetekenissen toe.

3.8 Vertalen

Tegelijk is het belangrijk om te erkennen dat wij in de praktijk de Bijbel al ontdoen van een heel belangrijk onderdeel van haar culturele kleding, namelijk door deze in een vertaling te lezen. Voor de meeste orthodoxe christenen is het ondoenlijk om ‘gewoon te doen wat er staat’, eenvoudigweg doordat zij niet eens in staat zijn om fonetisch te reproduceren wat de Griekse of de Hebreeuwse tekst zegt, bijvoorbeeld: ‘וַיְבָרֵךְ אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצִלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם:’ of ‘Αἱ γυναῖκες τοῖς ἰδίοις ἀνδράσι ὑποτάσσεσθε, ὡς τῷ κυρίῳ’. De eerste hermeneutische slag die nodig is om deze krabbeltjes te vertalen naar onze tijd is duidelijk krijgen welke taal het betreft. Is het Arabisch, Farsi, of is het Grieks? En welke versie van deze taal is het? Gaat het om Hebreeuws of Aramees? Klassiek of Koinè Grieks? Pas als we dat duidelijk hebben kunnen we een poging gaan doen om de tekenjes op papier om te zetten in voor ons begrijpelijke woorden en zinnen.

Dan volgen nog meer uitdagingen, zoals nadenken over het belang van de volgorde van de woorden, het kiezen tussen de verschillende betekenissen van een woord. Hoe zit het met woorden die niet alleen een letterlijke betekenis hebben maar ook een gevoelswaarde? Heeft het woord ‘heer’ voor een slaaf uit de eerste eeuw dezelfde gevoelswaarde als voor een postmoderne westerling? Kun je het woord ‘rente’ in een cultuur van woekerrente zomaar vertalen naar ‘rente’ in een cultuur van financieel toezicht door overheden?

Hoe zit het met werkwoordsvervoegingen? Het Grieks bijvoorbeeld geeft de mogelijkheid om het persoonlijk voornaamwoord niet los te noemen maar duidelijk te maken met behulp van de vervoeging. ‘Hij werkt’ kan dan als ‘Werkt’ geschreven worden. In Johannes 8:58 zegt Jezus: ‘Voor Abraham was Ik ben.’ Doordat ‘Ik ben’ hier geschreven is inclusief het persoonlijk voornaamwoord, *Ego eimi*, en niet enkel *eimi*, krijgt het ‘ik ben’ een bijzondere nadruk die wij mogen begrijpen als een verwijzing naar Gods Naam zoals Hij deze bekendmaakte aan Mozes (daarom rapen de farizeeën direct stenen op om Jezus te doden). In het Grieks is het glashelder, Jezus geeft zichzelf de Godsnaam, maar hoe vertaal je dit in het Nederlands waar deze mogelijkheid om het persoonlijk voornaamwoord als nadruk te gebruiken niet bestaat?

Taal is voor ons in zekere zin iets universeels, wij kunnen elkaar begrijpen door de taal die we gebruiken te bestuderen. Tegelijk is taal ook iets ongrijpbaars. Het woordje ‘vader’ betekent voor ieder mens iets anders. Niet alleen omdat het bij de één dan over Jan Jansen gaat en bij de ander over Philip de Jonge, maar vooral omdat wij allemaal een andere relatie hebben met onze vader, als deze relatie er überhaupt is. De meest geleerde taalkundigen kunnen nooit volledig begrijpen wat zo’n oude tekst nu echt betekende voor de schrijver en de lezer toen. Net zomin kunnen zij voorzien hoe hun vertaling begrepen wordt door al hun lezers. We moeten erkennen dat taal niet alleen een goed middel is om elkaar te begrijpen, maar ook het middel bij uitstek om elkaar niet te begrijpen.

Dit is een zeer Bijbels uitgangspunt. Al in Genesis 11, de toren van

Babel, wordt de diepte van onze zonde geïllustreerd in ons onvermogen om elkaar te begrijpen. Hoeveel ellende hebben wij als mensen al veroorzaakt door elkaar verkeerd te begrijpen? Het is dan ook niet voor niets dat Paulus twee keer verwijst naar de beperkingen van de letter tegenover het leven door de Geest (Rom. 7:6 en 2 Kor. 3:6). Johannes leert ons in het eerste hoofdstuk van zijn Evangelie dat Gods boodschap werkelijk naar ons toekwam doordat het Woord vlees werd. Jezus Christus als mens laat ons echt zien wie de Vader is en wat God van ons vraagt en wat Hij aan ons geeft.

Het vertalen van Gods boodschap is van essentieel belang voor de Kerk. Als de Heilige Geest met Pinksteren wordt uitgestort komt dat allereerst tot uiting in het vertalen van het evangelie voor iedereen in de eigen taal. Het cultureel gewaad van de taal is voor de Geest van ondergeschikt belang. Ieder persoonlijk wordt aangesproken in de eigen taal. Hier komt het bijzondere werk van de Geest op kenmerkende wijze tot uiting. Er is één Bijbel, één evangelie, één Verlosser, en toch komt God naar ons toe in het gewaad van onze eigen cultuur. Niet de letter van de preek van Petrus, maar de Geest maakt levend.

3.9 Zelfrelativering

Niets van wat ik hierboven schrijf wordt betwist door aan de Gereformeerde Bond verbonden theologen, het is ook niet nieuw voor hen, integendeel. Toch mis ik deze relativering in *Brochure I*. En dan is het tot nu toe alleen nog maar over de vertaling van die tekst gegaan, en moeten we nog beginnen aan het geven van betekenis, die op zijn beurt weer toegepast moet worden.

Het belang van de Bijbel voor christenen kan niet vaak genoeg onderstreept worden. Ook hervormende orthodoxen belijden dat de boeken van het Oude en het Nieuwe Testament van kaft tot kaft goddelijk gezag hebben en door de Geest geïnspireerd zijn. De Bijbel is van noodzakelijk belang voor de Kerk, voor onze bekering en onze heiliging. En tegelijk moeten we altijd blijven waken voor biblicisme en overwaardering van de Bijbel. Christenen zijn geen moslims, wij zijn geen boekgelovigen, wij geloven in het levende Woord: Jezus

Christus! Gods boodschap kwam uiteindelijk niet tot ons in het gewaad van culturele teksten maar in Immanuël: God met ons.

Gelovigen hebben altijd de neiging gehad om de afstand tussen de grondtekst van de Bijbel en hun eigen vertaling te vergeten. De Septuagint kwam volgens de overleveringen tot stand doordat 72 vertalers los van elkaar met exact dezelfde tekst kwamen. De Vulgaat, de Latijnse vertaling van de hele Bijbel, werd heel lang door de Rooms-Katholieke Kerk gebruikt als de enige gezaghebbende vertaling. In Nederland heeft de Statenvertaling voor sommige christenen een bijna heilige status gekregen. Het verabsoluteren van een bepaalde vertaling met een beroep op de Heilige Geest is een manier om de kloof tussen de brontaal en onze eigen taal te kunnen ontkennen. Het geeft het gevoel dat wij de tekst zelf kunnen lezen zoals de schrijver hem bedoeld heeft. De volgende stap is dat we de tekst (van de vertaling) gewoon zo kunnen begrijpen zoals die is. Er is ook geen inhoudelijke vertaalslag meer nodig.

Gelukkig staat de Gereformeerde Bond in de lange traditie van onder meer Luther, Calvijn en Bavinck. In deze traditie is het theologisch doordenken en vertalen van de Bijbel van groot belang. Het is belangrijk dat we deze traditie vasthouden en niet onder de druk van grote maatschappelijke veranderingen en de bijbehorende sociologische discussies terugvallen in reflexen die ons de illusie geven dat de betekenis die wij aan de tekst geven vanzelfsprekend dicht bij de bedoeling van de Geest ligt. Daarom is het belangrijk dat we onderscheid blijven maken tussen het begrijpen en het toepassen van de boodschap. Voor het begrijpen moeten we oog hebben voor het *culturele gewaad* van de Bijbel. Door dat te erkennen kunnen we proberen de kloof tussen tekst, taal en betekenis zo klein mogelijk te maken zonder dat ons eigen culturele begrijpen de vermeende betekenis gaat dicteren.

Let op: ons culturele begrijpen ligt zowel in onze postmoderne context als in onze kerkelijke traditie. Ons standpunt over de positie van de vrouw staat niet alleen onder de druk van onze seculiere burens, maar ook onder de druk van onze eigen collega-predikanten binnen de Bond, de vaderlijke hoogleraar van vroeger, het behoudende

standpunt van onze ouders, onze kerkgenoten, onze eigen uitspraken van vroeger, etc. Het is belangrijk om dat te erkennen. Niet alleen een seculiere cultuur beïnvloedt ons, ook een kerkelijke cultuur kan ons belemmeren om echt te zoeken naar Gods boodschap in de Bijbel.

3.10 Te complex?

Wordt de Bijbel dan te ingewikkeld om te begrijpen? De hoofdboodschap van de Bijbel is helder. Je hoeft geen theoloog of geleerde te zijn om de boodschap van zonde en genade te kunnen begrijpen. Op verschillende manieren wordt dit evangelie telkens opnieuw beschreven en uitgelegd.

Tegelijk is het goed te erkennen dat ons begrijpen van allerlei andere Bijbelse onderwerpen niet vanzelfsprekend is. We worden er bescheiden van als we zien hoe weinig we eigenlijk weten. Het belangrijkste is dat het ons doet inzien dat onze redding niet ligt in het begrijpen van de Bijbel, maar in Christus. Niet het trekken van de juiste conclusies, het begrijpen van de correcte geboden, en het inzien van wat Gods bepalingen inhouden, brengt ons dichter bij God, maar het knielen voor Jezus Christus. Hij is het levende Woord van God. Niet de letter maar de Geest geeft leven!

Vanuit die ontspanning kunnen we de Bijbel gaan lezen. Daarbij doen we onze uiterste best, zonder krampachtig te worden. Het lezen van de Bijbel is belangrijk, maar ons behoud staat niet op het spel bij het vinden van de juiste exegese van alle Bijbelgedeelten. Desnoods staan we op een dag met lege handen voor de troon van God en moeten we erkennen dat we op veel punten hebben misgetast.

Maar dan de praktijk! Want de bovenstaande vrome woorden mogen er natuurlijk niet voor zorgen dat de Bijbel uit ons dagelijks leven verdwijnt. Gelukkig weten we uit de praktijk dat goed onderwijs ons helpt om de culturele kloof tussen toen en nu te overbruggen. Elk kind dat op de zondagsschool heeft gezeten begrijpt dat het gebod dat wij geen beelden mogen maken, niet gaat over vakantiefoto's maar over afgodsbeelden. Als we lezen dat een man niet mag lig-

gen bij zijn menstruerende vrouw, dan hebben we geleerd dat ‘liggen bij’ hier een eufemistische stijlform is die geslachtsgemeenschap betekent. Daarom weten wij dat het niet nodig is om één week per maand in het logeerbed te liggen. Als we lezen over slaven en heren in de brieven van Paulus en de Evangeliën, dan begrijpen we dat onze werkrelaties cultureel gezien anders liggen. Wij gaan dan niet onze werkgever gehoorzamen in ‘alles wat hij van ons vraagt’, en het feit dat niemand ‘twee heren kan dienen’, is dan ook geen verhindering om als zzp’er meerdere opdrachtgevers te hebben.

Dankzij goed theologisch onderzoek op universiteiten en in studeerkamers, en de vertolking daarvan op catechisatie en van de kansel, heeft de gemeente doorgaans weinig moeite met het overbruggen van de culturele kloof tussen vroeger en nu. Daarom is het nu van belang dat orthodoxe theologen, exegeten en predikanten deze kloof opnieuw overbruggen nadat de cultuur opnieuw is gaan schuiven. We kunnen niet vast blijven houden aan de vooroorlogse cultuur maar hebben de opdracht om de Bijbel opnieuw te vertalen naar nu.

3.11 Tegen elke cultuur

De vijfde regel van *Brochure I*, waarin wordt gesteld dat de cultuur van toen én nu onderzocht moet worden, verdient instemming. De uitwerking roept vragen op. De manier waarop er tegen de wereldlijke cultuur aangekeken wordt, lijkt nogal opportunistisch te zijn. Het postmoderne gelijkheidsdenken wordt per vooronderstelling als niet-christelijk gezien, maar al de seculiere niet-westerse culturen worden beschouwd als gebroken voortzettingen van ‘ouderde overleveringen’, want die ‘hebben iets van het mysterie dat man en vrouw verschillend zijn en een eigen roeping hebben in de wereld’ (p. 16). De verschrikkelijke misstanden die hierbij horen worden vervolgens te snel gebagatelliseerd: ‘Dat is in allerlei culturen soms geheel verkeerd ingevuld en heeft soms geleid tot een oneervolle houding tegenover de vrouw. Het is echter onmiskenbaar dat overall iets doorheen schemerde van een mysterie rond man en vrouw vanuit de oudste tijden.’ Het is onbegrijpelijk dat de ene seculiere cul-

tuur al bij voorbaat aan de kant geschoven wordt als niet-christelijk, terwijl de andere, ondanks de misstanden, wordt aangedragen als bewijs van een eeuwenoude overlevering die kennelijk ingeschapen is. Culturen die volledig ontspoord waren in afgodencultussen, slavernij, seksuele uitpattingen en rituelen, kinderoffers, verkrachtingen, en het behandelen van de vrouw als bezit van de man, worden aangedragen als bewijs dat de huidige cultuur van gelijkheidsdenken dus wel onchristelijk moet zijn. Het vormen van een tegencultuur wordt dan, ten onrechte, vooral een opdracht voor postmoderne, westerse christenen.

De gedachte lijkt meer voor de hand te liggen dat al die heidense culturen waarin de vrouw ondergeschikt was aan de man hun oorsprong hebben in de zondeval, en dat het westerse recht doen aan de vrouw en aan de verschillende rassen een vrucht is van de eeuwenlange doorwerking van het christelijk geloof.

3.12 Bijbel en Geest

Na de vijf hermeneutische regels waarschuwt *Brochure I* tegen het uitspelen van de Geest tegenover de Bijbel. Een terechte waarschuwing. We kunnen niet zeggen: 'De Heilige Geest leidde de christenen tweeduizend jaar geleden op een bepaalde manier. Hij doet het bij ons anders' (p. 16). Dan zeg je eigenlijk dat je de Bijbel niet hoeft te lezen om de boodschap van de Geest te ontdekken.

We kunnen ons niet beroepen op leiding door de Geest als we ons nu op een andere manier willen gedragen dan de Bijbel ons leert. Wel mogen christenen die elkaar erkennen als zusters en broeders geloven dat die ander die biddend de Bijbel leest ook door de Geest geleid wordt, en dat we haar of zijn begrijpen van de boodschap dus niet zomaar buiten de Geest kunnen plaatsen. Als je het werk van de Geest herkent in de traditie van de Kerk, zoek dat dan ook in de hervormers van nu, misschien scheppen zij wel de traditie van de Kerk van de toekomst. Jezus beloofde ons dat de Heilige Geest ons zal leiden (Joh. 16:13), dat geldt voor de kerk van nu net zo goed als voor de kerk van toen.

Bijbel en Geest mogen we niet tegen elkaar uitspelen. Maar heden-daagse uitleg van de Bijbel en de rol van de Geest daarin mag je ook niet buitenspel zetten met een beroep op een uitleg van vroeger. Zou Calvijn in onze tijd en cultuur tot dezelfde conclusies komen als toen, of zou hij zich nu, net als toen, aan de kant van de hervormers en reformatoren scharen? Dat zijn geen retorische vragen. Hervormers mogen ze niet automatisch met ‘ja’ beantwoorden en behoudende christenen niet met ‘nee’. Wij hebben de opdracht om nu in onze tijd zorgvuldig te zoeken naar Gods wil. Juist daarin ligt de heiliging, niet in het eens voor altijd kennen van Gods wil, maar in het elke dag opnieuw ernaar zoeken. Anders verandert ons geloof in een dor weten en doen, in plaats van levend geloof geleid door de Geest.

3.13 Gespreksvragen

1. Hoe kunnen zowel behoudende, als hervormende ideeën het gezag van de Bijbel ondersteunen of schaden?
2. Welke hermeneutische principes zijn van onmisbaar belang bij het lezen van de Bijbel?
3. Wat is het belang van kennis van de culturele context van de Bijbelschrijvers?
4. Wat is het gevaar van cultuurkennis, en wat is het gevaar van gebrek aan deze kennis?
5. Waarom is het belangrijk om christocentrisch de Bijbel uit te leggen?
6. Zou elke christen de Bijbel in de grondtaal moeten kunnen lezen om zijn betekenis echt te kunnen begrijpen?
7. Hoe belangrijk is zondekennis voor het begrijpen van de Bijbel?
8. Wanneer maken hermeneutische methoden het Bijbel lezen te complex? Hoe kunnen wij complexiteit en eenvoud in balans houden?
9. Mogen wij als christenen een voorkeur hebben voor een bepaalde wereldlijke cultuur?
10. Hoe werkt de Heilige Geest vandaag bij het lezen van de Bijbel?

4. Exegese Oude Testament

4.1 Schepping

In hoofdstuk 3 van *Brochure I* begint de inhoudelijke exegese van de Bijbel. Ons lezen van de Bijbel doet ertoe. Bovendien kent de discussie over vrouw en ambt een onderliggende vraag naar het gezag van de Bijbel en van God over ons leven. Veel behoudende christenen houden misschien vast aan een afwijzende visie op vrouw en ambt om op die manier het gezag van de Bijbel te ondersteunen. Ze zijn bang dat alles op de schop gaat als ze dit idee opgeven. Daarom is het van belang om te weten dat het gezag van de Bijbel niet sterker wordt door onze eigen uitleg te verdedigen, maar door alle middelen aan te grijpen om de Bijbel zelf beter te begrijpen. Voor hervormende orthodoxen staat deze discussie niet op zichzelf, maar in dienst van onze roeping om een licht te zijn van Jezus Christus. Niet liberalisme is het doel, of recht doen aan een bepaalde groep mensen, maar Christus centraal stellen in onze tijd en cultuur. Dat in het spoor daarvan ook recht gedaan wordt aan bepaalde groepen is vervolgens niet verwonderlijk in het licht van het evangelie. Je zou het een *collateral blessing* kunnen noemen.

Maar nu gaat de Bijbel echt open, eerst in Genesis 1-3. Wat opvalt is dat deze drie hoofdstukken samengevoegd besproken worden, en dat hoofdstuk 1 (t/m 2:3) vervolgens ondergesneeuwd raakt. De reden daarvoor wordt direct duidelijk gemaakt: 'Onmiddellijk valt op hoe er (...) twee scheppingsberichten worden gegeven. (...) door de plaatsing binnen het eerste boek van Mozes hebben deze beide berichten een aanvullende bedoeling. Rijke inzichten kunnen soms het beste in aparte berichten worden doorgegeven' (p. 18). *Brochure I* ziet Genesis 1 als een algemene blik op de schepping en Genesis 2 als een gedetailleerde blik op de schepping van man en vrouw. Vanuit die gedachte is het begrijpelijk dat er zo snel mogelijk naar Genesis 2 wordt gekeken. Bij de bespreking van Genesis 1 wordt eerlijk geconcludeerd: 'We

vinden daar geen verschil tussen beide geslachten (...) Man en vrouw zijn als koning en koningin aangesteld om over de schepping Gods heerlijkheid te weerkaatsen' (p. 18). Genesis 2 wordt vervolgens gezien als de plaats waar de verhouding tussen man en vrouw wordt uitgewerkt. Als laatste wordt Genesis 3 los besproken in het kader van de zondeval.

Maar de eerste hoofdstukken van Genesis kunnen nader worden ingedeeld in twee delen, namelijk Genesis 1:1-2:3 en Genesis 2:4 tot 4:16. Aan beide delen moet allereerst afzonderlijk recht gedaan worden voordat we het één gaan invullen vanuit het ander. De tekst die begint in 2:4 is namelijk veel meer dan een scheppingsverhaal, en legt de verbinding met de zondeval en de gevolgen daarvan voor de verhoudingen tussen God en mens, mens en natuur, en man en vrouw. Als je Genesis 2 los van Genesis 3 gaat behandelen, dan is de kans groot dat je de tegenstelling tussen de verhoudingen voor en die na de zondeval mist, en deze verhoudingen zelfs in elkaars verlengde gaat zien. Genesis 2 en 3 verhouden zich tot elkaar zoals donker en licht, samen vormen ze de dag, het duister kan alleen volledig begrepen worden in het verlies van dat licht. Wat er in *Brochure I* gebeurt, is dat Genesis 2 het centrum wordt en de veronderstelde betekenis daarvan wordt vervolgens geprojecteerd op Genesis 1 en 3. Het gevaar bestaat dat het eigene van Genesis 1 daarbij naar de achtergrond verdwijnt, en het scherpe onderscheid tussen voor en na de val vertroebeld raakt.

4.2 Genesis 1

Genesis 1 geeft uitgebreid aandacht aan de schepping van man en vrouw en de plaats die zij samen krijgen. In tegenstelling tot wat *Brochure I* zegt worden man en vrouw in Genesis 1 expliciet tegelijk geschapen. Er staat:

En God schiep de mens naar Zijn beeld;
naar het beeld van God schiep Hij hem;
mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen.
(Gen. 1:27)

Deze tekst is een typisch Hebreeuwse dichtvorm¹⁷ waarbij de eerste en tweede regel elkaar zo spiegelen dat de tekst de scheppende God en de Gods beeld dragende mens onderstreept. God is het die schept, Hij heeft de mens als Zijn beelddrager geschapen. In de derde regel lezen we dat die geschapen mens mannelijk en vrouwelijk is. Daarmee wordt benadrukt dat de geslachtelijke diversiteit Gods scheppingswil is, en dat wij in die diversiteit Zijn beeld dragen.

Er is geen sprake van een chronologische volgorde, alsof eerst de man in regel 1 en 2 geschapen zou zijn, en dan pas de vrouw in regel 3. De derde regel voegt informatie toe aan de eerste twee regels. ‘Hij gooide de bal naar Frits, Frits kreeg de bal van hem, de bal die hij gooide is rood.’ De bal wordt niet pas in de derde zin rood, dat was hij al.

Dat de mens vanaf het begin als mannelijk en vrouwelijk is geschapen staat centraal in Genesis 1. Als we straks in Genesis 2 Schrift met Schrift vergelijken, dan kunnen we niet tot de conclusie komen dat de vrouw historisch gezien later werd geschapen, of dat God tot een voortschrijdend inzicht kwam en alsnog de vrouw schiep. Genesis 2 kan wel een inzicht geven waarom Hij in Zijn goddelijke overweging tot het besluit kwam om de mens vanaf het begin als mannelijk en vrouwelijk te maken. Daar komen we op terug bij de bespreking van Genesis 2.

Om de betekenis van dit *beeld dragen* te begrijpen geeft de hermeneutische regel om de cultuur te onderzoeken handvatten. In veel oude culturen droeg de heerser het beeld van de goden.¹⁸ De koning, de keizer, of de farao vertegenwoordigde de godheid en had daarom goddelijk gezag. Dat waren altijd mannen. Genesis 1 is in die context cultuurkritisch en vormt een tegencultuur waar niet één enkele man, maar elk mens, man én vrouw, Gods rentmeester over de schepping is: ‘En God zegende hen en God zei tegen hen: Wees vruchtbaar,

17 Jan Fokkelman, *Hoe lezen we bijbelse poëzie?*, Delft, 2003, p. 3.

18 Koert van Bekkum, *Verdreven uit de hof, levend uit de belofte. Mens en wereld in het licht van Genesis 1-11*, Baarn: Willem de Zwijgerstichting, 2020, p. 21.

word talrijk, vervul de aarde en onderwerp haar, en heers over de vissen van de zee, over de vogels in de lucht en over al de dieren die over de aarde kruipen!’ (vers 28).

De beelddrager van God krijgt twee opdrachten: wees vruchtbaar en heers. Daarmee wordt het rentmeesterschap bevestigd en gevestigd voor de toekomst. Man en vrouw krijgen deze twee opdrachten samen. Niet de één moet vruchtbaar zijn en de ander heersen. Net zoals de man niet alleen vruchtbaar kan zijn, zo kan de vrouw niet alleen heersen.

Dat is niet iets wat tussen neus en lippen door verteld wordt en op meerdere manieren te interpreteren is. Het staat direct in het kader van het beeld dragen. Gods eerste intentie is *mensen* (meervoud!) te maken naar Zijn beeld, opdat zij zouden heersen. ‘En God zei: Laten Wij mensen maken naar Ons beeld, naar Onze gelijkenis; en laten zij heersen’ (vers 26a). Niet alleen de man, maar ook de vrouw is geschapen om te regeren.

De opdracht om vruchtbaar te zijn en te heersen wordt aan de mensheid als collectief gegeven. Het is geen opdracht voor ieder mens persoonlijk. Niet iedereen is een leider, sommige mensen hebben geen partner of krijgen geen kinderen. Maar ook zij dragen bij aan de uitvoering van de scheppingsopdrachten.

Dat blijkt uit het verhaal van de tweelingzussen die beiden 100 jaar oud werden. De eerste kreeg 13 kinderen, 41 kleinkinderen en meer dan 140 achterkleinkinderen. Haar zus bleef alleen. In de eerste helft van hun leven kon de ongetrouwde vrouw haar zus en haar drukke gezin bijstaan in tijden van crisis en oorlog. In de laatste fase zorgden de kinderen en kleinkinderen van de getrouwde vrouw voor hun alleenstaande (oud)tante. Zij lieten zien dat de vruchtbaarheid van de mensheid tot uiting komt in de diversiteit van individuen. Zij lieten zien dat we als mensen juist in onze verschillen elkaar tot een hand en een voet kunnen zijn.

Zo zijn man en vrouw, in hun verschillen, samen geschapen en geroepen om te heersen door op een heilzame manier leiding te geven aan de schepping. *Brochure I* trekt dezelfde conclusie en spreekt over

‘man en vrouw die samen geschapen zijn om Gods beeld te dragen en over de schepping te heersen’ (p. 19). Helaas komt *Brochure I* hier vervolgens niet meer op terug. Wat Genesis 1 zegt over man en vrouw komt geheel in de schaduw te staan van de uitleg van Genesis 2.

4.3 Genesis 2

Genesis 2 en 3 horen bij elkaar, ze vertellen gedetailleerder over de schepping en de val van de mens. *Brochure I* spreekt op een mooie manier over deze schepping: ‘God (...) wil niet los van de man een tweede mens creëren. Dan zou er geen intrinsieke verbondenheid zijn’ (p. 19) en citeert vervolgens Matthew Henry: ‘De vrouw is niet geschapen uit het hoofd van de man om hem te overtreffen; niet uit zijn voeten om door hem vertreden te worden; maar uit zijn zijde, om zijn gelijke te zijn’ (p. 10). Vervolgens: ‘De man herkent in de vrouw zijn evenbeeld, de mens tegenover hem, die hij van aangezicht tot aangezicht, van hart tot hart ontmoeten kan, spreken kan, met wie hij alles delen kan. Zo is het ook door God bedoeld’ (p. 20). Er ligt veel nadruk op de gelijkwaardigheid, zelfs de gelijkheid van man en vrouw. Dan volgt als donderslag bij heldere hemel toch ineens een conclusie van verschil. Dit verschil wordt gevonden in de uitleg dat God eerst de man schiep en toen pas de vrouw: ‘Dat wijst erop dat de vrouw haar levenszin vindt in het toegewijd zijn aan de man, om hem in alles terzijde te staan’ (p. 20).

Deze conclusie is gebaseerd op de manier waarop Paulus verwijst naar de schepping. Bij de bespreking van zijn woorden kom ik daarop terug.

Deze opvatting over de scheppingsvolgorde is noodzakelijk om tot de visie te kunnen komen dat man en vrouw verschillende taken hebben in Gods Koninkrijk, maar blijkt ook haar achilleshiel te zijn. In de Bijbel lezen we juist dat de laatste vaak de eerste zal zijn, bijvoorbeeld bij Ezau en Jacob, of nog relevanter, in Genesis 1 waar juist het laatste schepsel, de mens, geroepen is om te heersen. Daarnaast is er in Genesis 1 expliciet geen sprake van een scheppingsvolgorde

tussen man en vrouw, zoals we al zagen. Maar het belangrijkste is dat deze volgorde ook niet blijkt te bestaan in Genesis 2.

Er is namelijk alle reden om het Hebreeuwse woord *tsela* niet met 'rib' te vertalen maar met 'zijde'.¹⁹ Als de man zijn vrouw voor het eerst ziet, roept hij uit dat zij been van zijn beenderen is en vlees van zijn vlees. De vrouw is uit veel meer dan één rib gebouwd, ze is zijn wederhelft. De mens *adam* wordt door God als het ware in twee stukken gescheurd. Pas daarna worden de woorden *man* en *vrouw* geïntroduceerd. ('Adam' wordt in de rest van de Bijbel niet alleen als eigenaam gebruikt voor de persoon Adam, maar ook als naam voor de mens als collectief.) Zowel de vrouw als de man wordt pas zichtbaar als die ene mens uit twee geslachten gaat bestaan.

In tegenstelling tot Genesis 1 vertelt het tweede hoofdstuk ons meer over waarom de mens als mannelijk en vrouwelijk geschapen is. God zag dat het niet goed was dat de mens alleen was, Hij heeft een tegenover nodig. Daarom scheidt God eerst de dieren uit de aarde en brengt deze naar de mens.

Maar Adam vindt geen tegenover onder de dieren. Dan besluit God om van de mens zelf een tweetal te maken, en de helper voor Adam uit een deel van hemzelf te maken. De dieren worden, net als de mens, uit de aardbodem gevormd. De vrouw is geen nieuwe scheppingsdaad, samen met de man wordt zij uit die ene mens gevormd. Man en vrouw verhouden zich niet tot elkaar zoals mens en dier, zij zijn een eenheid, nauw verbonden. Dit onderscheid zal bij veel heidenvolken wegvallen waar vrouwen gezien worden als bezit, soms niet belangrijker dan het vee. De suggestie van *Brochure I* dat de heidense volkeren iets van het scheppingsmysterie hadden behouden wordt hierdoor onbedoeld extra wrang.

Oudtestamenticus John H. Walton schrijft dat de uitspraak dat de man zijn vader en moeder verlaat om zijn vrouw aan te hangen laat zien dat de relatie tussen man en vrouw nauwer is dan die tussen de

19 John Walton, *The Lost World of Adam and Eve. Genesis 2-3 and the Human Origins Debate*, Downers Grove: InterVarsity Press, 2015, p. 77-81.

man en zijn ouders. Zij zijn elkaars wederhelft, zij vullen elkaar aan, de een kan niet zonder de ander.²⁰ Zowel de chronologische volgorde die *Brochure I* schetst, als de consequenties voor hun onderlinge verhouding komen hiermee onder druk te staan.

De term die gebruikt wordt om deze relatie te beschrijven is *een hulp tegenover*. In de Bijbel wordt het woord gebruikt voor de sterke die de zwakke te hulp komt, voornamelijk om God aan te duiden als hulp voor de mens, denk aan het bekende *Eben-Haëzer* bij Samuel, of Psalm 121. *Brochure I* schrijft daarover: ‘Op zichzelf zegt het woordje hulp niets over de eigenschappen van de vrouw. Heel bekend is het feit dat ook God de hulp van de mens genoemd wordt (...) De betiteling hulp zegt niets over een lagere waarde van de vrouw’ (p. 20). Genesis 2 formuleert de manier waarop de vrouw zich tot de man verhoudt exact hetzelfde als de manier waarop God zich tot de mens verhoudt.

Dit feit wordt in *Brochure I* wel erkend, maar vervolgens niet verdisconteerd in de exegese en de toepassing. Want merkwaardig genoeg is het geen reden om de gedachte los te laten dat de vrouw ten behoeve van de man geschapen is.

Want als het gaat om *gelijkwaardig maar niet gelijk* (hetzelfde), dan pleit alles in Genesis 2 voor zowel gelijkwaardigheid als gelijkheid. Nergens komt een verschil ter sprake. Als de man de vrouw voor het eerst ziet, roept hij juist de gelijkheid uit: been van mijn beenderen, vlees van mijn vlees! Waar de dieren verschillen van de mens, is de vrouw zijn gelijke. In de tekst loopt de zoektocht van Adam naar zijn wederhelft via de dieren, om te laten zien dat zijn tegenover niet een ander – dierlijk – schepsel is, maar iemand die net is als hij, getrokken uit zijn vlees en beenderen. Als hij haar ziet herkent hij zichzelf en roept dat zij *manninne* heet.

Een ‘tegenover’ heeft een eigen positie. Net zoals Gods positie als tegenover niet afhankelijk is van de mens, is de positie van de vrouw niet afhankelijk van de man. In *Brochure I* staat merkwaardig genoeg

20 John Walton, 2015, p. 80-81.

toch: 'Haar levensdoel en bestemming vindt ze in de toewijding en aanvulling van de man' (p. 20).

Deze lezing plaatst de exegese van Genesis 2 diametraal tegenover de exegese van Genesis 1, waarmee de vierde hermeneutische regel op de tocht komt te staan. De Bijbel moet namelijk in onderlinge samenhang worden uitgelegd. In de eerste scheppingsvertelling wordt de vrouw geschapen als beeldrager van God en vindt zij haar bestemming, net als de man, in heersen en vruchtbaar zijn. Dan kan haar levensdoel in Genesis 2 niet alsnog in de toewijding aan haar man liggen.

Er is geen sprake van een verdeling van taken. De vrouw pakt niet wat taken op waar de man niet aan toekomt, of waar hij minder talent voor heeft. Ze staat hem terzijde. Zo zijn ze echt samen, want het is niet goed voor de mens om alleen te zijn.

4.4 Zondeval

In Genesis 3 gaat de vertelling over *man* en *manninne* verder. De mens valt in zonde en draait alles om. Dit blijkt uit de naam die de man aan de vrouw geeft. Om dat te begrijpen gaan we nog even terug naar Genesis 2. Daar geeft Adam alle dieren, in opdracht van God, een naam. Dat symboliseert het heersen van de mens over de dieren. De naamgever heeft autoriteit over het benoemde.²¹ De heersende mens van Genesis 1 komt overeen met de naamgevende mens van Genesis 2.

Ook in onze cultuur is het geven van een naam een teken van belang en macht. Ouders geven hun kind een naam, kinderen hun huisdier. De uitvinder betitelt zijn uitvinding, de kunstenaar zijn creatie.

21 Gregory C. Benoit, *Pharaoh's magicians. Evolution, the Bible, and Modern Gnosticism*, Eugene; Wipf & Stock Publishers, 2011, p. 55-57, en Wayne Grudem, *Countering the claims of Evangelical Feminism. Biblical responses to the key questions*, Colorado Springs: Multnomah Publishers, 2006, p. 21, en David J. Atkinson, *The Message of Genesis 1-11*, Downers Grove: InterVarsity Press, 2000, p. 69, en Joe M. Kapolyo, *The Human Condition. Christian Perspectives Through African Eyes*, Carlisle: Langham Global Library, 2005, p. 37.

Door een naam te geven leg je een claim op iets: dit is van mij, ik heb er iets over te zeggen.

Maar als de man de vrouw voor het eerst ziet, geeft hij haar géén naam. De man herkent zichzelf in haar en deelt zijn naam met haar. Het Hebreeuwse woord voor 'man' is 'iysh, het woord voor 'vrouw' is daar een variatie op: 'ishshah. Man en maninne. Waar de dieren van Adam een shem (naam) kregen, krijgt de vrouw geen eigen shem waarmee zij voortaan genoemd zal worden. De mens heerst in de schepping over de dieren, de man niet over de vrouw.

Dat zou ons niet opgevallen zijn zonder Genesis 3. Want als de mens in zonde gevallen is, en God de straf heeft gegeven en de gevolgen duidelijk heeft gemaakt, neemt de man het heft in handen. God is nog niet uitgesproken of Adam geeft de vrouw alsnog een shem: Eva. Moeder! Hier vallen alle puzzelstukjes uit elkaar. De mens was geschapen om als man en vrouw samen te heersen, maar nu neemt de man de leiding, onderwerpt de vrouw, en geeft haar een opdracht: word moeder. Dat is een mooie taak, maar deze was, net als de opdracht om te heersen, aan man en vrouw samen gegeven. Als God niet meer onze God is, maar wij zelf beslissen over goed en kwaad, dan verdringt het recht en overheerst de sterke de zwakke. God voorzegde dit al toen Hij de vrouw op de gevolgen van haar zonde wees: 'Naar uw man zal uw begeerte uitgaan, maar hij zal over u heersen' (Gen. 3:16).

Man en vrouw werken niet meer samen, de taken worden verdeeld. De man gaat heersen en de vrouw wordt *Eva*, de vruchtbare moeder. Ze is geen tegenover meer, maar wordt dienstbaar aan de man. Zij wordt nu zijn beelddrager.

Nu kom ik voor de derde keer terug op de gedachte dat het heidendom iets zou hebben behouden van Gods scheppingsmysterie. Dat is een pijnlijke vergissing. Het heidendom borduurt juist voort op de vloek van de zondeval. De positie van de vrouw is niet in elke cultuur hetzelfde geweest, maar zelfs als er maatschappelijk gezien sprake was van redelijke gelijkwaardigheid liep ze altijd het gevaar van verkrachting, mishandeling of huiselijk geweld. *Brochure II*

schrijft terecht: 'In Genesis 3:16 beluisteren we een schreefgroei in de man-vrouwrelatie die als zodanig tegen Gods bedoelingen indruist. De vrouw zal op een bepaalde manier van de man afhankelijk worden en deze zal daar misbruik van maken door de vrouw aan zich te onderwerpen' (p. 16).

Brochure I heeft een totaal andere kijk op de gevolgen van de zonde, en ziet ook een voortgang in Gods scheppingsbedoeling: 'Als de vrouw hoort dat de man over haar heersen zal, bevat dat ook het goede van een herstelde verbondenheid. God laat hen beiden niet volledig uit elkaar vallen. (...) De glans van het paradijs is wel uit hun huwelijk, maar iets van de eenheid blijft, en 'Tegelijk blijft de inzetting van Genesis 3 een werk van God om de eenheid tussen man en vrouw te bewaren' (p. 21).

De vloek van de zonde wordt gezien als een instelling van God. Zelfs met de komst van Christus zou die blijven bestaan (*Brochure I*, voetnoot p. 31). Maar daar kan geen sprake van zijn. Als God tegen de man zegt dat hij moet zweten en zuchten bij zijn werk tussen dorens en distels, betekent dat niet dat arboregels en kantoorwerk verboden zijn omdat ze Gods instellingen uit Genesis 3 zouden doorbreken. Het lijden van de vrouw in baren en zwangerschap wordt ook niet gezien als een goddelijke plicht. Dankzij de medische wetenschap sterven steeds minder vrouwen in het kraambed en kunnen we onnodige pijn steeds beter bestrijden. Hoe kan de derde vloek dan wel een goddelijk bevel zijn?

Gods straf op de zonde is de dood. Het zweten en zuchten, het baren met pijn, en het onderworpen zijn aan de man zijn niet volgens Gods oorspronkelijke scheppingsplan.

Brochure II geeft daarom terecht een heel ander commentaar op de onderwerping van de vrouw: 'Het gaat in Genesis 3:16 duidelijk niet om Gods scheppingsorde, maar om een realistische omschrijving van een door de zonde verstoorde man-vrouwverhouding' (p. 16). Helaas betreft *Brochure II* dit enkel op de ellende die de zonde bracht, en niet op de theologische vraag over de positie van de vrouw. Wel

laat het zien dat er ook binnen de gereformeerde orthodoxie vragen openstaan over de exegese van dit sleutelhoofdstuk.

4.5 De praktijk van het Oude Testament

Als we de rest van het Oude Testament bekijken valt ons op dat er geen enkel expliciet verbod of gebod gegeven is over de positie van de vrouw. *Brochure I* behandelt slechts vijf plaatsen in twee pagina's, waarvan alleen de instelling van de priesterdienst in Exodus 29 regelgeving bevat. Maar zelfs als het om het priesterschap gaat is het onderscheid tussen de seksen hoogstens impliciet aanwezig.

Brochure I wijdt allereerst een paar zinnen aan de zegen die Abraham krijgt en die overgaat op Izak en Jakob. Er wordt opgemerkt dat dit mannen betreft. Feitelijk klopt dat, toch lezen we nergens in de Bijbel dat dit relevant is, laat staan wat de theologische waarde hiervan is.

De meeste aandacht geeft *Brochure I* aan de profetessen Mirjam, Debora en Hulda. Enerzijds krijgen ze alle eer als door God aangeestelde profeten, anderzijds wordt hun ambt als gelimiteerd voorgesteld. Debora zou alleen maar geprofeteerd hebben bij gebrek aan welwillende mannen. Hulda wordt direct gelezen als een niet-officiële uitzondering, en Mirjam als een door de Geest gebruikt middel voor het zingen van een lied. Ook wordt opgemerkt dat de profeten eropuit gezonden worden terwijl de profetessen opgezocht worden. Het lukt de schrijver en redacteurs van *Brochure I* niet om te reflecteren op de roeping van deze vrouwen zonder deze roeping direct te plaatsen binnen de eigen kaders. Want de genoemde kanttekeningen worden nergens genoemd in de Bijbel. Zo staat de zwakheid van de mannen niet tegenover het profetes-zijn van Debora, maar tegenover de kracht van de vrouw Jaël die de vijand doodt.

Brochure I reflecteert niet op de vraag of deze profetessen laten zien dat het ambt dus niet alleen voorbehouden is aan mannen. Nergens vinden we een wet of regel dat alleen mannen mogen profeteren. Als dat wel het geval zou zijn geweest, zouden we kunnen zeggen dat de Geest uitzonderingen op de regel toepast. Maar er is geen

regel, alleen het feit dat er vrouwelijke profeten zijn. En niet alleen worden zij profeet genoemd, hun profeetschap wordt ook niet als uitzondering benoemd. Mozes spreekt de hoop uit dat God de Geest aan eenieder van het volk geeft, en zij allen profeet zullen worden (Num. 11:29). Joël herhaalt dit, en profeteert expliciet dat *dochters* zullen profeteren (Joël 2:28).

Ook wordt de 'deugdelijke vrouw' uit Spreuken 31 behandeld. Haar talenten worden geroemd en de rijkdom van haar gaven genoemd. De Gereformeerde Bond erkent dat de vrouw gelijkwaardig is, net zoveel talenten heeft, en niet minder geschikt is voor moeilijk of intellectueel werk. Uit het feit dat *Brochure I* deze teksten behandelt blijkt dat er oprecht oog is voor de talenten van de vrouw. Tegelijk wordt de tekst ook hier direct gepast binnen het eigen geconstrueerde kader. De tekst 'Op haar vertrouwt het hart van haar echtgenoot' wordt geduid als dat het zou betekenen dat ze haar talenten inzet om haar man, die als oudste leidinggeeft aan de stad, te ondersteunen, vermoedelijk omdat daarmee een principiële rolverdeling wordt gesuggereerd.

Feit is dat we vooralsnog geen enkele oudtestamentische bepaling of wet hebben waarin de positie van de vrouw wordt opgedragen of voorgesteld als steun voor de man. Wel zijn er vrouwen die leidinggeven (Debora) of profeteren (Debora, Hulda en Mirjam). Situaties waar alleen mannen actief zijn worden niet toegelicht, aan een goddelijke ordening verbonden, of als norm gepresenteerd.

4.6 Priesterschap

Als laatste kijken we naar het priesterschap, dat alleen door mannen wordt ingevuld. Maar de Bijbelse onderbouwing daarvan ligt niet in een scheppingsorde, maar in de reinheid en de heiligheid. In mijn eerste studie over de positie van de vrouw schrijf ik: 'De impliciete uitsluiting van vrouwen wordt in dit vers [Lev. 6:18] vaak uitgelegd vanwege de menstruatie. In Leviticus 15 staat namelijk dat alles wat een vrouw aanraakt als zij ongesteld is, onrein wordt. (...) Zo is een man nadat hij een zaadlozing heeft gehad ook onrein; zo'n man mag het schuldoffervlees niet eten (zie Leviticus 22). (...) deze onrein-

heid niet in verband mag worden gebracht met de tempeldienst en de heiligheid van God. Vanuit die gedachte is het beter te begrijpen dat vrouwen deze specifieke priesterlijke handelingen niet mochten uitvoeren. Vrouwen worden hier dus niet uitgesloten vanwege hun vrouw-zijn, maar vanwege de kans op onreinheid.²²

Bij deze enige (!) expliciete geslachtelijke uitsluiting van vrouwen in het Oude Testament gaat het om het eten van offervlees, in Leviticus 6, 22 en Numeri 18. In Leviticus 22 wordt dit duidelijk in verband gebracht met de reinheid: 'Niemand uit het nageslacht van Aäron die melaats is of een vloeïing heeft, mag van de geheiligde gaven eten, totdat hij rein is. Evenmin iemand die ook maar iets aanraakt dat onrein is door een dood lichaam, of iemand die een zaadlozing heeft gehad, of iemand die welk kruipend dier dan ook aanraakt waardoor hij onrein wordt, of die een mens aanraakt waardoor hij onrein wordt, welke onreinheid hij ook heeft (...) Als de zon ondergegaan is, is hij weer rein. Daarna mag hij van de geheiligde gaven eten.' In Numeri 18 wordt onderscheid gemaakt tussen het heilige en het allerheiligste. Het eerste mag zowel door de zonen als door de dochters van de priesters gegeten worden, het allerheiligste alleen door de zonen: 'Van de allerheiligste dingen die van het vuuroffer zijn overgebleven, zal dit voor u zijn (...) Dat is het allerheiligste voor u en uw zonen. Op een allerheiligste plaats moet u het eten. Al wie mannelijk is, mag het eten, het moet een heilige zaak zijn.' Voor het eten van wat over is van het heoffer geldt: 'Ik geef ze u, en uw zonen, en uw dochters, als een eeuwige verordening. Ieder die in uw huis rein is, mag dat eten.'

Het onderscheid tussen de zonen en dochters is er vanwege het belang van de reinheidswetten die de heiligheid van God en Zijn dienst in het Oude Testament markeren. Het onderscheid heeft niets te maken met hun geslachtelijkheid in het kader van een scheppingsorde. *Brochure I* maakt een korte vergelijking met de heidense cultus waar priesteressen wel dienstdeden, en concludeert: 'Het weren van de

22 Robert Plomp, 2016, p. 72.

vrouw uit de godsdienstige ambten was zeker geen algemeen cultuurverschijnsel dat Israël overgenomen zou hebben' (p. 22). Dat klopt niet. Hoewel er zeker vrouwelijke priesters zijn geweest in de oudheid, zijn ze vrijwel afwezig in de omgeving van het Israël van het Oude Testament.^{23, 24} Daarnaast is het de vraag of de rol van priesteressen (en priesters) in de oudheid niet te veel verschilde van die van de priesters in dienst van God. De rol van de Bijbelse priesters was die van de middelaar tussen God en het volk. Zij brachten de offers, zegenden het volk, en verpersoonlijkten de reinheid. Heidense priesters en priesteressen voerden vruchtbaarheidsrituelen uit en verbeeldden goddelijke huwelijken. De rol van de vrouwen was ook daarin vaak enkel passief. De vijfde hermeneutische regel, die ons oproept de cultuur van toen en nu te onderzoeken, lijkt hier wat over het hoofd gezien te worden.

4.7 Conclusie

Concluderend kan gesteld worden dat er in het Oude Testament amper wordt gesproken over de rol van de vrouw in de tempeldienst. Dat alleen mannen priesters waren lijkt een vanzelfsprekendheid te zijn waar geen goddelijk gebod aan voorafgaat. De spaarzame teksten die vrouwen uitsluiten van het eten van ritueel vlees staan in de

23 Hennie J. Marsman: 'Neither in the Ugaritic literary texts, nor in the Hebrew Bible do female priests occur. Those who point to the contrast between Israel and its neighbouring countries offer examples from third and early second millennium BCE Mesopotamia and Egypt.' *Women in Ugarit & Israel. Their Social & Religious Position in the Context of the Ancient Near East*, Atlanta: Society of Biblical Literature, 2003, p. 613.

24 Bob Becking, Meindert Dijkstra, Marjo C.A. Korpel en Karel J.H. Vriezen: 'one should not get the impression that the existence of a female priesthood was quite common in the world of the West Semitic religions. In Ugaritic administrative texts, female cult officials are almost entirely absent (...) Female professions are absent on the official lists of palace and temple personnel', *Only One God. Monotheism in Ancient Israel and the Veneration of the Goddess Asherah*, Sheffield: Sheffield Academic Press, 2001, p. 181.

context van reinheid en niet van geslachtelijkheid. Nergens wordt een beroep gedaan op een scheppingsorde, of daar zelfs maar een verband mee gelegd. *Brochure I* concludeert telkens opnieuw: 'dat moet verklaard worden als gevolg van een goddelijke ordening, die met Genesis 2 samen zal hangen' (p. 22). Voor deze conclusie geeft *Brochure I* geen enkele onderbouwing, ze wordt dan ook veel te snel getrokken op basis van veel te weinig informatie en historische vooronderstellingen die niet lijken te kloppen.

De belangrijkste vraag is natuurlijk of de rol van een priester überhaupt relevant is voor de vraag naar de plaats van vrouwen in de Kerk van Christus. De rol van de priesters was heel anders dan die van ambtsdragers in de kerk. Laatstgenoemde rol lijkt, zeker als het om de predikanten gaat, meer op die van profeten, die in het Oude Testament ook vrouwelijk zijn. Daarnaast gelden er voor de priesters nog veel meer restricties die we ook niet toepassen op ambtsdragers. Zo moesten ze van de stam van Levi zijn, tussen de 25 en 50 jaar oud, en voldoen aan de reinheidswetten. Als we de eerder geformuleerde hermeneutische regels erbij pakken, valt direct regel 2 op: 'Christus is het hart van de Bijbel.' Het priesterschap moet christocentrisch worden toegepast, Hij is de Priester van het verbond van God. In Hem komen de reinheidswetten tot hun recht, Hij is het Lam dat zonder vlekken en zonden het allerheiligste binnen kon gaan. Het priesterambt van alle gelovigen mogen wij dankzij Hem en in Hem nu dragen zonder te voldoen aan de priesterwetten van het Oude Testament. Daarmee is niet meteen het geding beslecht of het ambt al dan niet moet openstaan voor vrouwen, maar wel wordt hiermee het oudtestamentische mannelijk priesterschap als argument tegen de vrouw in het ambt ontkracht.

Als laatste valt op dat het Oude Testament geen zwijggebod kent voor vrouwen. Dat is belangrijk voor de manier waarop we straks gaan kijken naar de zwijgteksten van Paulus. Is daar werkelijk sprake van nieuwe, eeuwige normatieve aanwijzingen, of is daar iets anders aan de hand? De vierde hermeneutische regel is dan van belang: de Bijbel moet in onderlinge samenhang worden uitgelegd.

4.8 Gespreksvragen

1. Wat is het belang van het lezen van de twee verschillende scheppingsverhalen in Genesis 1 en 2?
2. Wat zegt Genesis 1 over de plaats van de vrouw in de schepping?
3. Geef voorbeelden van elkaar een tegenover zijn, en de zegeningen daarvan.
4. Hoe verhoudt de mens zich tot de dieren in Genesis 1 en 2, zijn er verschillen of overeenkomsten tussen beide hoofdstukken?
5. Na de zondeval wordt God een tegenover voor de mens genoemd, was God dat voor de val ook?
6. Het is niet goed als de mens alleen is, zegt God. Geldt dit ook voor niet-huwelijkse situaties, en heeft dat consequenties voor onze visie op de plaats van vrouw en man in de gemeente?
7. In Genesis 3 lezen we de gevolgen van de zondeval. In hoeverre zijn deze gevolgen instellingen van God, en in hoeverre zijn ze gevolgen van de zondigheid van de mens?
8. Zijn ambtsdragers priesters? In hoeverre zijn de eisen aan het priesterschap toepasbaar op het ambt?
9. Zijn vrouwelijke profeten een uitzondering of niet, en als zij dat niet zijn, waarom zijn het er dan zo weinig in het Oude Testament?

5. Exegese Nieuwe Testament

5.1 Jezus en de apostelen

Brochure I begint haar bespreking van het Nieuwe Testament met een prachtige samenvatting van Jezus' omgang met vrouwen: 'Het is zonneklaar dat Jezus dezelfde liefde en genade, hetzelfde heil en eeuwig leven aan vrouwen geeft als aan mannen. Er is geen sprake van dat zij voor Hem tweederangs of minder zijn. Gezonden door God voor de herschepping van de mens blijkt de Heiland man en vrouw in gelijke barmhartigheid te roepen en gelijke genade aan hen te geven. Alle bestaande minachting voor de vrouw blijkt geen enkele weerklank te vinden bij de Heere Jezus' (p. 24). De Gereformeerde Bond heeft oprecht de intentie om de vrouw gelijkwaardig te zien en te behandelen als de man. Er zijn geen seksistische motieven.

Het zwaartepunt van de bespreking ligt bij de brieven van voornamelijk Paulus. De Evangelieën en Handelingen worden in een kleine twee bladzijden behandeld, de brieven van Paulus krijgen vier bladzijden en de overige brieven een paar zinnen. De bespreking lijkt erg op die van het Oude Testament: de kern van de standpuntbepaling ligt in een bepaalde uitleg van Paulus, zoals deze in het Oude Testament in een bepaalde visie op de scheppingsorde ligt. Uit de overige nieuwtestamentische boeken wordt voornamelijk opgediept dat mannen er de hoofdrol spelen en daaruit wordt geconcludeerd dat dit vanwege de scheppingsorde het geval zou zijn.

Voor het feit dat Jezus geen vrouw koos als een van zijn twaalf apostelen voeren de schrijvers als verklaring aan: 'omdat deze taak past bij de positie waartoe de man bestemd is' (p. 25). Die reden geeft de Bijbel nergens en is dus speculatief. In *Brochure I* wordt erkend dat vrouwen als eerste de opdracht krijgen om Jezus' opstanding te verkondigen (p. 25), maar hoe dat dan past binnen de conclusie dat dit een taak is voor de man wordt niet uitgelegd.

Jezus koos ook twaalf Joodse mannen, twaalf jonge mannen. Moeten we daaruit ook concluderen dat alleen Joden leiding kunnen geven, en alleen mannen die nog niet op leeftijd zijn? De gedachte dat Jezus zich zou hebben aangepast aan zijn context wordt snel afgewimpeld: 'Dit argument kan nauwelijks serieus genomen worden, omdat de Heiland in Zijn optreden zich niet aanpaste aan de omgeving, maar allen tot Zich roept' (p. 24).

Het is jammer dat deze stellige uitspraak niet onderbouwd wordt. Ook omdat God zich in Jezus Christus wel degelijk openbaarde als de God die naar ons toe komt. Johannes schrijft dat Hij als mens onder ons kwam wonen. Paulus benadrukt dat Hij Zijn hemelse heerlijkheid heeft afgelegd en de mensen gelijk werd. Het optreden van Jezus was duidelijk een aanpassing aan de context van die tijd. Hij gedroeg Zich zoals elke rabbi van Zijn tijd door een groep leerlingen om Zich heen te verzamelen en door middel van gelijkenissen te spreken. Hij lag aan tafel aan en sprak het Aramees van Zijn tijd. Dat God zich in Jezus aanpaste kan niet ontkend worden. De vraag is niet of Jezus zich aanpaste, maar waar Hij deze contextualisatie principieel stopte.

Niet altijd past Jezus Zich aan, Hij gaat ook regelmatig tegen de cultuur in, bijvoorbeeld door na Zijn opstanding juist als eerste aan een vrouw te verschijnen, ondanks het feit dat haar getuigenis niet als betrouwbaar werd gezien. Het is opzienbarend dat Hij met een Samaritaanse in gesprek gaat, dat Hij het kind van een Romeinse hoofdman geneest. Het revolutionaire van Jezus gaat hand in hand met Zijn gewone aangepaste levensstijl. Maria werd aangemoedigd om aan Zijn voeten te zitten, samen met de mannen.

Het is een gegeven dat vrouwen in de eerste eeuw een andere positie hadden dan mannen. *Brochure I* erkent dit en verwijst naar gebeden en opmerkingen van Joodse rabbi's die zichzelf gelukwensen omdat ze niet als vrouw of als dier geboren zijn. Het was in het Israël van de eerste eeuw eenvoudigweg niet aan de orde dat vrouwen leidinggevende maatschappelijke posities konden hebben.

Jezus koos ook geen niet-Jood als discipel. Ook dat zou baanbrekend

zijn geweest, en volledig in lijn met zijn doel om het heil ook bij de heidenen te brengen. Maar Jezus gedraagt zich als een rabbi van Zijn tijd, en daarbij horen mannelijke, Joodse leerlingen. Toch kunnen we daaruit niet de conclusie trekken dat alleen Joodse mannen bestemd zijn voor de taak om gezant van Christus te zijn.

Het allerbelangrijkst is dat het nieuwe leven pas aanbreekt met Jezus' lijden en sterven. Dankzij Zijn dood en opstanding worden wij herschapen naar Zijn beeld, en is de hoedanigheid van Jood of Griek, man of vrouw, slaaf of vrije niet meer van belang. Pas als de Heilige Geest met Pinksteren wordt uitgestort, gaat de profetie van de profeet Joël in vervulling, en profeteren zonen én dochters. Dan wordt de scheppingsverhouding van man én vrouw in Christus hersteld.

Jezus kiest enkel mannelijke, Joodse discipelen, niet omdat het een goddelijk principe is, maar omdat het juiste uur nog niet gekomen is. *Brochure I* geeft verder een korte opsomming van de vrouwen die genoemd worden in Handelingen, zonder daar conclusies uit te trekken. De belangrijkste teksten zijn de toespraak van Petrus, waarin hij de profeet Joël aanhaalt: 'uw zonen en uw dochters zullen profeteren (...) En ook op Mijn dienaren en Mijn dienaressen zal Ik in die dagen van Mijn Geest uitstorten en zij zullen profeteren' (Hand. 2:17-18), en de verwijzing naar de profeterende ongetrouwde dochters van Filippus (Hand. 21:9). Op deze teksten komen we straks terug in het kader van de zogenoemde zwijgteksten.

5.2 Paulus

Ook bij de bespreking van de brieven van Paulus wordt als eerste de waardigheid van de vrouw onderstreept: 'Er is geen spoor van minachting te ontdekken tegenover de vrouw (...) Paulus noemt een aantal vrouwen wel 'medearbeiders'. Ze zijn volop betrokken bij het uitdragen van het Evangelie' (*Brochure I*, p. 26).

De schrijvers erkennen dat *Junias* in Romeinen 16:7 geen man is, zoals lang werd gedacht, maar een vrouw: *Junia*. Van haar schrijft Paulus dat zij en anderen 'in aanzien zijn onder de apostelen'. Betekent dit dat Junia zelf een apostel was, of dat de apostelen haar

hoog hadden staan? *Brochure I* kiest voor die laatste uitleg. De *Korte Verklaring*, die nog uitgaat van Junias als man, geeft een voorkeur voor Junias als apostel: 'Zo kan men dus deze twee als mede tot de 'apostelen' in bredere zin behorende beschouwen. Hiervóór pleit de relatieve zin 'die ook vóór mij in Christus waren', welke meer betekenis krijgt en beter verklaarbaar is, wanneer Paulus deze beiden rekent onder de 'apostelen' in ruimere zin.'²⁵ Het nieuwe inzicht dat Junia een vrouw is, lijkt in *Brochure I* gepaard te gaan met het nieuwe inzicht dat het toch niet om een apostel gaat. *Brochure II* is consequenter en noemt haar wel een vrouwelijke apostel (p. 18).

Brochure I stelt terecht dat er uit dit ene vers geen grote conclusies getrokken mogen worden. Toch is het veelzeggend dat er juist in de Brief aan de Romeinen sprake kan zijn van een vrouwelijke apostel. Vrouwen in Rome hadden meer vrijheden en rechten dan Griekse vrouwen,²⁶ die door hun man werden overheerst en moesten zwij-

25 J.A.C. van Leeuwen en D. Jacobs, *Korte verklaring der Heilige Schrift. De brief aan de Romeinen*, Kampen: J.H. Kok n.v., 3e druk 1966 p. 304.

26 'Ancient Greek women were disadvantaged, neglected, and repressed members of society. They were kept as virtual prisoners in their own homes, cut off from normal human contacts.' Catherine Clark Kroeger, 'The Apostle Paul and the Greco-Roman Cults of Women', in: *Journal of the Evangelical Theological Society*, 1987, Volume 30, Issue 1, p. 25-38 'Unlike Greek women, Roman women were not sequestered in their own living quarters buried within the house. Far from it; women were educated and took part in cultural life. They also took personal charge of their sons and were expected to indoctrinate them with society's patriarchal values. Women had to be proud of being Roman, but although they had status outside motherhood and the home, they could not be part of the legislative and judicial assemblies. (...) Married women were nothing like as oppressed as in classical Greece.' Colin Spencer, *Homosexuality: A History*. London: Fourth Estate, 1996, p. 70. 'In Rome (...) women had more rights and privileges than in the Greek world. Wives could appear in public together with their husbands (...). As a person (...) a wife could manage her own and – in case of the husband's absence – also her husband's property, and could appear as a witness in court.' Helmut Koester, *History, Culture and Religion of the Hellenistic Age*, 1995, Berlin: Walter de Gruyter & Co., p. 63.

gen in gezelschap.²⁷ Daarenboven ontstond in Rome in de eerste eeuw de emancipatiebeweging van de *Nieuwe Romeinse vrouw* die zich langzaam via Griekenland naar de westkust van Klein-Azië verspreidde.²⁸ Een emancipatiebeweging die voor veel maatschappelijke onrust zorgde tussen verschillende groepen mensen. In de nieuwe christengemeenschap, waar al die verschillende mensen samenkwamen, kon dit tot problemen leiden. Ook lag het gevaar op de loer dat buitenstaanders het idee konden krijgen dat de jonge kerk partij was in deze onrust. Deze kennis moeten we meenemen als we de voorschriften in de brieven van Paulus lezen. Voor de gemeente van Korinthe kon de plaats van de vrouw maatschappelijk gezien voor veel meer onrust zorgen dan voor de gemeente van Rome.

5.3 Korinthe

Het hoofdstuk dat de meeste aandacht krijgt in *Brochure I* is 1 Korinthe 11. De nadruk ligt daar op het derde vers, waarin staat 'dat Christus het hoofd is van iedere man en de man het hoofd van de vrouw en God het hoofd van Christus'.

Bij het nadenken over de betekenis van Paulus' woorden lopen behoudende christenen groot gevaar dat hun *eigen* invulling van het hoofdschap de uitleg stuurt. De gevlugelde uitspraak dat 'de man het hoofd is, maar de vrouw het nekje waar alles om draait', tekent de manier waarop dit hoofdschap is ingebed in de reformatorische cultuur. Tegelijk laat die uitspraak zien dat het nog maar de vraag is of de manier waarop zij het hoofdschap beleven overeenkomt met Paulus' werkelijke aanwijzingen. Behoudende christenen leggen dan uit dat dit hoofdschap niet als *overheersend* of *liefdeloos* gezien moet

27 Evy Johanne Håland, 'Women, Death and the Body in some of Plutarch's writings', in: *Mediterranean review*, dl. 4 nr. 4, 2011, p. 3 en p. 4; James S. Jeffers, *The Greco-Roman World of the New Testament era. Exploring the Background of Early Christianity*, Downers Grove: InterVarsity Press, 1999, p. 243.

28 Bruce W. Winter, *Roman wives, Roman widows. The appearance of New Women and the Pauline Communities*, Grand Rapids: Wm. B. Eerdmans-Lightning Source, 2003, p. 99.

worden. Het is fijn dat dit in de praktijk inderdaad zo werkt. Maar als we nadenken over de exegese van de Bijbel kunnen we dat niet doen aan de hand van de manier waarop we daar nu invulling aan geven. Niet onze goede praktijk, maar de tekst is leidend.

De manier waarop *Brochure I* dit vers bespreekt is genuanceerd. De mogelijke betekenissen van het woord 'hoofd' worden open en eerlijk besproken. Wat erg jammer is, is dat *Brochure I* enkel focust op dit ene vers en dit probeert te begrijpen zonder aandacht te besteden aan de context.

Uiteindelijk kiest deze brochure, met goede redenen, ervoor dat 'hoofd' hier als 'gezag' gezien moet worden. Dat daarmee het vers nog niet verklaard is, blijkt uit de moeite die er vervolgens gedaan wordt om duidelijk te maken dat de betekenis van God als hoofd van Christus van een andere orde is dan die van Christus als hoofd van de man (p. 27). Voor dit verschil wordt geen reden gegeven, behalve dat het anders 'absurd' zou zijn. Een goed voorbeeld van het feit dat ook behoudende christenen een tekst niet altijd nemen *zoals die tot hen komt*. Er is een verklaring nodig die verdergaat dan de letterlijke tekst. Dat neemt niet weg dat *Brochure I* gelijk heeft: het zou inderdaad absurd zijn. Juist daarom is verdere exegese nodig om te zien wat Paulus dan wél bedoelt. Hoe past dit vers in het geheel van het hoofdstuk, de rest van de brief, en het hele corpus van Paulus' brieven? Helaas wordt hier niet naar gezocht.

Als we de tekst breder lezen, ontstaan er nog meer vragen. Als Paulus hier algemene waarheden en goddelijke eeuwige verordeningen wil doorgeven, waarom vinden we deze dan niet terug in het Oude Testament? Regel 4 van de exegese betreft het oog hebben voor de onderlinge samenhang van de Bijbel. In vers 4 schrijft Paulus dat iedere man die bidt of profeteert terwijl hij iets op zijn hoofd heeft, zijn eigen hoofd onteert. In vers 14 staat dat lang haar een oneer is voor de man. Hoe verhouden deze teksten zich tot de tulband van de oudtestamentische priester, of de lange haren van Absalom en Simson? In de Thora staan geen wetten over de hoofdbedekking. Het is

daarom niet mogelijk dat Paulus hier eeuwige wetten of principiële goddelijke waarheden formuleert.

Als er geen sprake is van goddelijke, eeuwige bevelen, wat wil Paulus de gemeente van Korinthe dan wél leren? De sleutel om dat te begrijpen ligt denk ik in hoofdstuk 9. Paulus schrijft daar over zijn eigen vrijheid, die hij gebruikt om anderen te dienen: ‘Want terwijl ik vrij ben van allen, heb ik mijzelf *toch* voor allen tot slaaf gemaakt om meer *mensen* te winnen’ (vers 19). Vervolgens schrijft hij hoe hij voor de Joden een Jood werd, en voor hen die zonder de wet waren als zonder de wet, want: ‘Voor allen ben ik alles geworden, om in ieder geval enigen te behouden’ (vers 23).

Paulus doet niet zomaar wat, hij heeft een doel (vers 26), hij oefent zich om dienstbaar te zijn opdat hij niet zelf verworpen wordt (vers 27). In hoofdstuk 10 waarschuwt Paulus voor de vermenging met afgoderij – daar kom ik straks op terug – maar vanaf 10:23 pakt hij de draad weer op: ‘Laat niemand zijn eigen voordeel zoeken, maar ieder dat van de ander’ (vers 24). ‘Doe alles tot eer van God’ (vers 31) en ‘Geef geen aanstoot, niet aan de Joden, niet aan de Grieken, en ook niet aan de gemeente van God’ (vers 32). De rode lijn is dat Paulus zich aanpast, en zijn eigen vrijheden op wil geven, om mensen te kunnen winnen voor het evangelie, en om zelf deel te hebben aan de genade. Alles is geoorloofd, maar niet alles bouwt (de gemeente) op (vers 23).

Ons hoofdstuk, 11, begint dan met: ‘Wees navolgers van mij, zoals ik navolger van Christus ben’ (11:1). Dan schrijft Paulus over de *overleveringen* die hij de gemeente gaf, en volgt de passage over de plaats van man en vrouw in de gemeente. Deze aanwijzingen over man en vrouw in de gemeente, hun haardracht en hoofdbedekking, zijn een praktische uitwerking van de strategie van de voorgaande hoofdstukken: *Geef je vrijheden op, wees de Grieken een Griek en geef geen aanstoot.*

Want de opmerkingen over de haardracht en de hoofdbedekking

passen naadloos bij de Griekse cultuur van Korinthe,²⁹ en de manier waarop deze hoofdbedekking bijdroeg aan de eer van de voorgangers (boodschappers, 'engelen') van de gemeente.³⁰ Op deze manier geeft de gemeente geen aanstoot, en wordt het evangelie niet gehinderd doordat de (Griekse, maatschappelijke) eer van de gemeente op het spel komt te staan.

Vanaf vers 11 en 12 maakt Paulus vervolgens duidelijk dat *in de Heere* de verhoudingen anders liggen. De Griekse hiërarchie (vers 7-8) staat tegenover de christelijke symbiose (vers 11-12), maar vanwege het evangelie dient de gemeente toch de Griekse orde te volgen. Want zelfs de eer van Christus en van God staat op het spel als de gemeenteleden zich niet conformeren aan de gebruiken van de Grieks-Romeinse wereld.

Dan volgt de uitspraak dat de man het hoofd is van de vrouw, Christus het hoofd van de man, en God het hoofd van Christus. Hiermee tekent Paulus niet de hiërarchie van het Koninkrijk van Christus, maar de manier waarop Grieken naar de structuur van de kerk kijken. Op die manier kijken Grieken namelijk naar alle sociale verbanden. Als Griekse vrouwen zich niet aan die etiquette houden, verliezen hun mannen, en de leiders van hun groep, hun gezag. Op die manier kan een hele familie of maatschappelijke orde uit de gratie raken. Onwetende Grieken zullen verwachten dat het in de kerk net zo werkt als in hun eigen godsdienst en cultuur. Daardoor zullen de Grieken ook Christus en uiteindelijk God minachten.

Het is namelijk opmerkelijk dat het in het Nieuwe Testament verder nooit over onze eer gaat. De apostelen wijzen ons wel op onze zonde en schuld (Rom. 7:5, 1 Tim. 5:22,24, 1 Joh. 1:9), en op het kwaad dat wij God en onze naasten aandoen (Mat. 15:19, Rom. 13:10). Maar als de *eer* in het geding is, gaat het om een maatschappelijk fenomeen. Dan gaat het om de status en de geloofwaardigheid die de kerk bij buitenstaanders heeft. Het belang van deze *eer* is niet Bijbels

29 Robert Plomp, p. 83-87.

30 Plutarchus, *Quaestiones Romanae* 10-14.

of christelijk, maar een onderdeel van de culturele status van groepen en mensen.

In hoofdstuk 11 vers 3 wil Paulus niet een goddelijke ordening beschrijven. De man staat in het evangelie niet tussen Christus en de vrouw in, zoals *Brochure I* stelt: 'Nu is echter tussen God en de man de Middelaar gekomen: God is het hoofd van Christus, Christus het hoofd van de man, de man het hoofd van de vrouw' (p. 27). Paulus wil dat de gemeente de lokale culturele regels volgt om de Naam van God hoog te houden. Daarom moeten de vrouwen van Korinthe die oneerlijke Griekse gebruiken volgen, net als bijvoorbeeld de christenslaven (op wie we straks terugkomen). Maar in Christus zijn man en vrouw gelijk.

Maar waar ligt de grens van het aanpassen aan culturele omstandigheden? Daarvoor gaan we terug naar het intermezzo van 10:1-22, waar Paulus waarschuwt voor de afgodendienst. Daar ligt de grens. In onze tijd mag je dan ook aan zelfverafgoding denken: hedonisme en egoïsme. De kerk is geen plaats om zelfontplooiing te zoeken. Wie wil spreken in de gemeente om gezag of macht te krijgen of in het middelpunt te staan, loopt het risico dat de dienst aan God vermengd wordt met de dienst aan onszelf. (Met zelfontplooiing als een vrucht van de inzet voor het Koninkrijk van God is natuurlijk niets mis.)

We mogen onszelf ook de vraag stellen of we in onze tijd niet juist aanstoot geven aan onze tijdgenoten door vrouwen te weren van de preekstoel of van leidinggevende posities. Zo onnatuurlijk als het voor een Griek was wanneer een man lang haar had, zo onnatuurlijk is het nu als mensen menen dat vrouwen niet mogen spreken. Alles is geoorloofd, maar wat bouwt in onze tijd de gemeente op? Wat heeft de Geest ons nu te zeggen met deze hoofdstukken uit de eerste brief aan Korinthe?

5.4 Schepping

Toch is daarmee niet alles gezegd over de positie van de vrouw in 1 Korinthe 11. Paulus lijkt ook naar de natuur te verwijzen in vers 14,

en in hoofdstuk 14:34 verwijst Paulus naar de wet: ‘Laten uw vrouwen in de gemeenten zwijgen. Het is hun immers niet toegestaan te spreken, maar *bevolen* onderdanig te zijn, zoals ook de wet zegt.’ Maar zo’n *bevel* (wat overigens een bij de vertaling ingevoegd woord is) vinden we niet als gebod terug in de wet.

Met *de wet* verwijst Paulus naar de Thora: de vijf boeken van Mozes. Volgens *Brochure I* gaat het dan om Genesis 3:16, waar staat dat de man over de vrouw zal heersen. Daarin heeft deze brochure denk ik gelijk. Maar zij ziet Paulus’ woorden vervolgens als een gebod waarmee de scheppingsorde van Genesis 2 wordt hersteld. Een verwijzing naar de Thora hoeft echter niet altijd over een gebod te gaan, in vers 21 van hetzelfde hoofdstuk verwijst Paulus ook naar *de wet*, en betreft het een profetie.

In de behandeling van Genesis 2 laat ik zien dat er geen sprake is van een scheppingsorde waarin de vrouw een andere positie heeft dan de man, laat staan een onderworpen positie. Pas door de zondeval wordt de scheppingsorde omgedraaid, en wordt de vrouw overheerst door de man. Deze overheersing, die heel sterk aanwezig is in de Griekse steden, is niet door God gewild, maar wel realiteit.

Als Paulus naar de wet verwijst, doet hij dat niet om aan te tonen dat de onderwerping van de vrouw – in (bijvoorbeeld) de Griekse cultuur – Gods gebod is, maar juist om te bewijzen dat die een gevolg is van de in de Thora beschreven zondeval. De christenvrouw wordt door Paulus opgeroepen zich te voegen naar deze onderwerping, een offer waarmee ze de kerk helpt om het licht van Christus te kunnen laten schijnen in een donkere wereld. Als het een goddelijk zwijggebod zou zijn, kon Paulus geen aanwijzingen geven aan profeterende vrouwen (1 Kor. 11:5). Ook past de zwijgende vrouw niet bij de uitstorting van de Heilige Geest, die de profetie van Joël vervult dat ook dochters (zoals de ongetrouwde dochters van Filippus) zullen profeteren.

Als laatste past een door God bevolen onderdanige houding van de vrouw ook niet bij het uitgangspunt dat man en vrouw gelijkwaardig

maar niet gelijk zijn. Een onderdanige, onderworpen vrouw is immers niet gelijkwaardig aan haar man.

De zwijgende vrouw is een lokale toepassing van Paulus' strategie om met de Grieken een Griek te zijn. Het past bij de christelijke houding om de gemeente te dienen door dienstbaar te zijn. In onze tijd mogen wij op zoek gaan naar een christelijke invulling van deze dienstbaarheid voor ons.

5.5 Vrouw en slaaf in Efeze

In Efeze 5 wordt de man opnieuw het hoofd van de vrouw genoemd. Dat Paulus zich naar de cultuur toebuigt blijkt ook uit zijn uitspraken over slavernij in hoofdstuk 6. Hoewel slaaf en heer in Christus gelijk zijn, roept hij slaven op om hun heer te gehoorzamen: 'Dienstknechten die het slavenjuk dragen, moeten hun eigen meester alle eer waard achten, opdat de Naam van God en de leer niet gelasterd worden' (1 Tim. 6:1).

In een wereld waar slavernij bij het gewone dagelijks leven hoort en de verhoudingen tussen heer en slaaf vanzelfsprekend zijn, moet de Kerk zich aanpassen. Als christenen de sociale orde niet volgen, zal de Kerk als revolutionair of anarchistisch worden gezien en wekt dit wantrouwen jegens het evangelie. In vijf van de zes passages in het Nieuwe Testament waar de ondergeschikte positie van de vrouw genoemd wordt, gebeurt dat vrijwel in één adem met de ondergeschikte positie van de slaaf.

Zo schrijft Paulus in de brief aan Efeze over de gehoorzaamheid van slaven en over de onderworpen plaats van de vrouw: 'Slaven, wees, evenals aan Christus, gehoorzaam aan uw heer naar het vlees, met vrees en beven, oprecht van hart, niet met ogendienst, als mensenbehagers, maar als slaven van Christus; doe zo van harte de wil van God, en dien met bereidwilligheid de Heere en niet de mensen' (Ef. 6:5-7).

Over vrouwen schrijft Paulus: 'Vrouwen, wees uw eigen mannen onderdanig, zoals aan de Heere, want de man is het hoofd van de vrouw, zoals ook Christus Hoofd van de gemeente is; (...) Daarom,

zoals de gemeente aan Christus onderdanig is, zo behoren ook de vrouwen in alles hun eigen mannen onderdanig te zijn' (Ef. 5:22-24). *Brochure I* noemt dit de 'bekende ordening' (p. 28).

De parallellen tussen de opdracht aan de slaven en die aan de vrouwen zijn opmerkelijk. 'Vrouwen, wees (...) onderdanig, zoals aan de Heere' en 'Slaven, wees, evenals aan Christus, gehoorzaam...' De gehoorzaamheid van beide groepen plaatst Paulus in het perspectief van Christus: draag deze last alsof het voor Christus is. Voorafgaand aan deze specifieke opdrachten schreef Paulus zijn diepste doel: 'Let er dan op dat u nauwgezet wandelt, niet als dwazen, maar als wijzen, en buit de geschikte tijd uit' (Ef. 5:15).

Paulus wil dat de plaatselijke orde wordt gevolgd om binnen de cultuur een licht van Christus te kunnen zijn (zie ook Kol. 4:3). Dit is het refrein dat telkens klinkt als het gaat om de positie van de vrouw: de kerkelijke accommodatie en de christelijke bereidheid om elkaar onderdanig te zijn worden toegepast op de toen actuele situatie van vrouwen en slaven, die dit uiteindelijk niet doen voor hun man of hun heer, maar voor Christus.

Dat is de christelijke houding die Paulus beschrijft in vers 21: 'Wees elkaar onderdanig in de vreze Gods.' Ook het *hoofd-zijn* van de man en de slavenheer wordt op christelijke wijze ingevuld: vol liefde. Zo wordt de man opgeroepen om zijn leven in te zetten voor zijn vrouw. Deze visie geeft een totaal andere kijk op Efeze 5 dan *Brochure I*, waarin dit hiërarchische Griekse huwelijk 'een prachtig voorbeeld van deze synthese' wordt genoemd (p. 31). Er is dan geen oog voor de dissonant die dit huwelijk werkelijk was ten opzichte van de schepping, die net als de slavernij niet past bij elk mens als beeld van God. Paulus brengt het evangelie in een duistere wereld, waarin een opofferende houding van vrouwen en slaven, samen met de liefdevolle houding van christenmannen en -slavenhouders, een vrucht is van het evangelie. Er is geen sprake van een loflied op de schepping, maar wel horen we de melodie van de christelijke liefde klinken in een zondige wereld.

5.6 1 Timotheüs

De lastigste teksten over de positie van de vrouw, voor iedereen (!), vinden we in de eerste brief aan Timotheüs. Alle eerdergenoemde onderwerpen komen hier aan de orde. Slavernij (6:1), de houding van de gemeente ten gunste van de verkondiging in de wereld (2:1, 6:1), in context met de cultuur (2:9). Wat opvalt zijn de woorden in het tweede hoofdstuk: ‘Want Adam is eerst gemaakt, daarna Eva. En niet Adam is misleid, maar de vrouw is, toen zij misleid werd, tot overtreding gekomen’ (2:13-15). Is Adam niet misleid volgens Paulus? In Romeinen 5 en 1 Korinthe 15 legt Paulus alle verantwoordelijkheid bij Adam neer en wordt Eva niet eens genoemd, maar hier lijkt het alsof alleen Eva schuld heeft. Deze tekst is niet alleen lastig voor pleitbezorgers van de vrouwelijke ambtsdrager, maar ook voor tegenstanders: spreekt Paulus zichzelf tegen, en is Christus eigenlijk een tweede Eva?

Er kan geen sprake van zijn dat Paulus Adam vrijpleit. Maar nu legt hij de vinger bij de verantwoordelijkheid van de vrouw. Vermoedelijk waren er al protognostische dwaalleraars (6:20,21, gnosis = kennis) actief in het Efeze van Timotheüs,³¹ die Eva typeerden als de bringer van de ware kennis, en Adam als de persoon die misleid werd door de slang.³² Er werd geleerd dat Eva vóór Adam bestond,

31 Irenaeus citeert 1 Timotheüs 6:20: ‘van de ten onrechte zo genoemde kennis’ in de titel van zijn beroemde vijfdelige rede tegen dwaalleren: ‘Ontmaskering en omverwerping van de ten onrechte zo genoemde kennis’. Tertullianus citeert in zijn rede tegen de gnostische sekte van de valentianisten 1 Timotheüs 1:4: ‘verzinsels en eindeloze geslachtsregisters’, en concludeert daaruit dat de ‘geïnspireerde apostel’ dus toen al streed tegen de ‘zaden’ van het gnosticisme die toen al (in Efeze) gezaaid waren.

32 Zie het gnostische werk *Het geheime boek of Apocrief van Johannes*: ‘En ik zei tegen de redder: Heer, was het niet de slang die Adam leerde te eten?’ waarop de redder antwoordt: ‘(...) En hij wist dat hij ongehoorzaam was (...) en hij [de godheid, rmp] bracht een vergetelheid over hem. (...) Toen verborg de Epinoia van het licht haarzelf in hem. En de oppergod wilde haar uit zijn rib halen. Maar de Epinoia van het licht kan niet gegrepen worden. (...) En hij maakte een ander

en superieur was aan hem omdat zij de ontdekker van de goddelijke kennis was. Zij zou zonder zonden zijn.³³

Het lijkt misschien wat speculatief, maar als we deze dwaalleer in ons achterhoofd houden bij het lezen van Paulus' moeilijke woorden, verklaart dat veel. Hij maakt duidelijk dat de vrouw een eigen aandeel in de zondeval heeft, en daar nu de gevolgen van moet dragen. Zij lijdt niet onschuldig onder de in zonde gevallen man, maar heeft haar eigen verantwoordelijkheid. Een harde boodschap in een harde tijd. Het evangelie betekent niet dat ons lijden stopt. Christenen krijgen vaak geen beter leven, maar zijn geroepen om het Koninkrijk van Christus te laten zien in een soms benarde situatie. In de Griekse cultuur was de vrouwelijke rol beperkt tot het moederschap, dat de man net als in Genesis 3 haar oplegde. Als vrouwen met behulp van protognostische dwaalleringen de Kerk willen gebruiken voor de eigen emancipatie, ten koste van het evangelie, grijpt Paulus in: Eva is niet onschuldig; hoewel ze als laatste werd geschapen viel ze als eerste in zonde. De scheppingsvolgorde is hier geen historische verhandeling, maar een middel om het contrast tussen de dwaalleer en de werkelijke rol van de vrouw te belichten.

Een mogelijke verklaring is dat Paulus met *adam* in Romeinen 5 en 1 Korinthe 15 niet de mannelijke persoon bedoelt, maar de mens in zijn geheel: man en manninne samen. Dan klopt de volgordelijkheid met Genesis 2 én 1, en komt de nadruk te liggen op de eigen verantwoordelijkheid van de vrouwelijke persoon, zonder dat er een discrepantie is met Paulus' andere brieven waar hij dan de ongedeelde

schepsel, in de vorm van een vrouw, naar de gelijkenis van de Epinoia.' Als Adam wakker geroepen is door de vrouw vraagt hij: 'Wie is het die mijn naam riep, en waar komt deze hoop vandaan, terwijl ik me in de ketenen van de gevangenis bevind?' waarop zij antwoordt: 'Ik ben de Pronoia van het pure licht; Ik ben de gedachte van de maagdelijke geest, die jou omhoog liet rijzen naar de geëerde plaats.'

33 Marg Mowczko, *Adam and Eve in ancient Gnostic Literature and 1 Timothy 2:13-14*, 2015, <http://newlife.id.au/equality-and-gender-issues/adam-and-eve-in-gnostic-literature/>.

mens bedoelt omdat zowel man als vrouw in zonde viel. Deze brief is lastig te begrijpen,³⁴ wat ook logisch is omdat Paulus kort en beknopt schrijft aan zijn belangrijkste medewerker en medeauteur van veel van zijn brieven. Timotheüs kent Paulus' theologie door en door en heeft aan een half woord genoeg. Bij ons leveren deze halve woorden veel vragen en misvattingen op, maar in de brede context van al Paulus' brieven, zijn missionaire strategie van het heiden-zijn onder de heidenen, en de parallelle teksten over slaven, kunnen we er toch lessen uit trekken.

5.7 Galaten

Als laatste kijken we naar de bekende tekst in Galaten 3: 'Want u bent allen kinderen van God door het geloof in Christus Jezus. Want u allen die in Christus gedoopt bent, hebt zich met Christus bekleed. Daarbij is het niet van belang dat men Jood is of Griek; daarbij is het niet van belang dat men slaaf is of vrije; daarbij is het niet van belang dat men man is of vrouw; want allen bent u één in Christus Jezus' (vers 26-28). *Brochure I* begint de bespreking van de brieven van Paulus met deze tekst, en beperkt deze tot de verlossing: 'De apostel drukt klip en klaar uit dat het verlossingswerk van de Zoon van God bestemd is voor man en vrouw, zonder onderscheid' (p. 25). Maar deze woorden komen bij Paulus pas na de verlossing van de wet door het geloof. Eerst typeert hij de wet als de leermeester die ons moest opvoeden tot de komst van Christus. Als we erachter komen dat we haar niet kunnen houden, drijft zij ons naar Christus toe die ons bevrijdt. Eerst waren we kinderen van de tuchtmeester, nu zijn we kinderen van de belofte geworden.

Het wegvallen van het onderscheid tussen man en vrouw, Jood en Griek, slaaf en vrije, volgt op die bevrijding: in onze Verlosser zijn we één. Deze eenheid gaat niet over de verlossing maar over de heiliging.

34 Op mijn blog staat een uitgebreide exegese van deze teksten: <https://vromepraatjes.nl/wil-paulus-dat-alle-vrouwen-altijd-zwijgen-in-de-kerk/>.

Het gaat te ver om uit deze tekst te concluderen dat Paulus hiermee wil vertellen dat vrouwen en mannen dezelfde rol moeten vervullen in de Kerk. Dat is niet het onderwerp waarover hij hier schrijft. Zijn woorden zijn dieper, principiëler. In Kolossenzen 3 plaatst Paulus soortgelijke woorden in het kader van de herschepping naar het beeld van God. Onze geslachtelijkheid, onze sociale positie en onze etnische achtergrond verdwijnen niet door Christus. Wel valt het onderscheid weg omdat we allemaal herschapen zijn naar Gods beeld. Daarom mogen we toch de conclusie trekken dat, net als in Genesis 1, onze diversiteit door God gewild is, en ons juist gegeven is om de opdrachten die Hij ons geeft gezamenlijk uit te voeren. In Christus vervalt de vloek van de zondeval.

5.8 Petrus

De aanpassingsgedachte rondom slaven en vrouwen is bij de apostel Petrus het duidelijkst. In zijn eerste brief noemt hij de christenen Gods volk, die bijwoners en vreemdelingen zijn geworden op aarde (1 Petr. 2:11-12). 'Houd uw levenswandel onder de heidenen goed' (vers 12) en 'Onderwerp u dan omwille van de Heere aan alle menselijke orde' (vers 13), want: 'zo is het de wil van God, dat u door goed te doen het onverstand van de dwaze mensen de mond snoert' (vers 15). Blijkbaar lagen de christenen in de gemeenten die Petrus aanschrijft onder vuur als *kwaaddoeners* (vers 12). Daarop spoort de apostel de christenen aan om juist het goede te doen en zo de kwaadsprekers de mond te snoeren. De manier waarop dit moet gebeuren is door de levenswandel goed te houden onder de heidenen, en de menselijke orde te volgen. Net zoals Paulus maakt Petrus dit concreet voor slaven (2:18) en vrouwen (3:1), die hij oproept onderdanig te zijn aan respectievelijk hun meester en hun man. *Brochure I* plaatst dit laatste in het kader van de scheppingsorde (p. 29), maar wat opvalt is dat Petrus het juist nadrukkelijk menselijke ordeningen noemt (2:13). Sterker nog, hij noemt het onrechtvaardig lijden (vers 19). Het doel dat Petrus geeft is helder. Als christen-

vrouwen zo leven, kunnen ongelovige mannen ‘door de levenswandel van de vrouwen zonder woorden gewonnen (...) worden’ (3:1).

5.9 Het ambt

Brochure I koppelt ambt en charisma aan elkaar in het gelijknamige hoofdstuk (p. 34). Daarin erkent de Gereformeerde Bond dat de Geest sinds het Nieuwe Testament aan vrouwen Zijn gaven geeft, maar voegt eraan toe ‘dat de positie van leidinggeven over de gemeente, het gezag, het vertegenwoordigen van Christus in dat alles, wordt toebedeeld aan de man’ (p. 45). De Bond stelt terecht dat ambt en gaven alles met elkaar te maken hebben, maar ook elk een eigen doel in de gemeente van Christus hebben. De apostelen zijn niet alleen toegerust met de Geestesgaven, maar ordenen die ook (p. 34). Als zij de gemeenten die zij gesticht hebben weer verlaten, stellen ze opzieners aan die hun werk lokaal voortzetten. Daarbij verwijst *Brochure I* ook naar Paulus die de kunde om leiding te geven een genadegave noemt (Ef. 4:7).

Brochure I spreekt wat tegenstrijdig over de vraag of de ambten nu gegeven zijn om te leiden of om te dienen. ‘Bij ambten denken we aan regeren, bij charismata aan dienen’ (p. 34). Meerdere keren komt dit punt van leidinggeven terug, maar tussendoor wordt gesteld dat Paulus de uitoefening van het ambt een dienst voor de gemeente noemt, en de ambtsdragers zelf *dienaren* (p. 35).

Het is helder dat leiderschap bedoeld is om te dienen, maar dan is er ook geen reden om de Geestesgaven en de ambten als respectievelijk dienend en leidend te noemen. Bij Paulus is het leidinggeven dan een van de dienende genadegaven. Maar dan komt de vraag weer op waarom vrouwen, onder wie deze gave ook veelvuldig aanwezig is, deze niet in het ambt kunnen inzetten? Daarop antwoordt *Brochure I*: ‘Bij alle onderscheid in woorden is de zaak zelf helder: dat wel de gaven van de Geest aan man en vrouw samen worden toebedeeld, maar dat de positie van leidinggeven over de gemeente, het gezag, het vertegenwoordigen van Christus in dat alles, wordt toebedeeld

aan de man. Wij kunnen dus niet de gelijke uitdeling van gaven van de Geest gebruiken als reden om het ambt voor de vrouw open te stellen' (p. 35).

Dit staat op gespannen voet met het uitgangspunt van de Bond dat man en vrouw wel gelijkwaardig, maar niet hetzelfde zijn. Want als de Geestesgaven wel gelijk verdeeld worden, is er helemaal geen sprake van een kwalitatief Bijbels verschil tussen man en vrouw. Voor de gaven van de Geest zijn man en vrouw wel degelijk gelijk (hetzelfde). De opvatting dat alleen mannen het ambt kunnen bekleden is in *Brochure I* uiteindelijk niet gebaseerd op onderscheid of geslachtelijke diversiteit, maar op de wil van God, zonder dat het helder wordt waarom Hij dat onderscheid zou maken. Natuurlijk is Gods wil doorslaggevend in zichzelf, maar het maakt al de gegeven overwegingen wel wat verwarrend. Bovendien moet dan wel eerst worden aangetoond dát het Gods wil is.

Maar de brochure introduceert dan een laatste overweging, namelijk de Christusrepresentatie. 'In de officiële verkondiging van het Evangelie, de bediening van de sacramenten, het leidinggeven over de gehele gemeente is het Christus die via mensen tot Zijn gemeente komt. (...) Omdat het ambt dus staat voor de taken van leiding en gezag in de kerk, is het de eeuwen door aan de man toegekend. Het mannelijke staat vanuit de scheppingsorde voor leiding en gezag' (p. 35).

Het is een gegeven dat in de geschiedenis van de mens de man lange tijd vrijwel altijd het gezag heeft gedragen. De exegese van de eerste hoofdstukken van Genesis zijn van het grootste belang voor de vraag of dit mannelijk heersen nu echt Gods scheppingsorde is, of een gevolg van de zondeval. De aard van het ambt zelf helpt ons niet veel verder, daarvoor moeten we terug naar de exegese van de Bijbel, zoals we dat in de hoofdstukken hiervoor deden.

Toch helpt de verwijzing naar de Christusrepresentatie wel. Van Ruler noemt de ambtsdrager de representant van Christus: 'In de gemeente worden mannen geroepen Christus te representeren; de

gemeente is haar voorgangers onderdanig, niet om wat zij in zichzelf zijn, maar omdat zij door God gesteld zijn tot representanten van Christus. De gemeente ziet achter hen haar Hoofd, haar Heer en Verlosser. (...) De vrouw wordt niet geroepen om iets te representeren, wat zij in zichzelf niet is.³⁵

Maar in Genesis 1 lezen we dat man én vrouw samen naar Gods beeld geschapen zijn, de vrouw representeert wel degelijk, samen met de man, God op aarde (zie ook mijn toelichting hiervan in het hoofdstuk over de exegese van Genesis 1). Ook in de herschepping in Christus is geen onderscheid tussen man en vrouw (zie Gal. 3 en Kol. 3, zoals besproken in het vorige hoofdstuk). Het is een gegeven dat de man in de praktijk van de menselijke geschiedenis de persoon was die heerste. Maar man en vrouw zijn oorspronkelijk en principieel samen geschapen om God te vertegenwoordigen, en herschappen om Christus te representeren.

Kortom, leidinggeven en dienen staan niet los van elkaar, leidinggeven is een vorm van dienen. De gave om leiding te geven is, net als de andere gaven, een gift van de Geest. De gaven van de Geest zijn voor zowel mannen als vrouwen. Als wij geloven dat het dienend leiderschap van het ambt een gave van de Geest is, mogen wij vrouwen hier niet van uitsluiten. De Christusrepresentatie van het ambt is ook geen reden om vrouwen uit te sluiten. Man en vrouw zijn beiden naar Gods beeld geschapen, en in Christus herschappen.

5.10 Conclusie

Brochure I leest elke zwijgtekst door de bril van een scheppingsorde die als zodanig nergens in de Bijbel staat, en op basis van Genesis 1 en 2 al helemaal niet kan worden geconstrueerd. De onderwerping van de vrouw volgt pas als vloek op de zondeval in Genesis 3. De eigen hermeneutische regels komen bij de exegese bijna niet meer ter sprake. De focus ligt op de paar zwijgteksten, de andere teksten

35 A.A. van Ruler e.a., *Het kerkelijk ambt*, 1974, p. 88. Zie ook <http://www.kerkrecht.nl/node/6290>.

waar vrouwen wel een belangrijke rol spelen worden kort behandeld, erkend, maar niet verdisconteerd in de conclusies. De leesregel stelt: 'De Schrift heeft in haar geheel gezag', maar uiteindelijk hebben alleen de zwijgtteksten, gelezen door de bril van een veronderstelde scheppingsorde, gezag. 'Christus is het hart van de Bijbel' lijkt ook uit beeld. Waar Paulus de prediking van de gekruisigde Christus centraal stelt, lijkt het soms alsof bij de Gereformeerde Bond een bepaalde opvatting over een scheppingsorde centraal staat.

Er blijven in de brochures vragen openstaan over de samenhang van de exegese; zo is er geen uitleg waarom Paulus in de Brieven aan de Romeinen en de Korinthiërs naar Adam wijst, maar in 1 Timotheüs Eva de verantwoordelijkheid geeft voor de zonde. De slavernij, die zeer nadrukkelijk in dezelfde context wordt genoemd door de apostelen, wordt niet betrokken bij de exegese. (Verderop in *Brochure I* zal hier met een paar zinnen aandacht aan worden gegeven.) Er wordt weinig gedaan met 'de cultuur van toen en nu onderzoeken'. Daarmee moet ik helaas constateren dat de exegese van de positie van de vrouw in het Nieuwe Testament niet alleen erg mager is, maar ook niet voldoet aan de regels die de Gereformeerde Bond zichzelf heeft opgelegd.

Een aantal teksten van Paulus is lastig te begrijpen. Juist dan is het belangrijk om onderscheid te maken tussen de *meaning*, de *sense*, en de *significance* van de tekst. De *meaning* van het hoofdschap en het zwijgen lijken zo duidelijk dat we voor de toepassing voorbij zouden kunnen gaan aan de *sense* en de *significance*. Maar bij nadere bestudering daarvan blijkt Paulus ons veel meer te geven dan een normatieve, hiërarchische scheppingsorde. Hij geeft ons handvatten om een christelijke weg te zoeken in een voortdurend veranderende wereld, waarbij onze dienstbaarheid, telkens op een andere manier, het evangelie van Christus dient.

5.11 Gespreksvragen

1. Wanneer is het leven van Jezus normatief voor ons?
2. Wat zijn de overeenkomsten en wat zijn de verschillen tussen de culturele context van het Nieuwe Testament en onze cultuur?
3. In hoeverre mogen wij de culturele context van toen mee laten wegen bij het zoeken naar de betekenis van het Nieuwe Testament?
4. Kunnen de apostelen eeuwige, algemene verordeningen instellen die de wet van Mozes niet kent, en als dat mag, hoe moeten deze dan kenbaar gemaakt worden aan de hele Kerk?
5. Wat zijn de gevaren van het lezen van Paulus zonder rekening te houden met de culturele context, en wat zijn de gevaren van het lezen van Paulus met te veel aandacht hiervoor?
6. Wie zondigde eerst, Eva of Adam? Wie is er schuldig aan de zonde?
7. Wat zijn de zwakke punten van een exegese van 1 Timotheüs 2 als reactie op lokale dwaalleringen, en wat zijn de zwakke punten van een exegese als tijdloze opdrachten?
8. Wat betekent het dat er in Christus geen onderscheid is tussen man en vrouw?
9. Hoe kunnen we de schepping en de herschepping naar Gods beeld los zien van de Christusrepresentatie in het ambt?
10. Hoe verhouden Paulus' aanwijzingen voor vrouwen zich tot zijn aanwijzingen voor slaven?
11. Vertelt het huwelijk ons vooral iets over Christus, of leren wij van Christus vooral iets over het huwelijk? Wat is de belangrijkste les?

6. Traditie en samenleving

6.1 De kerkgeschiedenis

‘Getalsmatig gezien betekent dit dat een zeer grote meerderheid van de christenheid de vrouw in het ambt niet heeft gekend en heden niet heeft en dat de minderheid die het wel heeft vooral in het westelijk deel van de wereld moet worden gezocht, en dan het meest in liberaal-protestantse kringen’ (*Brochure I*, p. 40).

Steeds vaker wordt de ondergeschikte positie van de vrouw verdedigd met een beroep op de kerkgeschiedenis. Heeft de Kerk het al die eeuwen verkeerd gezien? Een opmerkelijke overweging, want onze traditie wordt juist gekleurd door het uitgangspunt dat de Kerk telkens opnieuw gereformeerd, hervormd moet worden. De strijd van Luther met de kerk van Rome ging ook over het gezag van de traditie. *Sola Scriptura*, concludeerde Luther.

De katholiciteit van de Kerk is van belang, in al haar diversiteit en pluriformiteit is ze toch één lichaam. Daarom kunnen we veel leren van de manier waarop christenen vroeger omgingen met ethische vragen en Bijbelteksten, maar alleen de Bijbel heeft het uiteindelijke gezag. Het beroep op het aantal christenen dat de vrouw in het ambt niet kent is een gelegenheidsargument. Er zijn talloze onderwerpen waar de overgrote meerderheid van de christenheid anders over denkt, maar die voor ons belangrijk zijn. Denk aan de verbondsdoop en de uitverkiezing.

Omdat *Brochure I* enkel een korte opsomming geeft van de praxis in verschillende periodes van de kerkgeschiedenis, gaan we er hier ook niet gedetailleerd op in. Het klopt dat vrouwen bijna nooit ambtsdrager konden worden, maar het is nog maar de vraag of dat een gevolg was van doorleefde Bijbelse overwegingen, of vooral van bepaalde vanzelfsprekendheden. Ook is het de vraag of de plaats van de vrouw in kerken vroeger wel echt hetzelfde was als behoudende christenen nu voorstellen. ‘Onze overgrootmoeders zaten in eigen vrouwen-

banken. Ze gingen niet naar gemeentevergaderingen en hadden ook geen stemrecht. Hun jongemeisjesvereniging had een man als leider. Ze herhaalden (...) woorden in het huwelijksformulier door hun man hun heer te noemen. (...) de vrouwen [bleven] in het sterfhuis terwijl de mannen de overledene naar het graf droegen.³⁶

Andersom hadden ook mannen niet zoveel vrijheden als nu. Ouders hadden meestal een doorslaggevende invloed op partner- en beroepskeuze, en vanwege de eerbied voor je ouders bleef je bij hen in de buurt wonen, en kwamen ze bij je inwonen als ze oud geworden waren. Er is ontzettend veel veranderd op sociaal-maatschappelijk niveau, het is vreemd om dan vol te houden dat er één historisch aspect is dat per se vastgehouden moet worden. Dat lijkt een gelegenheidsargument te zijn.

6.2 Culturele omwenteling

De menselijke geschiedenis werd lange tijd gekenmerkt door de groeps cultuur. Na de Verlichting veranderde ze in een persoonscultuur. Antropoloog en cultuuronderzoeker Edward T. Hall maakt onderscheid tussen deze twee cultuursoorten.³⁷ In de groeps cultuur staat het belang van de groep voorop. Elk lid draagt bij aan het welzijn, de eer en de toekomst van de groep, en cijfert zichzelf daarbij weg. In een persoonscultuur wordt je identiteit niet meer bepaald door je groep (allereerst je familie), maar door wie je zelf bent. Niet je ouders bepalen met wie je trouwt, welke baan je kiest, of waar je woont, dat doe je zelf. En als een familielid betrokken raakt bij een schandaal, schaadt dat niet jouw persoonlijke identiteit. Als je broer een moord pleegt, verlies jij daardoor niet je maatschappelijke status. Deze omwenteling heeft veel goede gevolgen gehad, maar uiteraard ook negatieve. Met name de individualisering lijkt te leiden tot meer egoïsme en bijvoorbeeld de isolatie van zwakken en ouderen die vroeger bij hun familie bleven inwonen.

36 Henk Folkers, ea., 2016, p. 192.

37 Edward T. Hall, *Beyond Culture*, New York: Doubleday Publishing group, 1976.

Dit is niet de plaats om te beslissen welke cultuur beter was en is, de groepsgerichte of de op het individu gerichte cultuur. Wel is het belangrijk om te erkennen dat het belang van het individu niet voor niets allereerst ontstond in de protestantse wereld, waar de persoonlijke relatie met God weer centraal kwam te staan.

Het christendom is bij uitstek het geloof waarbij je afkomst, je familie, je groep op de tweede plaats komt te staan (zie ook Mat. 12:46-50). Het evangelie snijdt als een zwaard door gezinnen heen (Mark. 13:12).

Hoewel ook het belang van de groep veel aandacht krijgt in de Bijbel – de christen kan niet los gezien worden van het lichaam van de gemeente – blijkt dat ook postmoderne ontwikkelingen niet zomaar als *van God los* kunnen worden gekarakteriseerd. De emancipatiebewegingen van slaven, rassen, vrouwen en lhbt'ers kunnen niet los gezien worden van het geloof dat er in Christus geen onderscheid meer is. Juist die culturele wending heeft ook de rechten van het kind en de vrouw centraal gezet.

Het is niet voor niets dat de mensenrechten juist op konden komen in dat deel van de wereld waar het christendom het sterkst geworteld was. Ieder mens heeft waarde in Gods ogen. Zowel de groeps-cultuur als de persoonscultuur kan doorslaan, denk bijvoorbeeld aan eerwraak en individualisme. Daarom is balans belangrijk. Het is niet terecht dat de Gereformeerde Bond in de persoonscultuur een verkeerde ontwikkeling ziet, en het is zeker niet correct dat de aandacht voor het individu ons bij God vandaan zou trekken.

6.3 Godloosheid van elke cultuur

De gedachte dat de mens in sommige culturen en tijden dichter bij Gods wil leefde dan nu idealiseert het verleden, en klopt niet met de Bijbelse boodschap dat sinds Adam en Eva elk mens in zonde is geboren. De zonde manifesteert zich wel telkens anders, maar ook Gods algemene genade kan in nieuwe tijden op verrassende manieren naar ons toe komen. De erkenning van mensenrechten in onze tijd is daar duidelijk een voorbeeld van.

Het is een gegeven dat we nu leven in een tijd waar de cultuur van het individu de overhand heeft. Dat stempelt ook christenen. Want ook behoudende, gereformeerde christenen kiezen zelf met wie ze trouwen, waar ze gaan wonen en werken. Het gezag dat ouders vroeger hielden nadat een zoon volwassen was geworden, is er niet meer. Het is begrijpelijk dat in een groepscultuur vragen rondom de talenten en verlangens van de vrouw niet gesteld worden. Deze vraag komt namelijk in die context voor geen enkel individu naar boven. Eenieder voegt zich naar de rol die van haar of hem verwacht wordt. De rol van vrouwen was daarbij vanzelfsprekend. Dat heeft dan ook invloed op het lezen van de Bijbel en het doordenken van de onderliggende boodschap.

Pas als iedereen ruimte en vrijheid krijgt om zelf invulling te geven aan het eigen leven, gaan er vragen spelen rondom de plaats van de vrouw. Niet alleen het onderscheid tussen man en vrouw komt nu helderder op het netvlies, dat geldt ook voor bijvoorbeeld de verschillen tussen mensen met praktische of mensen met theoretische gaven; er komt de mogelijkheid om van het huwelijk af te zien en celibatair te leven zonder geestelijke te worden. Allemaal zegenrijke vruchten die ook behoudende christenen plukken.

De stelling dat de plaats van de vrouw in de kerkgeschiedenis altijd dezelfde was als nu in orthodox-gereformeerde kringen klopt dan ook niet. Als je het hele gebouw renoveert en opnieuw indeelt, en alle stoelen en overige meubels door elkaar schudt, dan kun je niet als het ware één stoel op dezelfde plek laten staan, die plaats bestaat niet meer. Dit onderwerp er los uitpakken en geïsoleerd toepassen op de situatie van nu is een gelegenheidsargument.

Veranderende culturen en omstandigheden dwingen ons tot nieuwe bezinning. Dat is goed want die houdt ons geloof levend. Vanzelfsprekendheden maken van ons geloof een dorre religie. De kerkgeschiedenis zou juist behoudende christenen tot bescheidenheid moeten nopen. *Brochure II* schrijft hierover: ‘Helaas hebben ook in de kerkgeschiedenis gezaghebbende figuren (vrijwel altijd mannen) meer dan eens te weinig oog gehad voor de vele gezichten van het

de vrouw aangedane kwaad. Op die manier hebben ook christenen bijgedragen aan de onderdrukking van de vrouw' (p. 17).

6.4 Genotscultuur

Brochure I ziet de culturele veranderingen, die volgens haar door de Franse revolutie in gang gezet werden, als een proces dat onze hele maatschappij verder bij God vandaan drijft: 'Hierdoor [Door de Franse revolutie, rmp] is een diepgaande culturele verandering in gang gezet die al enkele eeuwen bezig is. Dit proces zorgt ervoor dat de westerse samenleving die haar vormen, gelaat, levenswijze vooral van het christelijk geloof had, meer en meer tot een samenleving ontwikkelt die gekenmerkt wordt door vervreemding van religie, verdwijning van de levenslange trouw in het huwelijk, een sterk gericht zijn op genot en welvaart, en ook een steeds verder doorwerkende nadruk op gelijkheid' (*Brochure I*, p. 41).

In het vorige hoofdstuk schreef ik over verschillen tussen groeps- en persoonsculturen. Vanzelfsprekend is noch mijn schrijven, noch dat van de brochures, een diepgravende, betrouwbare reflectie op menselijke culturen. Dat is aan experts op die gebieden. De brochures en deze publicatie gaan over theologische vraagstukken; bescheidenheid bij het schrijven over culturen is op zijn plaats.

De belangrijkste boodschap is niet hóé de cultuur van nu en toen van elkaar verschillen, maar dát ze van elkaar verschillen. Ook moeten we erkennen dat elke cultuur enerzijds los is van God, en anderzijds Gods algemene genade weerspiegelt. Christenen leveren zich niet uit aan welke cultuur dan ook, maar zijn gezanten van Christus in de tijd en cultuur waarin ze leven.

In het hoofdstuk 'Achtergrond van het vraagstuk' (p. 41-43) laat *Brochure I* zich in de kaart kijken en mis ik wat zelfreflectie. De Gereformeerde Bond levert zich namelijk wel nadrukkelijk uit aan een bepaalde menselijke cultuur, namelijk zoals die bestond vóór de Franse Revolutie, toen 'de westerse samenleving (...) haar vormen, gelaat, levenswijze vooral van het christelijk geloof had' (p. 41). Daartegenover plaatst *Brochure I* de cultuur van nu, 'die gekenmerkt wordt door

vervreemding van religie, verdwijning van de levenslange trouw in het huwelijk, een sterk gericht zijn op genot en welvaart, en ook een steeds verder doorwerkende nadruk op gelijkheid'. Het laatste is een ernstige vorm van negatieve framing. Nergens in de Bijbel lezen we een afkeuren van *gelijkheid* an sich, maar door haar te plaatsen in een rijtje met vervreemding van religie, genot en ontrouw wordt ze in de beeldvorming ineens negatief.

Net zo bevreemdend is de gedachte dat de cultuur van de middeleeuwen iets van het christelijk geloof had. *Brochure I* kiest niet voor een Kerk die wereldvreemd is in elke cultuur, maar kiest partij, en in dit geval is dat voor de ongelijkheidscultuur, de groeps cultuur, de cultuur van het patriarchaat en de groepseer. 'Die hadden vanuit oeroude overleveringen iets van het mysterie dat man en vrouw verschillend zijn en een eigen roeping hebben in de wereld' (p. 16). Dat sluit aan bij haar visie dat in Genesis 3 bij de opsomming van de gevolgen van de zondeval het heersen van de man over de vrouw een blijvende schat uit het paradijs is: 'Als de vrouw hoort dat de man over haar heersen zal, bevat dat ook het goede van een herstelde verbondenheid' (p. 21).

Brochure II spreekt op een andere manier over de verhouding van het Bijbelse geluid ten opzichte van de patriarchale cultuur: 'Er klinken door heel het Oude Testament heen geluiden waarin de principiële gelijkwaardigheid van man en vrouw tot uiting komt. (...) Deze noties staan in contrast met de toenmalige patriarchale cultuur' (p. 16). Er is veel af te dingen op het gelijkheidsdenken van onze tijd. Het lichaam van Christus kent handen en voeten, wij zijn niet gelijk en hebben elkaar juist nodig in de diversiteit. Kerkmusici, jeugdleiders, diakenen, kosteren, predikanten, hoogleraren, pastoren, zendelingen, technici, faciliteerders, beheerders, evangelisten, catecheten, we zijn in de Kerk allemaal anders, hebben allemaal een andere taak en vullen deze op verschillende wijzen in. De één met een grap en een ontspannen sfeer, de ander met een boeiend verhaal dat ons stil krijgt, een derde met oog voor wat fout gaat en weer een ander met positieve aandacht voor wat goed gaat. Van elkaar verschillen doet soms

pijn, en de gelijkheidscultuur wil die pijn verzachten. Een nobel streven, maar de paradox is dat de pijn van het verschil bij de vruchten van de diversiteit hoort: wij zijn niet allemaal hetzelfde.

Toch heeft het gelijkheidsdenken ook veel vruchten opgeleverd, zoals de erkenning van de rechten van het kind en de vrouw. Lang werden kinderen en vrouwen mishandeld en misbruikt, ook door christenen. Het emancipatiedenken heeft laten zien dat ook de cultuur van voor de Franse Revolutie goddeloos was. Daarom kunnen we ons niet uitleveren aan die cultuur, en daarbij de huidige met alles wat daartoe behoort in één penningstreek afschrijven.

6.5 Slavernij en de positie van de vrouw

Brochure I behandelt de slavernij kort in ditzelfde hoofdstuk, en stelt vooral dat de slavernij van een heel andere orde is dan de eigen plaats van de vrouw. Ongetwijfeld zal men in het Amerika van voor Lincoln juist grote parallellen hebben gezien tussen de plaats van de vrouw en die van de slaaf, ook op grond van de Bijbel. *Brochure I* stelt dat de Bijbel de positie van de slaaf nooit als ideaal naar voren brengt, en de wetgeving van Mozes en Paulus haar enkel ten goede reguleert (p. 42). Dat laatste is waar, maar hetzelfde kan worden gezegd over de positie van de vrouw: als Paulus mannen oproept om teder met hun vrouw om te gaan is er sprake van dezelfde regulering. En nergens wordt de achtergestelde positie van de vrouw als ideaal gepresenteerd, wel wordt deze positie in het licht van Christus geplaatst. Iets wat meestal in hetzelfde hoofdstuk ook bij de positie van de slaaf wordt gedaan. Vrouwen en slaven worden opgeroepen hun man respectievelijk hun meester te dienen alsof ze Christus dienen. Het ideaal is dat er in Christus geen onderscheid meer is tussen man en vrouw, slaaf en vrije.

De gedachte dat de apostelen de achtergestelde positie van de vrouw, net als die van de slaaf, reguleren, wordt helaas niet behandeld in *Brochure I*. 'Door deze afschaffing [van de slavernij, rmp] ontstond een situatie waarin de bedoeling van God met de schepping van de mens beter tot haar recht kon komen. De mens die geschapen is als

beeld van God, niet om het bezit van een medescheppel te zijn, maar het eigendom van de Schepper' (p. 42). Maar de gedachte dat met de emancipatie van de vrouw exact hetzelfde gebeurt wordt helaas niet besproken. *Brochure II* benoemt deze gedachte wel in het kader van het Oude Testament: 'We moeten dit zien als een verregaande aanpassing (accommodatie) van Gods openbaring aan de cultuur. (...) Wat historisch is gebeurd en werkelijkheidsgetrouw in de Bijbel is opgetekend, is daarmee nog niet normatief voor christenen vandaag. Integendeel, allerlei patriarchale en vrouwonvriendelijke situaties die het Oude Testament tekent, mogen beslist niet worden gelegitimeerd als zouden ze door God zijn gewild' (p. 16-17).

Als *Brochure II* vervolgens kort spreekt over het Nieuwe Testament, komt deze accommodatie niet meer aan de orde, hoewel er oog is voor het soortgelijke onrecht in de Grieks-Romeinse cultuur.

Dit verschil tussen de twee brochures, en het niet benoemen of bespreken van de mogelijkheid van accommodatie in het Nieuwe Testament, geeft aan dat er nog ruimte voor het gesprek is in de Gereformeerde Bond, en dat de plaats van de vrouw nog niet volledig doordacht is. De visie en toonzetting van *Brochure II* is op dit punt veel realistischer dan die van *Brochure I*, maar doordat *Brochure II* vooral een praktische uitwerking is van de plaats van de vrouw, leidt dat niet tot een theologische verwerking in de principiële standpuntbepaling.

Aan het eind van het hoofdstuk in *Brochure I* wordt gesteld dat er twee verschillende mensvisies zijn. De visie dat man en vrouw gelijk (hetzelfde) zijn, en de visie dat man en vrouw verschillend zijn. 'Je zou de Bijbelse visie kunnen vergelijken met een berglandschap vol afwisseling en onderscheid waarbij dankzij het een het ander mooi uitkomt. De gelijkheidsvisie lijkt meer op een vlak land in de nieuwe polders waarbij overal comfortabele en losse, maar vooral identieke huizen staan. De eerste visie gaat terug op een oude overlevering, die door openbaring is gegeven. De tweede visie gaat terug op een overlevering die te maken heeft met de Franse Revolutie en daarmee met een beweging weg van de openbaring' (p. 42-43). Deze zeer

kortzichtige vergelijking gaat dus uit van die twee culturen, waarbij de ene cultuur de goddelijke is, en kennelijk in Europa heerste tot de middeleeuwen, en de laatste dan een cultuur los van God, vol genot, ontrouw en zonder religie.

Helaas wordt de derde visie niet besproken. Een visie waarin elke menselijke cultuur van God los is, maar waarin de Kerk zoekt naar een situatie, als die mogelijk is, waarin mensen juist vanuit hun verschillen samenwerken. Dan heeft een kerkenraad waarin mannen en vrouwen samenwerken toch veel meer weg van dat gevarieerde berglandschap, dan die kerkenraad met enkel mannen.

6.6 Missionair motief

Het kortste hoofdstuk in *Brochure I* is dat over het missionaire motief. Het beslaat slechts een halve pagina. Eerst wordt kort geschetst dat progressieve christenen door de vrouw toe te laten in het ambt drempels weg willen nemen voor de verkondiging van het evangelie. Dat wordt gezien als iets wat begrip verdient. Toch wordt deze suggestie direct van de hand gewezen omdat Israël en de apostelen de aanwezigheid van heidense priesteressen ook niet aangrepen als missionair motief. 'Kennelijk is dit toch een punt dat niet zomaar inwisselbaar is' (p. 44).

Bij deze afwijzing staat een uitgebreide voetnoot waarin de werkelijke reden staat waarom het heidens priesteressenschap geen navolging kreeg in Israël: 'Naast de priesteressen kende men in de oudheid ook veelvuldig de tempelprostitutie: vrouwen die zich tegen betaling gaven aan de tempelbezoekers. Die kregen daardoor de belofte van heilig contact met de god of godin, vaak rondom de vruchtbaarheid' (p. 44). Met deze voetnoot haalt *Brochure I* haar eigen argument onderuit: de heidense cultus draaide met name rond seksuele vruchtbaarheidsrituelen. Het ligt voor de hand dat er in de tempeldienst van Israël geen ruimte is voor dit soort priesteressen; dat zegt niets over vrouwelijke ambtsdragers, die immers geen seksuele rol spelen. Overigens zou dit geen enkel missionair motief dienen, want, zoals ik al heb beschreven in het hoofdstuk *Priesterschap*, dit vrouwelijk

priesterschap kwam vrijwel niet voor rondom Israël. Missionaire motieven vinden we in de Bijbel overigens pas na Pinksteren. Israël had die opdracht nog niet.

Bij de exegese van de brieven van de apostelen heb ik al aangetoond dat de bevolen ongelijkwaardigheid wel degelijk een missionair doel diende. De vrouw moet niet zwijgen vanwege een goddelijk gebod, maar om de verspreiding van het Woord in een patriarchale wereld te dienen. Voorbeelden van dit missionaire motief vinden we in het al eerder genoemde 1 Korinthe 9:19-22, maar denk ook aan: 'Bid meteen ook voor ons dat God voor ons de deur van het Woord opent, om van het geheimenis van Christus te spreken (...) Wandel met wijsheid bij hen die buiten zijn, en buit de geschikte tijd uit' (Kol. 4:3); 'Wij geven in geen enkel opzicht enige aanstoot, opdat de bediening niet gelasterd wordt' (2 Kor. 6:3); en 'Onderwerp u dan omwille van de Heere aan alle menselijke orde (...) Huisslaven, wees uw meesters met alle ontzag onderdanig (...) Evenzo, vrouwen, wees uw eigen mannen onderdanig; opdat ook, als sommigen aan het Woord ongehoorzaam zijn, zij door de levenswandel van de vrouwen zonder woorden gewonnen mogen worden' (1 Petr. 2:13-3:1). Kerkvader Johannes Chrysostomus stelde dat Paulus' aanpassing aan Jood en heiden Gods accommodatie weerspiegelt. Als Paulus zichzelf lijkt tegen te spreken is dat niet omdat hij inconsequent is, maar omdat hij zichzelf consistent aanpast aan zijn hoorders.³⁸ Erasmus noemt Paulus zelfs de held van de accommodatie, en ziet alle christenen als geroepen om Paulus (en Christus) daarin te volgen.³⁹ Want niet alleen helpt deze houding van Paulus ons om zijn aanwijzingen beter te begrijpen, andersom spoort ze ons ook aan om ons aan te passen aan de mensen om ons heen. Daarmee zijn er zo min mogelijk hindernissen om hen in contact te brengen met het evangelie van Jezus Christus, en om hun te kunnen vertellen over Zijn dood en opstanding. Het openstellen van de ambten voor vrouwen kan dan, zelfs als we zouden geloven dat dit niet Gods scheppingswil

38 Arnold Huijgen, 2011, p. 81.

39 Arnold Huijgen, 2011, p. 100.

zou zijn, een concessie zijn vanwege de accommodatie.

Helaas is er in *Brochure I* niet werkelijk tijd genomen om dit missionaire motief te onderzoeken, en blijft het bij de genoemde halve pagina. Voor een uitgebreide studie naar dit onderwerp verwijs ik naar mijn publicatie uit 2016.⁴⁰

6.7 Mannelijk en vrouwelijk

In het laatste hoofdstuk voor de conclusie behandelt *Brochure I* nog een aantal losstaande thema's die ik hier kort wil bespreken. Zo lijkt het erop dat de Gereformeerde Bond ten onrechte denkt dat de postmoderne cultuur het man- of vrouw-zijn wil afschaffen. Veruit de meeste mensen identificeren zichzelf als man of vrouw, en zien dat zelfs als onderdeel van hun identiteit. Uitingvormen van wat mannelijk of vrouwelijk is worden in onze tijd wel als cultuurbepaald gezien. Wat onze cultuur kenmerkt is dat ze stereotyperingen en belemmeringen op basis van geslacht wil beëindigen, en ruimte biedt aan mensen die zich niet (helemaal) met één bepaald geslacht identificeren. Maar dat is geen aanval op het man- of vrouw-zijn in het algemeen. Er is altijd wel een activist te vinden die grote woorden gebruikt, maar die spreekt niet namens de postmoderne mensheid. Het is een kunst om ons niet te laten verleiden hen als prettige vijand te gebruiken om een algemeen angstbeeld te schetsen.

Dit verkeerde begripen kan ik het beste illustreren aan de hand van het besluit van de Nederlandse Spoorwegen om voortaan 'Beste reizigers' om te roepen in plaats van 'Dames en heren'. Dit leidde tot veel ophef, want zou de NS daarmee onze geslachtelijkheid niet ontkennen? Kennelijk raakt het sommige christenen diep in hun identiteit als ze voortaan in de trein niet meer als *man* worden aangesproken, maar als *reiziger*. Het ontgaat me waarom Bijbelgetrouwe christenen niet liever als *christen* worden aangesproken, want dat is toch wat we allereerst zijn: 'Geachte christenen en niet-christenen'. Andere manieren om aangesproken te worden zijn bijvoorbeeld als

⁴⁰ Robert Plomp, 2016, p. 44-54.

volwassenen en kinderen, of als forenzen, recreatieve reizigers, of scholieren, of als blond-, bruin-, en roodharigen, en kalende mensen. Er zijn allerlei mogelijkheden om mensen aan te spreken, de NS koos er echter voor om zijn gasten aan te spreken met wat ze in die context zijn: 'reizigers'.

Het is waar dat dit ingegeven werd doordat sommige reizigers zich met het 'dames en heren' niet aangesproken voelden. Voor velen van hen is dat een worsteling. Maar waarom heeft een christen er moeite mee dat de NS zich hun lot aantrekt, en na bezinning concludeert dat mensen in de trein nu eenmaal vooral reizigers zijn? Hoe komt het dat christenen zo massaal verontwaardigd raken van zo'n futiliteit? Het probleem ligt niet in de postmoderne, maar in de behoudende cultuur.

In onze tijd streeft men vooral naar het afrekenen met stereotyperingen en onnodige geslachtelijke belemmeringen. Het is nog maar de vraag of christenen die zich hiertegen verzetten dit vanuit Bijbelse of christelijke overwegingen doen, of vanuit menselijk conservatisme. Bepaalde stereotyperingen van mannen en vrouwen zijn zich door de cultuur heen gaan vermengen met ons geloof, en dus syncretistisch van aard. Het westerse christendom is doordrenkt geraakt met culturele beelden van man en vrouw, waarbij zij kookt en hij tikkert. Het gevaar van een Disneychristendom, waarbij vrouwen lange prinsessenjurken moeten dragen en mannen op een wit paard moeten galopperen, ligt op de loer.

Natuurlijk is het terecht om kritiek te hebben op het activisme dat op reactionaire wijze het prinsesje met het badwater wil weggooien. De vraag moet gesteld worden of het belang van het individu dat nu zo prominent op de voorgrond wordt gezet het belang van de groep niet te veel gaat ondermijnen. Goede vragen, maar zijn het ook vragen die de Kerk moet stellen aan de wereld, of hebben wij het evangelie te brengen? Christenen moeten zich niet uitleveren aan de Disneyprinsessencultuur, en ook niet aan de cultuur waarin er geen geslachtsidentiteiten meer mogen bestaan. We staan in de cultuur zonder er onderdeel van te worden. Dan hoeven we ook niet

mee te doen in de verontwaardigde discussies die daarover gevoerd worden. Wel mag je als christen elke keer als er verontwaardiging in je opborrelt aan jezelf vragen of je nu werkelijk wordt geraakt in je geloofsidentiteit. Dat geldt zowel voor de progressieve als voor de conservatieve christen. Verontwaardiging en het hebben van een mening over alles zijn bij uitstek negatieve elementen van de post-moderne cultuur. Kan onze zogenoemde heilige verontwaardiging in feite wereldgelijkvormigheid blijken te zijn?

In die zin is het ironisch dat *Brochure I* toch wel erg sensationeel verwijst naar die ene crèche, nota bene ver weg in Zweden, waar jongens en meisjes niet meer als jongens en meisjes worden aangesproken (p. 49). Daar kun je van alles van vinden, maar het is toch wel erg opmerkelijk dat dit een probleem zou zijn voor een kerk die een Bijbelvertaling gebruikt waarin zowel de mannen als de vrouwen in de gemeente met *broeders* worden aangesproken. Het lijkt erop dat sommige christenen graag willen doen alsof er een bepaalde gevaarlijke strijd gaande is rondom sekse en seksualiteit. Dit scheppen van tegenstellingen leidt nergens toe.

6.8 Persoonlijk

Als laatste wil ik mijn persoonlijke ervaring als vader van drie kinderen delen. Op het moment dat ik dit schrijf zijn ze veertien, twaalf en negen jaar oud. Voor mijn vrouw en ik in verwachting raakten viel het me op dat kleine kinderen die zichzelf stootten bijna altijd huilend naar hun moeder renden. Soms was de vader dichterbij, of stond zelfs op het pad naar de moeder, maar dan werd hij gepasseerd. ‘Nee, mamma!’ huilden sommige kinderen dan. Als man die ooit vader hoopte te worden vond ik dat maar raar. Toen mijn vrouw zwanger raakte nam ik mij voor dat mij dat niet zou gebeuren.

Nu wil ik niet opscheppen, maar in het kader van dit hoofdstuk is het toch van belang dat ik met blijdschap kan vertellen dat het inderdaad nooit zover gekomen is. Hoewel ik mijzelf echt zie als mannelijke man, geniet ik ervan om met mijn kinderen te knuffelen, te spelen, en hen te troosten als ze verdrietig zijn. Natuurlijk helpt het

dat ik dankzij de moderne tijd steeds meer thuis kan werken, en mijn opdrachtgevers zo flexibel zijn dat ik de kinderen naar school kan brengen of uit school kan halen. Zo hebben we een postmodern gezin waarvan de vader net zo vaak thuis is als de moeder, de tijd kan nemen om naast de kinderen te zitten, hun spel te zien, hun zorgen te horen, en dus met hen te knuffelen. Ik ben dolblij dat wij op deze manier gezin kunnen zijn.

Een predikant vertelde me ooit dat vaders nu eenmaal een andere rol hebben dan moeders, en dat een moederknuffel anders is dan een vaderknuffel. Meestal raak ik niet zo snel van mijn stuk, maar dit sloeg toch in. Waar kwam deze rare gedachte vandaan? Is dat dan Bijbels? Is dat dan cultuur waar we naar moeten streven? Is het niet juist een teken van zonde en schuld dat vaders zo vaak op afstand hebben gestaan van hun kinderen? Kunnen wij als postmoderne vaders niet veel meer laten zien van God als de hemelse Vader, juist door zowel opvoedkundig en boos te zijn, als liefde en genegenheid te geven?

Elke cultuur komt met haar gebreken. Ook de kerkelijke culturen waarin vaders een rol krijgen die noch hun gezin, noch hun kinderen, noch hunzelf past. De ene vader is de andere niet. Karakters verschillen, ook van moeders. Niemand hoeft zich schuldig te voelen als hij meer een prater is dan een knuffelaar (ik praat ook tijdens het knuffelen door, dat is misschien nog wel het allerergste), we zijn divers. Het wordt wel verkeerd als we elkaar een rol of karakter gaan aanpraten, zeker als daar geen Bijbelse grond voor is.

6.9 Gespreksvragen

1. Hoeveel gezag heeft de kerkgeschiedenis?
2. Wat kan de Kerk leren van een groepsgerichte cultuur, en wat kan ze leren van de persoonsgerichte cultuur?
3. Hoe kunnen christenen in de verschillende culturen iets van Christus laten zien?
4. Waar ligt de grens tussen aandacht voor het individu en het gevaar te vallen voor individualisme en hedonisme? Hoe kan

- de Kerk voorkomen te vallen voor het laatste?
5. Kan kerkelijke accommodatie (het aanpassen van de Kerk aan de cultuur waarin zij staat) een reden zijn om vrouwen en mannen een gelijke positie te geven?
 6. Wat zijn de drijfveren van christenen die het onderscheid tussen mannen en vrouwen niet willen laten verwateren? Waarin verdienen zij steun, en hoe kunnen kerken hun die geven?
 7. Wat zijn de drijfveren van christenen die af willen van culturele genderstereotypen en aandacht vragen voor transgenders en mensen met een intersekseconditie? Waarin verdienen zij steun, en hoe kunnen kerken hun die geven?
 8. Waar ligt de grens tussen wat de Bijbel zegt over man en vrouw, en onze culturele invullingen hiervan?
 9. Hoeveel ruimte geeft de christelijke vrijheid ons om zelf invulling te geven aan onze seksuele identiteit, en aan onze rol in het gezin?

7. Conclusie

De visie dat mannen en vrouwen verschillende rollen hebben binnen de Kerk van Christus wordt verdedigd op basis van Genesis 1 en 2, en *de scheppingsorde* genoemd. In werkelijkheid is er niets in Genesis 1 en 2 wat zo'n orde zelfs maar veronderstelt, misschien hooguit de volgorde waarin man en vrouw – enkel in Genesis 2 – geïntroduceerd worden. Maar daar is Bijbels gezien veel op af te dingen. De overheersing van de vrouw door de man begint in de Bijbel pas als gevolg van de zondeval.

Begrijpelijker is de lezing van de brieven van Paulus als oproep tot verschillende functies in de Kerk. Als wij de tekst lezen zoals deze tot ons komt, dan is het begrijpelijk dat de scherpe woorden die Paulus opschrijft ons tot deze inzichten kunnen leiden. Maar de teksten van Paulus kunnen niet gezien worden als eeuwige inzettingen, omdat deze niet voorkomen in de wet van Mozes. Bij nadere exegese blijkt dat Paulus vrouwen – en slaven – oproept een ondergeschikte rol in te nemen vanuit een missionair motief. Niet omdat Paulus een man van zijn tijd is, maar omdat hij als dienaar van Christus in zijn tijd een licht wilde zijn voor de heidenen. De apostel Petrus roept christenen zelfs op zich te onderwerpen aan alle menselijke orde, en past dit praktisch toe op slaven en vrouwen.

Het gaat hierbij om plaatselijke maatregelen, die voor elke nieuwtestamentische gemeente anders zijn. In de belangrijkste brief van het Nieuwe Testament aan het in sterkere mate geëmancipeerde Rome komen ze niet eens voor. Los daarvan zijn er ook de diepere, geestelijke opmerkingen van Paulus waaruit blijkt dat er in Christus geen onderscheid meer is tussen man en vrouw. Dit blijkt ook in de praktijk doordat zowel Jezus als Paulus samenwerkt met of onderwijs geeft aan vrouwen, en hun belangrijke opdrachten geeft.

Wat er principieel toe doet is dat God man én vrouw samen scheidt naar Zijn beeld, en hun samen de opdracht geeft om vruchtbaar te

zijn en te heersen. In Genesis 2 komt dit terug als de vrouw, net als God, een *hulp tegenover* voor de man wordt. Adam ziet in zijn vrouw geen ander, maar een gelijke en hij deelt zijn naam met haar: man en maninne. Pas later, als hij in zonde is gevallen, noemt hij haar *moeder* en overheerst hij haar.

Man en vrouw als hulp tegenover elkaar, het begint al op de eerste bladzijde van de Bijbel. Een tegencultuur in de tijd dat de man zijn vrouw overheerste, en alleen de man het beeld van de goden kon dragen. Tot Christus terugkomt kunnen wij deze paradijselijke situatie niet terugkrijgen, maar laten we hopen dat we als Kerk van Christus zelf niet de vlucht uit het paradijs elke dag opnieuw bevorderen. Laten we verlangen naar het komende Koninkrijk, en nu alvast daaraan bijdragen door in Christus geen onderscheid meer te maken tussen man en vrouw, maar ieder de rol geven die haar of hem past op basis van de talenten en de gaven die God haar of hem gegeven heeft. Zo kunnen we elkaar een hand en een voet zijn, juist doordat we allemaal anders zijn.

Er staat meer op het spel dan de vraag of een bepaald persoon zichzelf mag ontplooiën door haar talenten op de kansel te beoefenen. De wens om vrouwen en mannen dezelfde plaats te geven in de Kerk komt niet voort uit liberalisme of gelijkheidsdenken, maar vanuit de wens om in Christus een nieuwe schepping te worden, waar, naar Gods oorspronkelijke bedoeling, de sterke niet meer de zwakke overheerst, waar geen onderscheid meer is tussen slaaf en vrije, en tussen man en vrouw (Gal. 3:28). Wij hoeven onszelf niet te bevrijden (emanciperen), wel zijn wij geroepen te stoppen met zondigen. In Christus heeft de vloek van de zondeval geen vat meer op ons, met Hem begint het nieuwe leven. In het Koninkrijk van God geeft de Geest aan man én vrouw, aan jong én oud, dezelfde gaven om Hem te dienen (Hand. 2:17-18). Deze gaven bestaan niet vanwege de zelfontplooiing van de vrouw, maar voor de opbouw van het Koninkrijk.

8. Hoe nu verder

De volledige naam van de Gereformeerde Bond luidt: ‘Gereformeerde Bond tot verbreiding en verdediging van de Waarheid in de Protestantse Kerk in Nederland’ (aanvankelijk: ‘...in de Nederlandse Hervormde Kerk’). De vereniging werd opgericht in 1906, toen de hervormde predikant L.A. Bähler het boeddhisme ‘een verbetering van het christendom’ noemde. Daarvoor had hij het lijden en sterven van Jezus al ‘een verzinsel’ genoemd.⁴¹

Het woord *Waarheid* staat met een hoofdletter geschreven. *De Waarheidsvriend*, het huisorgaan van de Gereformeerde Bond, zegt over de betekenis van dit woord in haar naam: ‘Het wil wijzen op Hem, die de Weg, de Waarheid en het Leven is: Jezus Christus.’⁴² Over het doel van de vereniging zegt artikel 4 van de statuten: ‘De vereniging heeft als doel binnen de Protestantse Kerk de gereformeerde waarheid te verbreiden en te verdedigen. Mede hierdoor wil ze de kerk brengen tot een zich gebonden weten aan de belijdenis van de Reformatie.’⁴³

Maar de vraag over de plaats van de vrouw in de Kerk raakt niet de Waarheid die Christus is. Ook de gereformeerde belijdenisschriften⁴⁴ behandelen deze vraag niet. Het doel waarvoor de Gereformeerde Bond is opgericht staat hier niet ter discussie. Ook het Schriftgezag staat niet onder druk. De discussie gaat namelijk niet over het gezag van de Bijbel, maar over de exegetische en toepassing daarvan.

41 ‘Gereformeerde Bond ijvert al een eeuw voor de Waarheid’, *Nederlands Dagblad*, 7 april 2006.

42 <https://dewaarheidsvriend.nl/wie-zijn-wij/de-waarheidsvriend>.

43 <https://gereformeerdebond.nl/gereformeerde-bond/doel>.

44 De Heidelbergse Catechismus, de Nederlandse Geloofsbelijdenis, en de Dordtse Leerregels.

Daarom raakt de Bond eerder afgeleid van haar doel door zich stellig uit te spreken.

Andersom is het goed dat plaatselijke gemeenten zelf een keuze mogen maken over de invulling van de taken en ambten in de Kerk. Ook de vrouwelijke predikant of ouderling mag niet van buiten opgelegd worden. Paulus schrijft in Romeinen 14 dat bij verschillende standpunten beide partijen God kunnen dienen. Wij mogen elkaar daarom niet veroordelen. Een gemeente waar mannen en vrouwen dezelfde functies vervullen is niet beter of heiliger dan een gemeente waar mannen en vrouwen een verschillende plaats hebben.

Met mijn oproep voor een gelijke positie van vrouwen en mannen in de Kerk bedoel ik niet dat die positie van buitenaf opgelegd moet worden, maar dat we er van binnenuit op zullen reflecteren. Plaatselijke gemeenten mogen zich erop bezinnen of een eigen positie voor de vrouw werkelijk van belang is voor haar identiteit en belijdenis.

Sommige christenen hebben moeite om de snelle veranderingen van de postmoderne tijd mee te kunnen maken. Ze zien wat er allemaal verloren gaat met de voortgaande individualisering. Het is begrijpelijk dat zij pas op de plaats willen maken. De Kerk mag ook een plaats zijn van rust en geborgenheid, waar niet elke week alles ter discussie staat. We gaan niet naar de kerk om de beste waarheden te vinden, maar om Christus te dienen.

Tegelijk is er altijd het gevaar dat onze christelijke identiteit gaat smelten met onze eigen 'waarheden'. Het gevaar is dat wij de vrede en geborgenheid niet meer vinden in het evangelie, maar in het behoud van onze opvattingen. Daarom is het belangrijk dat we blijven erkennen dat ook onze plaatselijke gemeente niet van onszelf is, maar van Christus. Wij mogen niet vasthouden aan een voor ons bekende identiteit omdat wij ons daar veilig bij voelen. We hebben de opdracht om het licht van Christus te laten schijnen in onze plaatselijke context.

Als laatste moeten we ook rekening houden met nieuwe generaties

christenen. Zij kozen meestal niet voor een kerkelijke identiteit, maar werden erin geboren. We kunnen niet tegen de kinderen van de gemeente zeggen, als zij biddend en Bijbellezend tot andere inzichten komen, dat zij dan maar naar een andere gemeente moeten gaan die beter bij hen past. Een christen is geen *consument* die een gemeente zoekt die past bij zijn smaak, stijl, of opvattingen. Een gemeente mag daarom ook geen *speciaalzaak* zijn die alleen aantrekkelijk is voor een bepaald type mens.

Er is een balans nodig tussen onze menselijke behoefte aan geborgenheid, en de verantwoordelijkheid die wij als christen hebben om onze plaatselijke gemeente een deel te laten zijn van Zijn algemene christelijke Kerk. Zestig jaar geleden werden de ambten in de Hervormde Kerk geopend voor de vrouw. De Gereformeerde Bond bleef, ondanks de grote moeite die hij hiermee had, op zijn post. Een respectabele beslissing.

Toch verwachtten prominenten binnen de Bond toen al dat er snel ruimte voor vrouwelijke predikanten zou komen binnen de Bond: 'Voor jij klaar bent, is er vast al wel ruimte voor je binnen de Gereformeerde Bond', zei professor Graafland in de jaren zestig tegen een vrouw die theologie wilde studeren.⁴⁵ 'Wanneer de Gereformeerde Bond vrouwen blijft weren uit het ambt, sluit hij een deel van het evangelie uit', zei Graafland. De discussie is ook binnen de orthodoxie niet nieuw.

Al die tijd heeft de synode de plaatselijke gemeenten de ruimte gegeven om zelf een eigen beslissing te nemen. Een mooie praktijkuitvoering van Paulus' woorden in Romeinen 14 en 15, van beide *partijen*.

Los van de vraag wat de mening is van bij de Bond aangesloten theologen en predikanten over de positie van de vrouw, mag de vraag gesteld worden of het hebben van een uitgesproken mening wel past

45 'Gereformeerde bond verrechtst', *Trouw*, 2 september 1993

bij het doel en de visie van de Bond zelf. Het gezag van de Bijbel wordt beter onderstreept als we met elkaar op zoek gaan naar zijn toepassing en betekenis, dan wanneer een eigen toepassing stellig als waar wordt gepresenteerd. De vereniging kan door het gesprek te faciliteren de nadruk leggen op wat werkelijk van belang is: het geloof in Jezus Christus, zoals verwoord in de belijdenis. De synode van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt gaf de verantwoordelijkheid op dit punt al eerder aan de plaatselijke gemeente. Hoewel de Gereformeerde Bond als vereniging niet te vergelijken is met een kerkgenootschap, geloof ik dat deze aanpak beter past bij onze eigen doelstellingen, omdat het ons verenigt in dat wat ons werkelijk identificeert.

Ik pleit ervoor dat de ruimte voor de plaatselijke gemeente zal blijven bestaan om zelf te beslissen over de manier waarop zij de ambten invult. Tegelijk hoop ik van harte dat steeds minder plaatselijke gemeenten dit doen vanuit de gedachte dat vrouwen en mannen vooral een eigen plaats hebben. Niet omdat zij wereldgelijkvormig worden, de druk hun te veel wordt, of het gezag van de Bijbel wegzakt. Maar omdat door het bestuderen van de Bijbel, het onderlinge gesprek, en het gebed om de Geest, gezien wordt hoe mooi het is om de Waarheid, in wie geen onderscheid meer is tussen man en vrouw, te kunnen voorleven in onze postmoderne wereld. Op die manier wordt het evangelie niet gehinderd, en valt het licht vol op onze Verlosser: Jezus Christus.

Woord van dank

Dit document groeide gedurende de coronapandemie tijdens de verschillende lockdowns uit van een blogje, via een uitgebreide meerdelige *longread*, tot het huidige boekje. Tijdens het proces heb ik erg veel gehad aan de feedback, ideeën en adviezen die ik kreeg van verschillende meelezers. Het gesprek tussen de verschillende visies begon dankzij hen al tijdens het schrijfproces. Een duidelijk bewijs dat broeder- en zusterschap ook dan leeft als je het niet met elkaar eens bent, maar welwillend en kritisch feedback geeft, en probeert elkaar steeds beter te begrijpen. Hun hulp gaven zij op persoonlijke titel, voor het resultaat ben alleen ik verantwoordelijk.

Hartelijk dank, Julia Bal, ds. C. Blenk, Gijsbert van den Brink, Almatine Leene, Martin van Oordt, en Teunie van de Water. In het bijzonder dank ik Jan Hoek, voor zijn welwillendheid en zijn vele constructieve en eerlijke feedback op de verschillende versies die ik hem stuurde, en voor zijn woord vooraf.

Ik dank mijn ouders, hun *Boshuis* is een heerlijke plaats om te kunnen lezen, denken en schrijven, juist ook als het thuis druk is door de lockdowns.

Als laatste dank ik Nelleke, je bent als vrouw én als theoloog mijn wederhelft en mijn tegenover. Je bent voor mij het levende bewijs van de gaven die God geeft voor de opbouw van de Kerk van Christus, en hoe verrijkend het is om iemand te hebben met wie je alle verantwoordelijkheden van gezin, werk en geloof kunt delen.

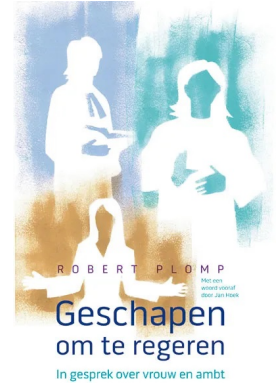
Alleen aan God alle eer, want Hij wil, al bijna tweeduizend jaar lang, de ernstig verdeelde en gebroken Kerk gebruiken voor de voortgang van het evangelie. Heer, maak ons één, opdat de wereld zal geloven dat U Jezus Christus gestuurd hebt!

Dit eBook is gratis beschikbaar voor persoonlijk gebruik.

Voor kerkenraden, kringen, verenigingen of andere groepen die in gesprek willen over de plaats van de vrouw in kerk en ambt is het eBook verkrijgbaar in de [webshop van Buijten & Schipperheijn Motief](#) voor €2,99.

Het [papieren boek](#) is daar verkrijgbaar voor €9,90.

Via [vromepraatjes.nl](#) kunt u contact opnemen met de auteur van dit boek voor vragen of spreekbeurten.

In dit boek gaat Robert Plomp in gesprek met de twee brochures die de Gereformeerde Bond uitgaf in 2012 en 2015. Dr. P.F. Bouter schreef [Mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen](#), dr. M. van Kampen en prof. dr. J. Hoek schreven [Geroepen Vrouw](#). Beide brochures kunt u bestellen op de website van de Gereformeerde Bond.

Eerder verscheen van Robert Plomp:

[Nederlander met de Nederlanders](#)

een progressieve, orthodoxe visie op homoseksualiteit, wetenschap en vrouwelijke leiders

Buijten & Schipperheijn *Motief*, 2016

“Blijven wij als orthodoxe christenen werkelijk in gesprek met onze tijdgenoten over de kern van het evangelie? Of wordt dit gesprek geblokkeerd door tijdgebonden meningen en voorstellingen? Deze vraag wordt door Robert Plomp indringend aan de orde gesteld. Op het scherp van de snede wordt de lezer uitgedaagd tot een eigen antwoord.”

Dr. Wim Dekker

“Kan het samengaan - de Bijbel erkennen als Woord van God én je midden in de samenleving begeven? In dit boek over drie hete hangijzers zoekt Robert Plomp naar een begaanbare weg. Wat mij daarin vooral treft is zijn verlangen tijdgenoten met het goede nieuws van Jezus Christus te bereiken.”

Ds. Gerrit van Meijeren

vromepraatjes.nl is het weblog van Robert Plomp. Hierop plaatst hij regelmatig blogs, artikelen en achtergronden over christelijke thema's, geloofsvragen en actuele onderwerpen rondom christen zijn in een post-christelijke wereld.

PETRUS WAS AL ZALIG VOOR HIJ JEZUS ECHT KENDE!

Robert Plomp | 14 april 2022

Jezus noemde Petrus al zalig en de rots van de kerk toen Petrus Jezus eigenlijk nog helemaal niet kende, en nog een fanatieke strijder was vol zelfvertrouwen.

[Meer lezen](#)

VOER GEEN OORLOG OVER JE NAASTE

Robert Plomp | 16 maart 2022

Door wiens leed je geraakt wordt is erg persoonlijk. Heb jouw naaste lief, en neem het anderen niet kwalijk als zij voor ander onrecht opkomen.

[Meer lezen](#)

WAAROM LIJKT VRIJE SEKS VOOR VEEL MENSEN EEN BEVRIJDING?

Robert Plomp | 11 maart 2022

Klopt de bewering dat de mens geen monogaam-seksueel wezen is, maar net als dieren zonder problemen partners kan afwisselen?

[Meer lezen](#)

STOP MET SPREKEN OVER DE 'HOMOSEKSELE LEVENSTIJL'

Robert Plomp | 1 maart 2022

Door homoseksualiteit een 'levensstijl' te noemen vertroebel je de impact die een gedwongen leven als single voor homo's en lesbiennes heeft.

[Meer lezen](#)

Meedenken met Paulus

Letter en Geest
in de bezinning op
vrouw en ambt

Dr. Bert Loonstra

Bert Loonstra onderzoekt in dit boek Paulus' gedachtegoed. Wat is de grote lijn in zijn denken? Hoe kijkt hij aan tegen de geschreven wet en hoe komt hij tot zijn uitspraken over de rol van vrouwen in de gemeente?

Deze studie brengt de auteur tot de conclusie dat trouw aan Paulus niet bestaat in het naspreken van diens woorden, maar in een nieuwe toepassing van zijn uitgangspunten. Dit boek kan het gesprek over de positie van vrouwen helpen uitstijgen boven het dilemma hoe je aan de Bijbel het hoogste gezag kunt toekennen en tegelijk je culturele situatie de ruimte geven.

[Bert Loonstra, Buijten & Schipperheijn Motief, 2018](#)

Almatine Leene

Samen dansen in de kerk

Als mannen en vrouwen op God lijken

Mogen vrouwen leidinggeven en het woord voeren in de kerk? Christenen staan lijnrecht tegenover elkaar in hun antwoord op die vraag. De discussie draait vooral om een aantal teksten uit het Nieuwe Testament. Dat is jammer, want er staan veel meer teksten in de Bijbel die van belang zijn.

Denk aan Genesis 1. Daar staat dat de mens (m/v) geschapen is naar Gods beeld. Maar wat betekent dat eigenlijk? Almatine Leene beantwoordt die vraag door na te denken over God. Ze legt uit wat de Drie-eenheid betekent voor de rol van mannen en vrouwen in de kerk. Op een frisse manier bespreekt ze bijvoorbeeld of het belangrijk is dat Jezus man was, en waarom we in vrouwelijke termen over de kerk spreken.

Willen we als mannen en vrouwen Gods beeld vertegenwoordigen dan moeten mannen en vrouwen op alle vlakken in de kerk samenwerken. Dat betekent meer 'dansen' in de kerk.

[Almatine Leene, Buijten & Schipperheijn Motief, 2013](#)

Als vrouwen het Woord doen

OVER SCHRIFTEGZAG, HERMENEUTIEK
EN HET WAAROM VAN DE APOSTOLISCHE
INSTRUCTIE AAN VROUWEN

Myriam Klinker-De Klerck

'Een vrouw kan het ambt van ouderling of predikant niet bekleden, zo leert de Bijbel.' Deze stelling wordt tot op vandaag gehuldigd in diverse gereformeerde kerken. Bij het onderbouwen van de stelling wordt vooral gewezen op de zogeheten 'zwijgteksten' van Paulus. Zijn voorschriften krijgen een universele lading omdat de apostel ze nadrukkelijk in verband brengt met de scheppingsorde van man en vrouw. Ze zouden daardoor – in tegenstelling tot contextgebonden voorschriften – bindend zijn voor alle tijden en culturen. Maar doet een tegenstelling tussen universele en contextverbonden voorschriften niet tekort aan het gezag van de hele Schrift? En hoe verhoudt een verwijzing naar de scheppingsorde zich tot andere motiveringen die de apostolische voorschriften onderbouwen?

[Myriam Klinker-De Klerck, Buijten & Schipperheijn Motief, 2011](#)